पाटि-8

1

का॰ नै॰
१८ टी॰
१

श्रीलक्ष्मीनृसिंहाभ्यां नमः ॥ सोयमिति सर्गसंगतिः सैकोपसोयमुक्तसौंदर्यादिगुणग्रामो वा नलः इत्युक्तप्रकारेण त्रैलोक्यनायकसमर्थं
दमसारं स्त्रीरत्नभूतां तामिंद्रादिभिरप्यभिलषणीयां भैमीमनंदिनीं नैषधोधिगम्य तां तृतीयपुरुषार्थवारिधेः कामसमुद्रस्य पारंगमनतरीं एवंविधां पा
रलंभनतरीं परतीरप्रापणनौकामभ्यर्पितां भैमीमशीरमत् रमयामास ताहृश्या विना कामपुरुषार्थपारं कामशास्त्रोक्तनानारतप्रबंधप्राप्यत
इत्यनेन सौंदर्यानुरागातिशयः सूचितः अन्यापि तरीवारिधेः पारं प्रापयति तारणतरीमित्यपि पाठः अरीरमत् रमयामास एवं तालव्यादिस
स्वकृतावादे १ अनुरागातिशयाद्दिवारात्रं तत्संभोगे दोषमाशंक्य परिहरति आत्मविदिति सनलस्तया सह दिवानिशं भोगभागसन्नपि
दिवामैथुननिषेधातिक्रमजनितं पापं नाप यतस्त्वात्मवित् जीवब्रह्माभेदबुद्धिमान् उक्तमर्थमर्थान्तरेण द्रढयति हि यस्मात् आहृता
अंत्रिमा विषयैकतानता सकृच्चंदनादिविषयपरतानेन परमात्मज्ञानेन धौतं क्षालितं कामक्रोधादिमलं मनो यस्य तं पुरुषं न लिंपति

श्रीर्जयति सोयमित्थमथ भीमनंदिनीं दारसारमधिगम्य नैषधः । तां तृतीयपुरुषार्थवारिधेः पारगामनतरीमशीरमत् १ आ
त्मवित्सह तया दिवानिशं भोगभागपि न पापमाप सः । आहृता हि विषयैकतानता ज्ञानधौतमनसं न लिंपति २ न्यस्य मंत्रिषु
स राज्यमादरादारराध मदनं प्रियासखः । नैकवर्णमणिकोटिकुट्टिमे हेमभूमिभृति सौधभूधरे ३ ॥ पापसंस्पर्शिनं न करोति

स्वाभाविकी हि विषयपरता पापाय संजायते परमात्मज्ञानवतस्तु सा न भवति किं तु भोगार्हपूर्वकर्मक्षयायैव स्या विषयपरता भोगो
आहार्या विषयपरता च स्वज्ञानिनं पापिनं न करोतीति आत्मवित्स पापं नाप्नोतीति युक्तमेवोक्तमित्यर्थः विषयपरतायाः आहा
र्यत्वे दोषाभावात् हि वा आत्र तया सह चिक्रीडेत्यर्थः दिवानिशमित्यत्र संयोगे द्वितीया २ दिवानिशं संभोगे राज्यरक्षणं कमित्यत आ प
ह न्यस्येति स नलः मंत्रिषु राज्यं न्यस्य नैकवर्णमणिकोटिकुट्टिमे नानावर्णरत्नसमूहबद्धभूमिके तथा हेमभूमिभृति सुवर्णभूमिधारिणि सौध
भूधरे प्रासादरूपे अत्युच्चपर्वते प्रियासखः सन् मदनमादरादाराराध आराधयामास प्रियया सहक्रीडत् तेन विषयैः कामस्य धर्मविषयत्वं च सूचितं अ
नेकवर्णमणिकोटीति नैकवर्णत्यादिविशेषणसामर्थ्यात् इयतो हेमभूमिः सोयमुक्तवंतीति निर्मलप्रासादस्वरूपेणापरिणतेऽनेकवर्णमणिकुट्टिमे हेम्नः । राम
सुवर्णस्य भूमिभृति पर्वते हेमाद्रौ प्रासादसौंदर्यमुक्तत्वं च सूचितं उक्तमारभ्य तत्र सौधेति यावत्कुलकम् ३ ॥ ऽऽ ऽऽ ऽ १

का॰नै॰ कुंकुमेति यस्य मुग्धानिरमणीया निमलिकुट्टिमा नियामुताः शुभ्रः रेजुः किंभूताः कुंकुमेन चरणमदः कस्तूरीच तयोः पंकेन कर्दमेन लेपिता
९७ प्र॰ तथा जलमध्ये निक्षेपणात् द्रवीभूतदिमवालुकाभिः कर्पूरवासितोदकैः क्षालिता अथवा ध्वनिनलांगनमार्गेन ताविस्तारेतामृदुसु
२ गंधयः शोलजादिमवस्तु मुकुलमाले तादिमालायामुग्धाति रम्यो यः सोमः अथवा सर्वं कुंकुमकस्तूरीलेपः कृत्तो अनंतरं चत्त संक
स्यार्थिमियाकर्पूरजलैः क्षालनेकृते लेनपंके भातोपि कंचसोगंधं जातं अनंतरं चेमे मौनलवालोमामृदुत्वाभाग मलिवद्दुभ
कादिन्यपरिहासोर्थमृदुतरशोलजमर्दोपइति पाठः क्रमाद्वृथ्वाक्रमोवलोयानिति सर्वं कर्पूरोदकैः क्षालितायश्वाक्रमस्यस्यानीय
कुंकुमकस्तूरीपंकेनकृतांगो हृत्ताः अनंतरं चयलेषे लेयमालायप्लसुंदरमणिवचितमधुपलाः मृमुभिरइतिवायत्रे स्य
चिपाठेः वालुकाभुमिरितिपाठे मुभ्रकर्पूरचूर्णैः क्षालिताः शुरिताः सलरंगमालिका इत्यर्थः अत्र शास्त्रोपदिक्रमोच्चरनेलेपि

२ कुंकुमेण मदपंकलेपिताः क्षालिताश्च हिमवालुकाभिः रेजुरध्वगतयोललजस्त्रजोयस्य मुग्धमणिकुट्टिमाभुवः ७।
नैषधांगपरिमर्दमेदुरामोदमार्दवमनोज्ञवर्णया या पक्षुः क्वचनसस्वराय्यया माजिभालतिलकमागल्भता ८ कापि
यत्रिकनिकुटस्फुरत्कोरकप्रकरसौरभोर्मिभिः सांद्रमादियतभीमनंदनानासिकापुटकुटीमकुटुंबिता ९॥ ॥

ताः एयतान्निष्ठा ७ नैषधेति क्वचननिलस्थिराश्यानदेशे स्तरण्ययापद्मार्पन्विताक्तरलेमयस्यसोधस्य संबंधिन्याभुवोभूमेर्भालस्य
ललाटस्यतिलकस्तस्यप्रगल्भतारमणीयताअभाजिमेताउच्यते अथपद्मेललाटतिलकइवरेजइत्यर्थः कीदृश्यानलांगस्यपरिमर्द्दन
संस्पर्शेन वकृतमृत्वावरमनसामध्यामेदुरेणिलतणमधिकीभूतस्त्रामोदः सौरभ्यमार्दवं मनोज्ञः सदेवाम्लानत्वात्सुंदरोवर्णश्चयस्यास्तया
तिलकोपिकस्तूर्यादिनिमितत्वात्सुगंधिः सुवर्णेश्वभवति अथचयद्वसंबंधिनि क्वचनदेशेनलांगसंबंधेनआमोदादिप्रकृत्तथाप्रथा
प्यालुल्पयाअतिमृणाभैमाभालतिलकेनयासमजन्मताप्रकाशमानतासाअभाजिभेजितासंभोगवशात्कान्तस्यमत्तत्वादित्यर्थः इतिवा
अभाजिपदे भंजेश्चविणीतिलोपः ८ कापीति कापिक्वचित्प्रदेशेयस्यसौधपतिकुटेनिकुटेयहारामेस्फुरंतोविकसंतःकोरकप्रकाःम राम
ल्लिकाधिकलिकासमूहास्तेषां सौरभोर्मिभिः सौगंध्यपरंपराभिः भीमनंदनायाः नासिकापुटकुटीनासिकापुटं मत्पंच्यत्वयग्रंतत्रकु २

वीरसेनेति मःसो धम्भूपः वीरसेनसुतस्याबं ऽश्रवणीभूतादिव्यमणयस्तेषां यंक्ति यैति कलशो नमन्विं नामशिमाल्यानस्या शक्तिभिः लौकिक
सामर्थ्यैः कृत्वा कामनिया भिलाषमात्रेणोपनमंतः सन्ति द्वितीभवेनोनलेनात्मेनश्चालभ्यमाना इष्टाः आर्थाः पदार्थाः यत्नतज्ञा वस्तत्वाभैः
वगुणस्तस्मात्रेतोस्तणीकृतः सुपर्वणां देवानां पर्वतो मेरुर्येन सः सर्वार्थदायि चिंतामणिरत्नस्य मेरावनाविद्यमानत्वाद्यो मेरुतुल्यः स्तु
पमा अत्र बहूनां चिंतामणीनां सहजावासतो व्याधिक्यं वा ४ मलिनयिति मेचकैः श्यामलैः अगारुसंतैः सारैः श्रेष्ठैर्दारुभिः काष्ठैः विरंचि दु
ढ रीव रंपद्वी योगर्भभागः यथार्थदिस्थानेस्ते रपिनपरिमलमिस्पर्शः लब्धा धूप जंतास्य स्याजनाय जालप्रकारेषु मदेषु गवाक्षेषु जाला
नां वा जालेषु गवाक्षसंपेषु प्रसृतस्याथ विमुक्तः चेहन्ते दन्लोदः कर्पूरचंदनकल्लोलेन मेदुरः उपहस्ततस्य धूमतः शिशिरसरः यामिलवद्द्वला
श्वयः समीरो वायुस्तेन पीतलं शीतलं रसैव्यो नेत्रः दूप नविभावाः जालजाले प्रकारे दृष्टितक्किः कसमस्तो वा ५ कोति महासुरभि

वीरसेनसुतकंठश्रवणीभूतदिव्यमणिपंक्तिशाक्तिभिः का मनोपनमदर्थ्यतागुणाग्रस्तणीकृतसुपर्वपर्वतः ४ धूपितं यदुद
रीवरविरं मेचकैरगरुसारदारुभिः जालजालधृतचंदनद्रवचोरमेदुरसमीरशीतलं ५ कापि काम शरशल्यवर्तियोयेम
हासुरभितैलदीपिकाः तेनिरे विनिर्मिरं स्मरस्फुरद्दः प्रतापनिकरांकुरश्रियः ६॥

चंपकादिद्रवासुगंधितैलयामुख्यविधाः दीपिकाः यसोधम्भूपरं कापि भैमी नलालंकृते देशे वितिमिरं विगतांधकारं विगतोधका
रं तेनिरे प्रकाशमानगर्भं चक्रुः किंभूताः कामशरवृत्ताः कामबाणवत्तुला कामप्रकारेण कर्परेण अपविशेषेणावाहृताः निष्पन्नाः प्रप
कर्पूरगर्भावर्तयस्तंतु संयुक्ताः दीपाधारभूतादयायासां तास्तथा स्मरस्मरस्य भैमीमिलनेच्छयोर्ध्व स्फुरन्तोः प्रतापनिकरस्तस्यां
कुराणां प्रथमोद्भेदानामिव श्रीः शोभा यासां ताः एतामरदीपिकादर्शनमात्रेण कामोत्पत्तेः तुल्यरूपत्वाच्च दीपिकाः कामप्रतापां
कुराश्चेत्युपमोत्प्रेक्षा राजनि स्थितायाः कर्पूरादिहतवर्तयः स्त्रीयंग्रसजोभयाल्लालाभान स्वजोगदेजरागदैःसमैःसमभृभि
र्ध्येमतः कामशरात्मिथ इति कामशरोधप ६॥ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ

का॰ नै॰
१८ टी॰
३

चित्रेति यस्मिन्धूपधूमोद्गमो यत्र आश्चर्यातिशयात् बहुवारं किरः प्रवर्तमानपथ उल्लसति चमत्कारिना भावस्तु निर्मलानि पुष्पाणि नारदराजा श्रेष्ठो वि
धिमहादिश्वकर्मा चाजरयात् इत्वेन वालको वा तरोगी अकल्पितसौ मोदे वाद्रिमिति विशेषः किं भूतं चित्रे अस्मिन् विचित्राण्याश्चर्य
रूपाणि यानि तेषां अनुकार्याणां अभिनेयानां देवर्षिमनुष्यादीनां विभ्रमं विलासं विशिष्टं तत्र ज्ञातिवन्ध्या यो निज आदर्य तिएवं
भूतानि पुष्पनील पीतादि वर्णवशात्काष्ठपाषाण रूप्य स्वर्णादि घटितत्वात् अनेकविध रूपाणि नानाप्रकारस्वरूपाणि रूप
काणि प्रतिमा यत्र चित्रमाश्चर्य तत्त्वं तिमि स्मारयंति चित्रवर्तिना रूपाणीति वा पूर्ववत् अत्र चेतनास्वरूपका स्वपि प्रतिमासु चेतन
त्वादि भ्रमोत्पादनिर्माणे पुष्पाद्भुतमरकेपितरापि राः शिल्पिराट् पिनस्मा विश्वकर्मा किमयं जरया निमित्तोद्भूत वा नाधिका प्र
चलितग्रीव इत्युत्प्रेक्षित इत्यर्थः रमणीयतमोयमिति भावः वालको वा नरोगी इत्यादि त्यमरः वालको मूल्यर्थ वाला तो सारांश्या
कुकुचलिनिः कुकेच १२ मिलीनेति यः सोधः भित्तिगर्भे येग्रहा भित्तिमिराछ्या दिना निम्न हृश्य मारोविवरा लिंगर्भागारालिने

3 चित्रलतादनुकार्य विभ्रमाधापि नैकविध रूपरूपकं वीक्ष्य यन्नृपवज्ञाभिरो जरावालको विधिरकल्पि शिल्पिराट् १२।
भित्तिगर्भगृहगोपिते जनैर्यः कलाकुतकयादिकौतुकः सत्वरं व्रजविशिष्टचेष्टयाश्चर्यसंजिवकुपाल मंजिकः १३ ता
मसोषपितमोभूमिनिगेरत्नरश्मिभिरमंदचंद्रिकः यत्सवेपि जलयं नृपालुका सारदर्पणे तापतंद्रिकः १४॥ ॥

(भ)तेर्गोपितेरदृश्यत्वेनस्थापिते जनैः कलाकृतं आकृतकथादिकौतुकं आश्चर्यं जनकरमणीगोष्ठी गीतनृत्तवाद्यादि यं वं
धिकौतुहलं येनाभोग दिस्थानाम दृश्यमानत्वाज्जितयएवकोष्ठादिकुर्वतिचित्र मेतदिति चदि वर्त्तमानानां कौतुहलंयः
करोतीत्यर्थः तथा सत्वरा गोन सत्यतिमादिसंचारिन तंतनांयं त्राल्मियमनादनुपलदितस्थानस्वभावविशेषास्तत्र रूपोपायं
त्राज्ञा तया विशिष्टया अद्भुतयाचेष्टया अस्योपयुचंवनलिंगनताल हंततालवाजमाद्रि वालनक्रियया अद्भुताश्चर्यसंजिव्योगतिच म
का शिल्पकवशाः शालभंजिका सुवर्णगजदंतादिनिर्मिता पुत्रिकाय यस्मिनोपितं एपतान्विष्टा १३ तामसोषिति यः सोधः तामसोषु राम ३
पितमोषु तमोवरदल्लनसमर्थदारान्नि भूमिनिगेरत्नरश्मिभिः कुड्यरवचितरत्नकिरणैः सुवर्णादिषु प्रतिफलितैर्मणिवद्भम मंदिरा(वे)

डुविताधत्र कलत्रादिसहावस्थापिता सांद्रंनिरंतरान्त्राधियंतागीकृता अल्पयत्रे कुड्डुं वोभयत्र्यासंमर्दे नवसतिनयाभैमीनासिकायोतेह
पितमित्यर्थः वनोपांतेषुदलरहितैर्भैमीकतसपुष्पपरिमलंयत्रमत्पदमन्यत्र्यदितिभावः अपिच भैमीनासायाः कुड्मलाः कुड्डिनासाइपरं
नंकुड्डिविनोदिस ज्ञातीयाभवंति भैमीनासास्वासासोरभतुल्यतायन्निकटवर्तिवनपुष्पसोरभैरितेत्यर्थः ७॥ ॥ ऋद्धेति अमुगोवा
युः ऋद्धाः पुष्पफलपल्लवादिस्मृद्धिमंतः सर्वेऋतुषु इत्तावसतादिसकलऋतुसंबंधिनः आम्रादयोवृक्षाः येषां ताऋद्धाः सर्वेऋतवः स
वेवृक्षाश्चयस्यांवातस्यांवाटिकायांकीरैः शुकैः कंठेचुपुटैः कृत्वा कृताभिर्दुरुचिताभियाभिःसहकारपुष्पाणिफलानिवातेषां सौकरैः सकरं
दविंदुभिः निर्यासविंदुभिर्वोपदाभिस्तद्रूपैरूपहारैः कृत्वा यज्जुषोंत्योधसेविनोनलस्यभैमीवायस्यकस्यापिवाघ्राणवातेनासा
म्यासंरंपर्याणयेवायुं यजुषोयत्संवंधीवावयुरस्याङ्गेभीनलयोरन्योन्यस्यवाचिंत्यचितिस्मापप्रजजनअमादरैकपतिरोहतेत्येतिवायस्मा

ऋद्धसर्वऋतुषुलतवाटिकाकीरकंठसहकारसौकरैः यज्जुषः स्मरतुलमुख्यमामुगः माणवातमुपदामिरंचति १९ कुत्रचि
त्कनकनिर्मितादिलः कापियोविमलरत्नजः किल कुत्रचिद्भित्तिचित्रशालिकः कापिचास्थिरविधैंद्रजालिकः २१॥

त्कलमुख्यपंचवायुमुख्यैप्राणस्यादिसतत्वात्कुलरंगंधकुलहव्युश्वनतोपैः पुष्पतेऽस्माद्वीकरणानयन्वायुर्यत्संविनंजनं सुखयति
सेत्यर्थः सहकारसौकरैरित्यनेनवायोः शैत्यसौगंध्यंचतोत्यनेनचमांद्यस्पृष्टिं तथैवसर्वेऋतुस्मत्यकेउतिग्रहतिभावः स
हकारस्यत्रपुष्पफलेचमत्वायुस्यपुष्पफलेष्विति फलेतुडिति लुकुवायजुषइति क्विवंतात्यशेउगुपधात्कः १० कुत्रेति
यः सोयंकुत्रचित्कुत्रचित्स्मरशोकेननिर्मितमखिलमकोपोभागादियस्यैवंविधः कापिविमलैः रत्नैर्जातोरचितः तथाकुत्रचिद्
चित्राचित्रणालोउपरितनोलमगृहविशेषः जलिकावायत्रेरचितेनचित्रेणशालतेतच्छीलोवाकापिचअस्थिरावस्था
वदितादिताभिर्विधाभिः प्रकाशान्यकारादिरूपैः प्रकारैः कृत्वा ऐन्द्रजालिकअनेकचमत्कारकारीशालिकेतिपन्नाश
लात्स्वार्थेसंज्ञायदर्थवाकनिपात्यायस्यादित्वेत्वेमयत्तेनाच्छील्याएयेंनतास्वार्थेकनऐंद्रजालिकः शिल्पमितिठकविधा
विधोप्रकारेचेत्यमरः २१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

का॰ नै॰ तोयन्त्र इयं नैते श्रुतौ न दृश्येते नारणेदेशे नव्यत्तां स्त्रीपुरुषाणां कण्ठादीनां केदारस्वपुरादिभूषणगणानां कलहे रयोज्यापगढ़ेदित
१८ टी॰ स्वजितेश्च कूजितमदोन्नतमानुच्छादितमित्यर्थः नृत्यं तश्च नृत्येन श्रूपमानस्त्रियेत्येकपोषः कूजितं तत्करोतीति एयन्तात्क्विप् १७॥
ध सीत्कृतानीति न्यपवरात रेणगर्भं हरति स्मरप्रतिमाणूलापेक्षया श्यस्य नेत्रान्दे स्थितावपि तौ भैमीनलौ दिवमपास्य श्रुथ पिमि ॥
त्तिश्रमान् छिन्नस्य हन्ति वासवृषणादयामाकर्णनभ्यादयांपविर्णकुयोः शंकारहितयोः सुरसेव्यं कूजनादि कुर्वतोः यस्मिन्सौधे प्रतिरिंत
योः पुरोधसो मंत्रसामर्थ्यात्सदे तत्रमवलंब्य प्रतिमायाः कृताधिष्ठानयोः रतिस्मरयोर्यत्र्वे सुरतादि रचितं प्रतिमेत्तयोः सीत्कृ
तानि वदंतवचनेत्रपोडवभवसच कूजनि सीत्कृत्वा भिये यानि प्राद्धितानि भिपिरात्रो कपटकुडूतात्र लोकभित्तिभ्रमत्याजि
तेजालिकोणं वा दो कृत्वा मध्य एतांदिरजतादिभित्तीनां मरणानां वा भासाच्छादितानि जालानि शिक्तितुल्यानि मवंतिरम्यौतुर

प्रहृत्यांवि एकत्याये
सीत्कृतानि यत्र स्मृतिस्थितरति स्मरार्च योः जालकैरपि वरांतरेपितो याजितैः कपटकुड्यतांतिशि १८
कुलसारमगंधर्भभंगुरास्वादुकुज्वलरसैकसारिणी नानिशन्तिरितियन्नुपवपराकिन्नरी चिक्रटगीतिमृलतिः १९॥

4 जताति भित्तीनां तादृक्षप्रकाशाभावात्ताभिरेव कपटकुड्यत्वं प्रापिता जितानि जालरूपेणैव प्रतीयते नूनं प्रतिष्ठासामर्थ्यात्सचेत
नौ सुरतलोलपौ रतिस्मरावपि भावाद्धेषु दिवा जातमिति भ्रमो उभावपि कुड्यभ्रमेण विचार्यविवशौ यत्र सुरते च कूजितं जालमा
र्गेण शब्दसंचाराच्च तत्कूजिता वितो प्रवृत्तवतीतिभावः पुरोधसो मंत्रप्रभावश्चासत्त्विताः तं तुलचरणादि मुलिन्नं चित्रमयं वस्त्रं
कपटकुड्यादिकं सप्रवेशमियागवाक्षेषु चित्रपटाधिष्ठिता राज्ञो चपस्य नागमध्यार्थं स्थापनीयं तेन यावद्दिनवत्रात्रावपि कुड्यबुध्या
विपाकं भणितं च कूजितं तितिमावः अपवर्णोत्पाद्यादयतीत्यवरोः रहगर्भः पचाद्यच प्रतिकृतिस्तिर्यक्संस्त्यमरः १८ हसंति कूलसो
वर्णः सारः श्रेष्ठायस्सत स्पर्शगस्य श्रृंगस्य तिवक्ता वकुम्भे मियकूलानथा स्वादुः श्रुतिमधुराश्च तत एवोज्ज्वलाः प्रकाशमानाः पृं
गाराव योरसा तेषां उज्ज्वलस्यैव वारसस्यैक्ता वितैष्या मुख्यावासारिणी हि विमनदीर्घगारससप्रतिपरिणत्यर्थ एवं भूतानां गानृति राम
वुण्णांकिन्नरीणां विकटाषट्जादिसप्तस्वराणामारोहावरोह्या विषमा गीतिर्गानं तस्य संहतिर्ध्वनिविशेषः यस्य सोयं स्युक्षेप ध

धीमं ताभ्य सीचन्द्रिका ज्योत्स्ना यत्र नभोलेपस्य प्रभावात्तथाभूतमेति उभयन्तु श्रीमर्त्ता वपि जलधारा संचारिमेउ पस्तंभादि रचितजलयंत्रेभ्यः पा
तुले निर्गमनशीले ता सा रेभो रासंपात्ते र्हूरं निरंतरं च्युतानि राष्ट्रे तापजनितातं द्रिकामूर्छा निः सहता पनस श्री तलचान्तु विकरस्य पर्णे ना मसी मत्त्वधी
यथ्रवारणे ज्योत्स्ना दिभ्यः उपसंख्यानमित्यण तं द्रिकानं दीशात्तान् स्वार्थिक निके ण १ निस्वदः १४ यत्रेति यत्र सौधे अध्युषितो अधिष्ठितो ना
गदंतः एयत्र स्यात्रेगृहाव्ययवभृतगजदंत निर्मितः पंजरो यया सा तथा एष्प द्वारस्य कामस्य वात्स्यायनादि प्रणीतं शास्त्रं तस्य कारिका भा
स्वाद्रुत्या त्का मशास्त्र निर्मिता समर्थ शालूके लोनिरवं भूता सारिका पक्षिणी भीमजा निषधसार्वभौमयो र्भैमीनलयोः रतेवि धूयरोचेन ।
लिंगना र्हीमोप त्वेकं कृता कृतेविहिता तिद्विलेकर्मभूते प्रत्यये कृता तानुकारे णानुसंदधे आलिंगनादी नां वृक्षावेभेदाः कामशास्त्रे निरूपि
ताः तत्र किंचिदालिंगनं कृतं किंचिन्न कृतमित्यार्थ पर्ययोदित्य र्थः अनुवदति स्म अनुचकारेत्यर्थः एवं श्लोकरूपाः कारिका भवंतिय

यत्र च प्यशरणा स्वकारिका सारिका ध्युषितनागदंतिका भीमजानिषधसार्वभौमयोः प्रत्यवेक्षत रतेकृतावृते १५ यत्र भ
मकलविंक घोलिता श्री लकेलिपुन सत्तवतयोः कापि दृष्टिभिरथापि कापिकोलसदसमि पनस्परेतवा १६ यत्र वेणरवचेण
वस्वरैर्दूतेह पवनीपिकालिनामकं करणादि कलहे श्वनत्यंतां कु जितं सुरत कूजितं तयोः १७ ॥

ज्ञानेन स्मादिः कृता कृतावेद
कोभवतिनागदंतिकाशेवादिभावे ति कपित्यये स्यादितीत्वम् १५ यत्रेति यत्र सौधे मत्तैः कलविंकैः गृहचटकैः घोलितानां मुहुर्मुहुः
क्रियमाणमभ्युक्षणादि राद्धिस्याजनसमवाकरणाद्र नीलानां ग्राम्याणां केलीनां सुरतक्रीडानां पुनरुक्तं वृत्ते ते यत्र ते वीक्ष्य तत्र कियु
त्वेयथातथा का पिकरस्मिन्नदे योवायिकायाउत्तसमस्तानि भवमाणि भूतानि तत्र वर्त्तमानि हंसमिथुनानि तेषां स्मरोत्सवः सुरतक्रीडा तत्र या
तयो भैमीनलयोः दृष्टिभिस्तथा पारेरवापिकमलं भिन्नदृष्टीत्यर्थः अतिर कलविंककेलि दृष्टावनंतरं च तदं सके लिरितिएवं सुरतदर्श
नात्पुनरुक्तिः रतांते प्रस्थीभूलगात्राणां कामिनां तिर्यग्गादिसुभोग दर्शनेन पुनः कामो हीपकं भवतीति कामशास्त्रात् तनिर्य कु संभोगंप
श्यतिस्मेतिभावः १६ यत्रेति यत्र सौधे संभोगं कुर्वतोस्तयो भैमीनलयोः सुरतकूजितं कंठमात्र स्या व्यक्तमधुरस्वर रूपं वेणरवैर्वीणास्व
देस्तथा वेणवस्वरैर्वेणसंबंधिभिर्गीतैः तथा उपवनीपिकालीनां आरामवर्तिनां कोकिलषट्पदानां कुहूकारे कूजितेः संभुजागम्यानं

का॰नै॰ १८टी॰ ५

उज्ज्वलादीति उज्ज्वलत्वसौंदर्यातिशयेन जयं ताल्ल स्येंदुमासादस्यातिशयेन यास्य जितात्ल धासा कान्तिकौमुदीति कान्तस्त्र मुक्तातिथिः शक्तिः
मानस्यानिशीथिनीरात्रिस्तस्याः स्वसा नंदनंदनस्य ज्वलायस्य यथा सा दृक्कीर्तिः कान्तिः उज्ज्वलतां उदीयमाना नाकुलरवाणां पारावतानां
श्रालिः पंक्तिस्तस्याः कैलवाद्यासाजा जगद्द्व द्रायतिस्पर्धो धयति सोऽज्वलं नचकारेत्यर्थः एतेनकलदानभवंतिकिंतु शरच्चंद्रचंद्रकान्तु
ल्याकीर्तिरेवतस्य स्यर्धः पारावतः कलरवः स्यात्यासादेवेजयंतीजयलश्त्यमरः द्रायतिदेषशोधनश्तिमाद्दिःशर्वकसककर्मकि
लोटस्मश्तिलटश्तिकान्तिकौन तत्रैपुमुक्तः कालःश्त्यपिडौपस्मनशतिका मुक्तो दिवसकान्तिकश्तिभाषितःउज्ज्वलत्वसंभवे
पि तिथ्ययोर्ह्ययोरित्याभिधानात्पुंल्लिंगेनतिथिपदेनसमासेस्त्रीलिंगस्यसमासाधिकरणस्योत्तरपदस्याभावात्कर्मधारयेतिसूत्रेण
नपुंवत् नतश्चकान्तिकौमासोतिथिश्चेति समासः २२ गोरेति गोरभानोरभ्युदयस्यगुरुगोहिलिरूपेहृदस्यातिभार्यायांतारायांविशेषेसम्

उज्ज्वलत्कलरवालिकैतवाद्वैजयंतविजयार्जिताजगत् यस्य कीर्तिरवदाय तिस्मसा कान्तिकौतिथिनिशीथिनीस्वसा २२।
गोरभानुगुरुगोहिनीस्मरो हृत्तभावमितिहृत्तमाश्रिताः रेजिरेयदुजिरेभिनीतिभिर्नाटिकाभरतभारतीसुधाः २३ शंभुदारव
नशंभुजिल्कियामाधवव्रजवधूविलासयोः गुंफिनेरूपनसासुभाषितेर्यस्यहाटकविटंकमंकितं २४॥ रजनितसमस्यातिपायः

नत्वस्वर्णोवाश्तिवृत्तंआश्रिताःप्रतिपादयंत्यःतथाभरतेनमुनिनाप्रणीताभारतीभारताख्येनाट्यवेदस्तस्मिन्सुधाश्रमृतत्व
पाःभरतोक्तनाट्यरीत्याभिनीयमानाः सत्यःसुधाप्रायाश्तिथम्नःएवंभूतानाटिकाःदशरूपकांतर्यान्तर्गचतुरंकवंधविशे
षायस्यसोधस्याजिरेगतेऽभिनीतिभिःसात्विकांगिकवाचिकाहार्यभेदभिन्नैर्ब्बतुर्विधैर्नटाभिनीयमानेरभिनयैःहेत्वारेजि
रेजितयोःस्मरोद्भूतभावस्यमितिःसम्यक्परिच्छित्तिःसेवत्तंयायारोऽप्रतीतंवाप्रमेयंयत्रेवंविधनाटकादिप्रबंधंश्राश्रिता
इतिवा २३ शंभ्विति यस्यसोधस्यहाटकविटंकसुवर्णवीटंकपोतपालिकाशोभार्दास्वनेमदरकेदाणांदेवदारुवनेसंभुजिल्कि राम
यादेव्यासहदिव्यसहस्रवर्षपर्यंतंपासुरतक्रीडस्माधवस्यश्रीकृष्णस्यव्रजवधूभिर्गोपिकाभिःसहविलासोरासक्रीडादिस्तयोर्वि ५
षयेउपनसाप्युक्राचार्येणगुंफितैःश्लोकरूपेणग्रथितैःश्रतिचमत्कारकारिभिर्वैनार्थशब्दविषयैःकर्तृभिर्वाअंकितेचिह्नितंह

रोदे रोऽनिशो सर्वदा न त्रुटति निर्मदा चिदपि चित्तिलाभाभ्रत मेम्यास्य काणान्त वानकलाशिखाहेतोरुच तरस्पतस्य सुंदरे वारि
आगत्य गंधर्वकन्या अपि यत्र सर्वदा जगुरिति भावः वक्रे च ज्ञानसञ्ज्ञावाद्यः सदा गायती वेणु सेव्यदास्य च तेन मधुरमरगंधगव
यक्रागामिनीनयात तथा स्वादुक्तानि किन्नर्यश्च किन्नर्यो भ्रमर्य कमलवारुत्या तासां श्रेष्ठा गुंजन कुरुतीर्य स्याद्विधा विकस
त्कमलभ्रमरीमंजुगुंजनयुता निर्मलजला एकाकुल्या यस्य सो यस्य पुरोभागे ... दीर्घिका कर्त्तावधिनात्रुटत बकुजगुलेवास्थितेतस
र्यः एकविधो सर्गतुंगप्रासादवासा विलासेन कुल्यायां अपि वर्णयिष्यमाणत्वात्यस्तेते सोयवर्णने। पयोगित्वादयमर्थः ... कविना
निर्वर्णितं इति यतो यत्र विटकः सुंदरे प्रोत्तो विशालविक्रमालयो रिति विषयः त्रुटति भ्रतेपुरिलुङ्गास्य इति लट् २१॥ ॥भित्ति
ति यत्र सोयेपयनंवनस्य ब्रह्मणः सुतायां सरस्वत्यां गिरेः सुतासंभोगाभिलाषस्तद्वयममदं महत्साहसं अविचार्यकारित्वं तेन सहन

भित्तिचित्रलिखिताखिलक्रमा यत्र तस्थुरितिहाससंकथाः पद्मनंदनसुतारिरंसुतामंदसाहसमनोभवः २० पुष्पकांडजयडिं
डिमायितं यत्र गौतमकलत्रकामिनः पारदारिकविलाससाहसं देवभर्तुरुदटंकि भित्तिषु २१॥

स्वसामर्थ्यदर्पेण सोल्लासो मनोभ
र्यो सुताः ब्रह्मणः सुतारिरंसुतायां भोगेच्छा तादृने विषये तद्भवे वामदत्तकामखेवसाहसं तेन पोरुषदर्पेण सोल्लासस्य कामस्य संबोधिन्येवा
इतिहाससंकथा पुरावृत्तान्याधिकाः भित्तिषु चित्ररूपेण चित्राकारलिखितः क्रमः परिपाटीयासां एवंभूताः सन्ति तस्थुः ब्रह्मपराभवादि
का मग्नभावाच्चित्ररूपेण यद्भित्तिषु लिखिता वर्त्तन्ते इत्यर्थः ब्रह्मणः सुतारिरंसुतादिकं मत्स्यपुराणात् ज्ञातव्यं २० पुष्पेति यत्र सोधे
गौतमकलत्रमहल्यां कामयते का मौतस्य संभुजाम्यस्य देवभर्तुः इंद्रस्य पुष्पकांडस्य कामस्य लोकत्रयजये डिंडिमायितं वाद्यविशेषवदाचरितं
पारदारिकस्य परस्त्रीगामिनो विलासवैभवं रचिता सुभित्तिषु सुवर्णोद्दिउदटंकि कृत्कीर्यलिखितं येनेंद्रोपि पराभूतः तादृशस्य महाप्रभाव
स्य स्मरस्य सेवायुवभ्यामपि नियतं कार्येति सूचनेष्टक चितभित्तिषु कामोद्दीपनार्थं इंद्रस्य पारदारिकविलासामत्रटंकेरुत्किलिखिता इत्यर्थः
डिंडिमायितं उपमानात्कर्तुः कांडताति चापरदारानाच्छतिपारदारिकः गच्छतीति परदारादिभ्यः ठक्कृवक्रत्यरतिवक्र उदकं किटंकोथे र
स्य स्मात्कर्मणि चिविणद् २१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ।

का०नै०
ह०टी०
६

यमीदृक्त्वस्याक्षिपरीक्षा रकारो समदाम्पभावः स्मरः स्वामिना स्वामिकान्तिर्वेन न प्रभुणा च तदीययानत्वेन तद्वत् ताहेन धारयतामथ्या
मप्यरेण च सुरतवर्जने ज्ञातइति चान्योन्यसमृद्धयोः कुमारस्य नेत्रि कन्न स्वचारित्वान्मयूराणां च वर्षन्ति मत्तानां नेत्रोपांतरं प्रमार्गे
ण निर्गच्छता मश्रुयस्तु कविद्धनामरो मुक्तयद्दलमात्र लग्नगर्भसंम्भृते: लिंगभगसंघर्षण प्रपरतपरित्यागो जयद्देतुः मरत्राम्भमेय
शब्दम्भात्याम्रदुगयाद्देर्निर्यातीति २७॥ ॥ यत्रेति यत्र सोपे संभोगपरे नलभीमसंभवे न लभेम्यो भीत्सम्मुत्यतः सुरतामिलाविर
ोगरयचम्यातिमाभवतो स्तप्याजयतः सर्वोत्कर्षेण वर्तमानयोरप्यत्र नलभैम्योः स्ववशं कुर्वतः रतिरतीशयो रतिकामयोः स्प
र्द्धये ईर्ष्यये व जययायते पराभवितुं तेन लभैम्योर्का मत्काम्रस्मणोवभ्रवतुः स्मररती न्मम लां संभोग युक्तौ स्त्रीपुंसो दृष्ट्वा त्र न्याव
पि स्त्रीपुंसो उद्दीप्त स्मरौ भवतः इति नादृशो भैमीनलो दृष्ट्वा प्रतीच्छाव पश्चात्तेन्न लता वासौ चेतनौ रतिकामौ संजात सुरतेच्छे जातौ त

यत्र वीक्ष्य नलभीमसंभवे मुत्यतो रतिरतीशयोरपि स्पर्द्धये व जयपतो र्जयापतेः कामकामरमणीव भूवतुः २८

6 यासौ दर्यातिशय्यादस्तेनै लेकामः रतिकामस्य च भैम्यां रतिरितिसंज्ञा नभमो च जातो एवं भूता वपि शयान्योन्यरागजन
नाद्भुशी लतभैमी नलो यत्र मूर्त्तौ रतिकामावेवाभूतामिति कामयोर्द्वि हृदये जात मित्यर्थः अयमेव च तयोर्जयः अपप्प
च स्वसंभोगदर्शनात्तयोरपि संभोगवाञ्छा स्यादसौ जयः तज्ज यार्थं बुद्धिपूर्वव्यापाराभावात् स्पर्द्धयेवस्तुतेच्छा स्य हो
कारणान्तरं अथ च रतिकामसन्निधाने यथा स्त्रीपुंसयोः संभोगवाञ्छा समुद्रेयस्तथा नयोरपि रतिकामसन्निधानमे
व प्रेमरसोतिपायादन्योन्य सन्निधानमात्रेणैव कामसंमोदः प्रादुरासीदिति भावः नलभैम्योर्दृष्ट्वा मोहमज्जनेरत
एव नलभैमीभ्यामावां जितावितिपिजेतव्यावेव इति स्पर्द्धये व जेयतो रितियथा श्रुतएव संबंधः अत्र सर्वत्रोत्प्रेक्षा च तर
त्वात्स्य प्राप्तोपि पूर्वनिपातोस्तेनैलकामत्र मोदयाम्नलरतिकामपदानां प्राक् प्रयोगस्य रतौ प्राप्त्य च भैम्या रतिम् मोक्षया राम
द्वीमसंभवारतीशकामरमणो पदानां यथा प्रयोग स्योचितौ सच्चयतीति ज्ञेयम् रतिरतीशयोर्विग्रयेरस्पर्द्धयेति केचित् ६
ते प्रथमाद्विवचनान्ते कामरणिवे भूवतुरिच्छि: २८॥ ॥ ॥

रसस्य कामविलासवर्णकं काव्यश्लोकाः कामो हीयनार्थ्ययदीय ह्राटकैः टंकैरुट्टंकिता इत्यर्थः कपोतपालिका यांतु विटंकं पुंनपुंसक मित्यमरः विशेषेण टंकाते वध्यत इति विटं कं पक्षि विश्रामार्थकुड्यादि निर्गतं दारु २४॥ ॥ अक्लीति अत्रसोयेचरतीति यच्चरः प्रुकः पत्नी प्रुकपि तामहं परापार भुज्जगो तारस्व रंगाय तिसमिकिं भूतं अक्लि दिनेभानुर्भुवि सर्य प्रुत्रो यमना यां विषये दाशदारिकां केवर्त कुमारीं योजनगां परिचरंतं सेवमानं अतएव मध्यान्हमंकालस्य रात्र्यादेरनिषिद्धस्य समयस्येदशास्य तीर्थे देवसूनादि व्यतिरिक्तस्या निषिद्धस्य निजधायनादेः विषयस्य यद्दारादि व्यतिरिक्त स्वभार्यालक्षणस्या सहित कालादीनसहमानात् अथैय जनकास्मरात् देनोः उत्सुकं कामातिरेकं सोढमसमर्थमित्यर्थः पौराणिककथ्यमानभारताादिकथा श्रवणमात्रेण प्राज्ञः शिक्षाति धायाद तिमुखेरे यद्विर रीकीरः तां हृष्टीं भारतायुक्तां कथामुच्चैरनुदितवानिति भावः अक्लीत्यादिना कामातुरस्य कालाद्यसहनत्वं समर्थितं अन्योपि

अक्लिभानुभुवि दाशदारिकां यच्चरः परिचरन्तमुज्झगो कालदेशविषयासहात्स्मरादुत्सुकं प्रुकपितामहं प्रुकः २५ नीलमेव करलभ्यपारतामप्रतीर्यमुनयस्तपोर्णवं अप्यरं कुचघटावलंबनात्स्याथिनः क्वचन यन्त्रचित्रगाः २६ स्वामिनाच वहताच तेमयासः स्मरः सुरतवर्जमार्जितः योयमीदृशि तिरस्यते स्मयत्केकि नामुरजनिस्वने घनैः २७॥ साधुरेवमस्तं स्वपिता महं मपि निंदति केवर्तदाशधीवराविस्यमः यच्चरः अधिकरणे च रेष्टः २५ नीलमिति मुनयः परमात्मज्ञानचतुरा अरमयः यत्र सोपि क्वचन कास्मिं लापि भित्तिभागे चित्रगाश्चित्रलिखिताः वर्तते किंभूताः करलभ्यं पारं परतीरं यस्य तज्ज्ञावस्तत्तं नीलमेव लक्षण यासन्निहितभाविफलत्वात् समाधिं प्रापित प्रायमेव अपच सन्निहितपरतीरमपि तपोर्णवं दुस्तरमर्णवं समुद्रं अप्रतीर्यापरिसमाप्यानुतार्यैव तपोविघ्नार्थं इंद्रेणप्रेषितानाम प्सरसां रंभादीनां अत्युच्चकठिनकुचलक्षणानां घटयोरवलंबनाद्धारणादाधारात् स्याऽनुशालाः कुचमर्दनादि संभोगकारिण इत्यर्थः योपि प्रतीर्यमाणे समुद्रे न घटादिकातोयं सन्निहितेपि प्रांति वशात् उन्नरेल्ल मग्न कुंभस जलमध्यएव घटादिकमेवलंबनमासाद्य चित्रलिखितइवतिष्ठति स्ति त्यतिकूठ इति पाठे कुटको वेघटेगेहे इति विश्वः २६ स्वामिनेति यस्य सोधस्यसेवधिनाकेकिनाक्रीडामयूरेण इतिद्वितीयेनेति विडेमुरजनिस्वने मर्दलध्वनि भिरस्य चैते रेवमे घेन्त्यते स्मइति किं यो

का॰नै॰
१८टी॰
७

इदानीं लज्जानुभाव वर्णकाम्यस्तानुरोधेन प्रथमं तं भोगकर्ममाह इत्येति इयं भैमी प्राक् विवाहात् पूर्वं इत्येन देवदूतव्यापा
रेण संगतिं गतं सर्वं प्रा संसाद्य दृष्टु न लप्रियं आत्मनो विरहस्य कोशिनीर्नवमस्मर्गेक्ता गिता वाणीः अशिश्रवत् श्रावया
मासेति यत् तत्प्रियस्य स्ववचनश्रावणलक्षणं विनयस्य व्ययं नाशं धाष्ट्यं विचिन्त्य विधेयेण स्मृत्वा ह्रिया कृत्वा कीदृशी
किंकरवाणीति नवेदृश्मनाज्ञा सीत्तदानीं नतमया मदृद्दृष्टुवितं लतं लत्तिक्रियाकीदृशी प्रहृते चार्थे कार्यमिति विनयव्ययस्मरण
ज्ञातया ह्रियाकिंकर्तव्यता मदाभ्रदित्यर्थः उत्तमर्वेस्रचितउत्तमाहि एवा नुचितस्मरणाज्जनते अतीतस्मरणेनापि मलज्जा
मलभारव्यत्वादि स भोगानुभवदपायोत्तु सलज्जात्वं किंवाच्यमिति भावः अशिश्रवत् श्रूणोतेणौ चङि द्विवचने उपधाह्र
स्वत्वे सन्वल्लघुनीति सन्वद्भावेऽभ्यवतिश्रूणोति इत्यभ्यासस्येत्वं प्रियं श्रूणोतेः शाव्दकर्मत्वाद् णौ कर्मत्वं ३१ यदिति तया

7 इत्यसंगतिगतं यदात्मनः प्रागशिश्रवदियं प्रियं गिरः तं विचिन्त्य विनयव्ययं ह्रिया नम्रवेदकवाणिको दृशं ३१
यत्तया मदभिनेतुमर्थ्यते स्वयमाकुहलः मयपि वीतलज्जया तन्निजं मनसि लम्बचापलं साशशंक न विलोकितुं नलं ३२।
आसने मणिमरीचिमांसलेऽपांदिशा मयारम्यत स्थिवान् तामसत्यतनवतीवमानिनी त्यक्तोक यदीयमनामपि ३३।

स इति मिलितलोकत्रयजनसमक्षं वीतलज्जया मया सपदि स्वयंवरमवत्तेताघभावेप्यात्मनैव रणमालयाकृत्वा प्राकृतेव।
धोवृत इति यत्सा तत्तथा नलवरणलक्षणं निजचापलं धाष्ट्यं मनसि कृत्वा विचार्य तदानीं लज्जोत्य कामयामदत्तधाष्ट्यं म
वलेन वित्तमेतदनुचितमिति स्मृत्वा लज्जातिशयवशात्तदानीं मेमनूलं विलोकितु मपि न शशाक अत्राप्युत्तमत्वे समर्थितं व्यक्तं
पलं मनसि कृत्य विश्लेषेणता भाचासेल ज्जाज्ज्व तया कृत्वा नलवीहितुनाध्यमदितिवा मनसि कृत्य पूर्ववत् ३२ आसनइ
ति अनुरागातिशयाद् एकासने वर्त्तमानयो मध्येस नलः मणिमरीचिभिः खचितोत्तमरत्नप्रसादे किरणैः मांसले व्याप्ते आसने
सिंहासने सनलः यादिवौपरिरम्यरंसि हृदनपदेशभाश्लिप्तपतित्स्थिवान् माकेनीइयं भैमीतो दृशं मनागपि नवा व्यलोकयत्
अत्रे दृते अत्यपितदेवतीवईर्ष्यावतीवदृशः स्त्रीत्वादियं मज्जीतिजन्नेति सपत्नीवेध्यावत्स्याकुलवती वतीनाप यस्पदोत्य र्थः यतो मानिनी

ताम्र ७

तुल्यकामतन्त्रेति अथ तत्र सौधरूपे सुरभूधरे मेरौ तयोस्ते कामकेलयः आविरासुः स्पष्टं हि दीपिरे ते केचन कामकेलयः महाकवि
भिर्व्यासकालिदासादिभिर्निबद्धभावदर्शिभिरपि अवीक्षिता अबुद्धिगोचरीकृतास्तेषामपि न सुस्फुरिता इत्यर्थः यावन्तु तथा अनेकवारसं
भोगचतुराभिः पांसुलाभिः स्वैरिणीभिरपि येषां पौद्धिता अभ्यस्ताः नानाजारदृष्टिः लोपदेशादपि न ज्ञाताः एते नालौकिकाः काम
विलासा अनुष्ठेयीभूत इति सत्यविलसम् इदं केलिपरीहासा इति केलिशब्दः पुल्लिंगोपि २९ पौरुषमिति एवंभूतया भीमसुतया
एवंभूतेन नलेन विश्वैककीर्त्यतिशयपरिमाणसाध्यसंपाद्यप्यपि तु बहुनयमार्गे अध्यारूढ्यं प्रापेत्यर्थः किंभूतेन लेपौरुषं दधति चलिकि
भृतया स्वयं तद्योषिता ऽवलम्बातया स्वामिनि रम्भा मनः प्रभोरराजन्येन स्वयं तन्वि प्रीतेनागोकृतस्तदीयस्वभावस्तदीयत्ववानलक्ष्मासी
नै भूतयाऽलया अनीतरूपेण स्वयं तुषेपावबाल्यपर्णियात्मनति कां तयावयः संधौ वर्त्तमानया अवलितः स्वामिनो राज्ञस्तरुणात्वबल
याद्रतीभृतया बालयाभयेप्राप्यत इति युक्तमिति अन्तप्रथमसंभोगे किं पाभावीति ३२ पौनले ३ ६ ध्यानपयामहद्वयं प्राप्तीतिमा

तत्र सौधसुरभूधरयोस्ताविरासुरथ कामकेलयः ये मृगीदृक्कविभिः व्यवीक्षिताः पांसुलाभिरपि ये न विचिक्षिताः २९ पौरुषंद
धतियोषितानले स्वामिनि क्षितिनतदीयभावया प्रणितोयं प्रथमं तौ मालमिलनस्पापि भीमभूजयामसाध्वसं ३० ॥ ॥ ।

सर्वावयवविधिविशेषणानि रहसुगम्भीणि अथ पूर्वाश्रितानल विषयो भावो रमणमिलाको यत्स्वेतनयया पिस्वामिनि भर्त्तरि नले महद्भयं
प्राप्यत इतः पूर्वोक्तसुरविशिष्टपूर्वोक्तमुक्तावितिरपाने तिएवं भूतेपि नले एवंभूतया अपि तया साध्वसं किंयदल्पमपि प्राप्तं बहु साध्व
संकर्त्तन एव तया पि किंचित्साध्वसपरित्यक्तं यस्माद्धितो नलविषयो रमणाभिलाषो यस्या इति वा अथ पूर्वमश्रितः परिशीलितो ज्ञातो
नलविषयो यया नलभावानुकूलवर्तिन्या बाल्यमप्रमातेकेऽथ प्रभोगं न करण्यतीति निश्चितनलाभिप्रायाभयं न प्राप्तेति भावः श्री
नोनुष्टितेभिलाषो यया यानले भावानुकूलवर्त्तिन्या प्रथमसंभोगे पौरुषमबलस्य क्रीडाकौतुककारि भवति कोनाऽनुम्मुनीएं।
पौरुषं वा किमत्र भावीति सभया किंचिद्यप्पजानाना ऽल्पं भयं विदा यदपि यवानुकूल्यमाश्रयतोति एतदनुभवसात्विकमिति भावः ३०
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽ ऽ ऽ ऽऽ ऽऽ ।

का॰ नै॰ ह्रीभराद्विति इत्यकाले कलितं नकुं परीक्षितं तत्सदाशयं मेमभिप्रायं सम्यक्दृढं संस्कारं तया स्मरन्तं यथाद्दृष्टं स्मरन् विचारयन्नस्मन्नलः ह्रीभराद्विमुखया तया
१८ टी॰ विमुखत्वादेवाननुरागशङ्किनि किमस्या मयि अनुरागो नास्तीति शङ्काशीले स्वचेतसि संजितां जनितां अनुरागाभावसंभावनां भीतिं लुलोप निरस्यति
८ स्मकृत्यावसरे मय्यनुरागातिशयाद्ह्रीहीनापि परिरम्भसल्लापेहृतमपरणानि च्छयेयमिदानीमनुरागं नत्यजतीति निश्चित्य जाताशङ्कां तत्याज मु
ग्धाल्लज्जाभरादेव विमुखीयं नत्वननुरागादिति निश्चिकायेत्यर्थः तदाशयं शोभनत्वाभिवचनयाबद्धभावः ३८ पार्श्वमिति तेन नलेन भयवशाद्
काकिनी नलस्य सविधमनागच्छन्ती सा आलिभिः सखीभिः भयमीभिः सह एवं निजं पार्श्वं आगमिता विनाभवतो भिरपि वंचितालमनया सा
र्द्धमागन्तव्यमिति आदिश्याभिहिता अभिसां स्वसन्निधिं प्रापितवानित्यर्थः अथ यानंतरं क्रियतापि कालेन किंचिद्विश्वासमासाद्यनंतरं एकैका किं मे व
तया सख्यासह सत्वं तरपरिहारेण सन्निधिं प्रापिता अथानंतरं क्रियतापि कालेन तामपि सखीकापिगेधमात्यंतांस्त्राया हरा विषये अलीकं ।=

8 ह्रीभराद्विमुखयानया प्रियं संजितामननुरागशङ्किनी स्वस्य चेतसि लुलोप संस्मरन् इत्यकालकलितं सदाशयं ३८ पार्श्वमागमितिते =
सहालिभिस्तेन एवमप्यसा तयैकया काचितामपि निभुज्य मायिमास्वात्मभात्रसन्निवोवेशोदिता ३९ सन्निधावथनिजे निवेशिता मालि
भिःकुसुमशस्त्रशासनात् आनयध्वमधिमानि वप्रियामंकपालिवलयेन सन्निधिं ४० ॥
निष्क्रामं धाया नयेति व्याजान्नीयतः मा

यिनाकाम एवस्तोत्कं कन्यावि संभ्रमणकपवपटुना चतुरेणलेन स्वात्मभात्रे नलएव सन्निधः सखा यस्याः स्वसहायैकाकिनी अवशेषितास्व
समीपेस्थापिता किंभोऽचितंस्वीयमिंगितमदर्शयन्तत्त्रोयं वा पयद्वीति भावः कन्यावि संभ्रमगकारोऽयम् आगमितएवं तात्कर्मणि
चिण् चिण्मुलोरिति दीर्घविकल्पात्पक्षे ह्रस्वः ३९ सन्निधाविति सनलः आलीभिः स्वयमेव निजे सन्निधौ निवेशितामपि ते
नैव प्रयोजकेन स्वसमीपे प्रयोज्याभिः सखीभिः स्थापितामपि प्रियामंकपालेर्मनीष्ट भारस्य स्पर्शेनः स्वीयेकभुजालिंगन
विशेषरूपवलयाकारेण वेष्टनेनकृत्वा सन्निधिमानयत् यतः कुसुमशस्त्रः कामस्तस्यवाज्ञापनादिप्रतीतेशासंहृवेत्तीति वित् एम
अभ्येत्तेव्यावधिमानि वहूरस्थो यथा प्रियां सन्निधिमभयतीति कामशास्त्र आदेशं तवास्मिदं प्रयोज्यं तत्रापि चालिंगनमेव एवं इति ८
यथा सामोपगोभीरुं स्ववोढां सन्निधापयेत् विश्वासयेच्च अनागाह आलिंगनात्याजयेदूर्ध्वमिसादिसंनिधिस्थापनव्याजेनगाढमालिंगपुं

हीति निरंतरं निरंतरं प्रवाहरूपत्वात् ह्रीरूपायां सखि रिति निजस्यात्मनो मज्जनं तस्योचितं योग्यं मौलिशिरसो इदं निरंतरं न मनमानाभेनेमौभावं इत्यनया तथा कारि स्त्रस्कारि देशे चित्रलिखितेवेति तस्याः शोभामस्यास्तत्तालज्जाभयाभ्यां मंतः प्रवेश्य सुमशोभयान्नान्निनिश्चलात् पातत्रेवस्थित ला याभेम्यापि भेम्या गच्छेति भर्तुर्नेलस्य स्त्रीभाभा मानानाशतं श्रुतीकृतं श्रुतमप्यश्रुतं कृतं श्रुतमपि लज्जाभयाभ्यामनुत्तरत्वमनाचा श्रुतमिव कृतमित्यर्थः नवोढाजातिरियं ३४ नवेत्यादि साकिं मयेत्यभिविष्यतीति साध्वसाद्भयात्तल्पं वेश्मनस्त्वयमविशात् अनंतरं सख्यान लेन वा वेशिता पि गृहमध्यं प्रवेशिता शयनं ना भजत् तनो पि सख्यानलेन वा शयनं भाजिता पि सा सविधं नवेल समीपं प्रयाति यानात्स्वपतिकिं तु दूर न एवनिष्ठाति मनलो पि सख्यानलेनैवग्न्यं कपालयादिना सविधं स्वापिता पिनच सन्मुखी भवत् किंतु शय्या पार्श्वयोद्दिकालं विनीपराङ्मुखे वाभूदित्यर्थः प्रथमसंभोगे मुग्धाया जातिरियं साध्वसाद्वितिसर्वत्र अस्वपत अरुणेनेलिलहृ यहृ सन्मुखत्वाभावाद्वोपसर्जनादितिविकल्पा

हीसखि निजनिमज्जिनो चित्तं मौलिइद स्नमानं दधानया वारिंकिं तद्युवति प्रियालया भर्तृकृतिशलसंश्रुतीकृतं ३४ वेश्मपत्युरविशान्न साध्वसाद्वेशिताऽपि शयनं न साभजत् भाजिताऽपि सविधं न सा स्वपत्स्वापिताऽपि न च सन्मुखी भवत् ३५ केवलं न खलु भीमनंदिनी दूरमेनपलनैषधं प्रति भीमजाहृदि जितं न्न्रियाहृदि यामन्मथो पि निमतं मलज्जितः ३६ आत्मनापि हरदारसुंदरी यत्किमप्यभिललाष चेष्टितं स्वामिनाय दितदर्पमर्थिता मुद्दितस्तदनयालउद्यमः ३७॥ =

नाऊ ३५ केवलेति भीमनंदिनी केवलं नैषधं प्रति अदृश्य दूरं नितरां अपतलज्जां मापेति नाकिंतु भीमजा हृदिवर्तमानयाह्रिया लज्जायात्र पयास्त्रिया जितः खलु जितएव सोति प्रसिद्धः परान्मनः हृद्येव वर्तमानो मन्मथो पि निमतं बहु कालं लज्जितः अथ च मनो मथ्नातिपीडयति मन्मथः एषोदरादि एवं विधोपि जितो लज्जितः संकुचित इत्थेति चित्रम् होवशान्न लविषये तिपीडक बहु शेषिका लं ताभ व वका लं ता म वि भवतीतिभवः अन्यापि ह्रिया जितो लज्जिते ३६ आत्मनेति हरदारस्तत्सुंदरी सा आत्मनापि स्वयमेव यत्किमपि यत् चेष्टितं तदव समरो चितं करनखीलगता च लदन लालइन चाल्यादि अभिलाष वच्चेम कृतं तदर्पं तस्मै प्रयोजनाय सदुत्सुदनायेंगितज्ञेन स्वामिना नलेन ताकलं देहीति यदस्याऽर्थिता याचिताऽतः सदृशं अनया भैम्या तस्य नलस्य उद्यमो याचितं प्रगल्भो मुदितः तां दलालीनामदनातमस्ताबोहिता तेन याचिता सतोनददेविति भावः अपि देवार्यस्वामिनेत्यनेन अनस्यपकर्तुत्वं ताया समत्याप्रथीनि सखितं गोष्ठीपि प्रथमसंभोगे हरेणार्थिता सत्येवमे

का-नै. १८ टी. ९

तद्वाभ्यामपि निजभुजाभ्यामेकैकस्य नलभुजस्य पर्यायेण रोधनादेकस्तु क्रमेणापि द्वाभ्यामपि भुजौ निरुद्धावितिज्ञेयं एकः कः इति पर्यायाशयेनोक्तं द्वाभ्यामेकैकस्यैव निरो
धे विहिते सीयेन स्पर्शमात्रं कर्त्तुं शक्यते न तु द्विभुजसाध्यमर्दकयाल्यालिंगनमित्येक इत्युक्तमिति वा अन्योन्याभिमुखेन स्तनयोस्तयोरधस्तनत्वाद्बाह्या संलग्न
त्वाच्छय्ययैव नियंत्रितो आलिंगनोद्युक्तः शय्यासंलग्नेन तवा दुस्तल्पयंत्रनिरवकाशत्वात्स्पृष्टदेशे प्रवेष्टुमशक्यत्वात्स्वरुद्धः उपरितनस्तु उपरितनेन भैमीवा
हुनाचिरं प्रतिरुद्ध इत्याशयः ॥५३॥ ॥ हारेति हारस्यैकावल्यादिमुक्ताहारस्य चारिमा सौंदर्यं तस्य विलोकने विषये अतिवृत्तस्थूलमुक्तायुक्तोऽयं त्वत्कृतो
यं त्वदीयो हारो दर्शय दर्शयेनमित्यादि किमपि लोकोत्तरं मृषा कौतुकं नाटयन्नभिनयन्नयं ध्रुवो भर्त्ता नलः स्पर्शलोभवशात् उपकुचं स्तनसमीपं धावत्येवंशी
लेन पाणिना अस्य दृष्टीयभैम्याः संवेधिकं कण्ठमूलं कण्ठाधोभागमस्पृशत् सार्वभौमस्य तस्य सर्वस्य वस्तुजातस्य दृष्टत्वात् कुचस्पर्श एव तात्पर्यात्कृता त्विकं कौतुकाभा
वेऽपि सा तात्कालस्पर्शमसहमाना यास्तस्याः हारसौंदर्यदर्शनेन मृषा कौतुकनाटनेन कण्ठमूलस्पर्शव्याजेन कुचाववयस्पृशोतिमुग्धा विस्रंभणजातिः ॥५४॥ पुनः स्तनस्पर्शोपा

७ हारचारिमवलोकने मृषा कौतुकं किमपि नाटयन्नयं कण्ठमूलमवशी यमस्पृशत्पाणिनोपकुचधाविमायवः ॥५४॥ यत्त्वयाभिमतद
त्तिसूक्तजां चित्रसूनमयापि भवदृशाम् ईदृति इत्युदीर्य निजहारमर्पयन्नस्पृशत्तदुरोजकोरकौ ॥५५॥ नीविसीम्नि निहितं स नि
द्रयासुभ्रुवो निभृतनिष्ठितसंविदः कंपितं शयमासयन्निजं दोलभेजं निजबोधयानया ॥५६॥ योलतमाह यदिति स इत्युदीर्योक्त्वा भैम्याः कं

ठे निजमुक्ताहारमर्पयन्नस्तहारार्पणमिषेण तस्या उरोजावेव काठिन्यादिगुणत्वेन कोरकौ पस्पर्श इति किं हे भैमि सदसि सभामध्ये त्वयाहं स्रजा मधूकमालया तु
त्वायघस्मादेवैलः सर्वेषां समक्षं पूजितोऽस्मि तस्मान्मयापि मत्कर्तृका भवत्याः अर्हणा पूजा अर्हा इति उपकारस्य प्रत्युपकर्तव्यमिति न्यायात् युक्तेति अर्हणाग्रहते
त्यपि पाठः ॥५५॥ नीवीति जात्यस्त्वस्याः पाणिं करं निराकरिष्यतीति बुध्या निशि निद्रया निषिद्धा वारितास्सेवितसंज्ञानं यस्यास्तस्याः सुभ्रुवो भैम्या नीवीसीम्नि रसनाकला
पमोक्षनाप्ये वसन पद्दिकावरिसरे निहितं स्थापितं अतएव नीविस्पर्शमात्रेण कंपितं सात्त्विककंपयुक्तं शयं हस्तं स नलः दोलनैः समुद्भूतस्वगतसात्वि
ककंपविभिन्नहस्तचालनैः जनितबोधया त्याजितनिद्रया अनया भैम्या करेणाऽमूलयाऽउपासयन्निराकृतवान् कीदृशः अयं प्रभुर्बहुविधिः संभोगाभेद
मितिमावल्लनयनभासुवन् अपासयन्निजमितिपाठे भैम्या प्रयोज्यया सः प्रयोजकोऽनलो निजं करमधमपदमोचयत् इत्यर्थः कंपमानकरसंस रा ९
मात्रेलजातबोधयानया तदीयः करो निराकृत इत्यर्थः अनयेति करणे तृतीयापाठे तरे तु प्रयोज्यकर्त्तरि ॥५६॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ।

आगिति सद्धिया आनतामतिमौतां अलिकेललाटएवाचुंबत् अतिनतत्वात्तदानीं कपोलादिचुंबनस्याशक्यत्वादित्याशयः तेन किं विहितं चुंबनभयत्वात् ईर्ष्यापेक्षया दरवतामीषन्नमां किंचिदुन्नतमुखीं क्रमात्परिपाट्या लज्जानैमेवमप्यदावानियतापिकालेन कपोलयोः चुंबनेन ललाटकपोलेषु चुंबने नतनोपिविष्वसितमानसं यस्यास्तां ततोप्युन्नतमुखीमानने झटितिमुखक्रमणादिभयाङ्गीप्रेयसीचुंबनाद्यैमाधरचुंबनलाभजनितानंदवशात्तिमिये ईषद्व्यक्तमधुरस्फुरद्धासेनलज्जायादिति भयादेरुज्ज्वसेत्यर्थः ४० अपचयदेनावत्वर्थंतत्वयावचितेतदपीत्यामीमयाल्पमिति हासःललाटादोनिकामप्रणस्तोलज्जा निचुंबनस्यामानि
इयमपि विस्रंभणरीतिः ४१ लग्नायेति ललाटादिचुंबनक्रमादनुभवजातसुखविश्वोपोद्वसितकामोद्याश्वस्ताहृदिमानसे
किंचिदुच्छ्वसितएवारंभकोमुग्धत्वात्प्रोढःस्मरःप्रथमंचुंबनजनितयालज्जयाएवत्यागत्यक्तःकृतःइकारेणनिविडः अथपश्चा
आगत्तुंवदलिकेक्लिप्तानतांतांक्रमादुन्नतांकपोलयोः तेनविष्वसितमानसां झटित्याननेस्पर्शचुंबनासिस्मये ४१ लज्जा
याप्रथममेत्यक्तःसाध्वसेनवलितात्यर्जितः किंचिदुच्छ्वसितएवतदृढित्यनवस्त्वपुनरारंभकः स्मरः ४२ बालभस्मेभुज
योःस्मरोसवेदित्तसः प्रसभमंकपालिकां एककचिरमरोपितातयानत्यर्थेनणनिरंतरालया ४३॥ तदवलितामवलेनचुंबनजनि
तेनसाध्वसेनसात्विकभयेनतर्जितोभर्त्सितोप्यपदीयमेमी एषयलक्षणंस्यानेत्वयापविष्टंलिष्टतिरे तैपेत्सृष्टबलज्जाभयाभ्यांभर्त्सित
इत्यर्थः एवंभूतःसन् पुनस्तत्क्षणेमेवोन्नदितोभूत चुंबनवधात् पुनःप्रवलाभ्यांलज्जाभयाभ्यांप्रदितमात्रएवस्मरोदुर्बलःकृतइत्यर्थःए
वकारोविलंबयोतनार्थःआरंभकोपिकिंचिज्जोहितिमुग्धत्वोमात्राप्रवेमागत्यक्तःकृतःपश्चात्प्रभुणापिवाचार्जितः सन्नस्मत्रुचितोभवति
उक्तःतत्वतर्जितः स्वेतिचपतीयमानोमेहा ४२ वलनसितेति स्मरोत्सवेमुरतोत्सवारंभे अकपालिकांकृतवेष्टनबाहुवलयालिंगनेप्रस
भंहठात्दित्सतोःकर्तुमिच्छतोर्वल्लभस्यनलस्यभुजयोर्मध्ये एककोभुजस्त्वीलयासुरताभोठयातयाचिरंआरोपितःनिविडःकोरुयाव
त्यसप्रणयायापंत्रएनस्वेष्टपीडनेननिरंतरालयानिरवकाशयाआलिंगनार्थपृष्ठदेशेवलभुजमवेष्ट्यस्थानभवतितथाहृदयेनया
लीनत्यर्थः पाश्वानेनतोननिरवकाशत्वाद्भुजरोधनात्त्वालिंगनविघ्नंसमाचरदित्यर्थः अवलत्वादेकदेवद्वयोर्भुजयोःप्रतिरोधुमशक्य

का॰ नै॰
१८गी॰
१०

नीव्येति सखीजनैः सा सुमुखी सो हा कांतस्य परिरंभणालिंगनानां गाढताहृदयोद्गमं ययाए वं भूतयान्वमानि अनुमिता किं कृत्वा भीमतनया स्तनद्वयं तस्मिन् स्तनद्वये मम्स्यावांछा रमणेनांशुकया किंचिद् ऊमी स्तनो भूतस्यात् अपिं यां कित्तचिह्नितं नीव्यस्तनयोर्मध्यहारमणीस्थानदर्शनात् अन्यथानु पपत्याम् आलिंगनमन्याः सोढुमिति सखी मिर्ज्ञात मित्यर्थः सुमुखीत्यनेना लिंगनं सज्जा तदर्शापि सूचितः ५० याचतइति स्वाय दायस्मिन्समये परिधापयंतीति परिधापिका सखीः स्वनी याः आत्मीयवस्त्रमेखलावंधस्य निविडक्रियां गाढवंधनं याचते स्म प्रार्थितवती तदा लाः सख्यो अन्योन्य मुख विलोकनपूर्वं विहस्य अत्रनीविवंधश्लाघीकरणार्थं कृतं जातं यतः पाणिचापलं बलाद्धनोचनव्यापारमन्वमिछत् अनुमिति विषयं चक्रुः अ न्यथैवं प्रार्थना नयुज्यते इति पूर्वं वृत्तं निश्चितवत्य इत्यर्थः ५१ कुर्वतीति कामपास्त्रो त्क लक्षणपद्मिनी सा भैमी पद्मिनीं कमलिनीं जयति किं भूता कियत् किंचित् चुंबनादिसंभोगकर्मक्रियां निचुलितं स्थगितं अप्रकटं कुर्वती कियत् आलिंगनादिकं सोढ्दा चित्तसोढ्वात् विवृतं प्रकटितं सो

२० नीव्यभोम न नयास्तनद्वयं मम न्यस्य रमणोऽशुक्रयां कितं सो ढ्कांतपरिरंभगाढता साञ्चमायि सुमुखी सखीजनैः ५० याचते स्म परिधापिका सखीः सा स्वनीविनिविडक्रियां यदा अन्वमन्यत तदा विहस्य तास्तत्र मंत्रपतिपाणिचापलं ५१ कुर्वती निचुलितं क्रियाकियत्सोढ्दा विवृतसोरभं कियत् कुड्मलो न्मिषत सूनुसेविनीं पद्मिनीं जयति सास्म पद्मिनी ५२ नावि लोकन लमासितुं स्मरो ह्रीनिवासितुमदत्त सुभ्रुवः तद्दृशः पतितिर्याचेलञ्च पञ्जीडिताः समकुचन्मुहुः पथः ५३॥

रंभकामपास्त्रो त्कको शलं पद्मचए एवं भूतं कुर्वाणा किं भूतो पद्मिनीं कुड्मलो न्मिषत्या अर्धमुकुलान्येव प्रफुल्लानि सूनानि पुष्पाणि सेवते भजते भजत्येवं शीलां कर्दं विकसितपुष्पवतीं निचुलितकलिकास्थानीयं विवृतसौरभं विकसितपुष्पस्थानीयं कियत् कलिकारूपे कियद्विकसितकमलिनीवसा ··· ··· र्थः विवृतं सौरभं मनोज्ञत्वं सौगंध्यं वायस्येति वा ५२ नेति स्मरः सुभ्रुवो भैम्या न लम विलोकयासितुं स्थातुं नाददत्ते ह्रीश्च तमीक्षितुं नाद दे च वा आ तस्मात्तस्याः दृशः कटाक्षविक्षेपरूपानेत्रव्यापाराः क्रमेण पतितिर्यग्दिशा नलाधिष्ठितदेशात् मुहुर्दिश्यचलितस्त्रीवं वारं वार मचलन् अथपश्चाद नर्गमुखनलनेत्रसंमेलने सत्यनंतरं व्रीडिताः सत्यः नलमप्राप्य पथो मार्गादेव मुहुः पुनः पुनः समकुचन् पराकृत्ताः कामप्रेरितत्वाद्रीक्षितुमारे भेलज्जयानिषिद्धत्वा च्चलदी क्षणान्निवृत्तेति भावः लज्जाकामयोः समबलत्वाद्भावसंधिः दृशां व्यापाराऽपेक्षया बहुत्वं ५३॥ ॥

राम
१०

सहतिसत्वपः प्रियाया ऊरुयुगस्य कंचुकं शुके आवरणभूते वस्त्रे दृष्टिं न्यस्यापानंतरमेव सिस्मिये ईषद्धसत् सूक्ष्मवस्त्राहृतत्वात् सर्वमयाद्दृष्टं शक्य
ते एवेत्याशयेनेत्यर्थः। पूर्वकाले भिदिसेत स्मितस्यानंतर्यं ल्यप्प्रत्ययवदिति द्योतनार्थमथशब्दः। नीवीस्थानस्थितकरणापासनानंतरमितिवा अ
पोलं हस्मितानंतरं निरावृतिरिव वस्त्ररहितेव त्रपावृता सती सा नदूरूयुगवस्त्रं वस्त्रस्यतस्यैवांचले स्वभागेरावदार आच्छादयामास वस्त्रस्यातिसू
क्ष्मत्वात्सूक्ष्म्यासंभावितनिजगोप्यांगदर्शना सती सा वस्त्रान्तरमपि स्पष्टं स्तनदंचले रेकरणावृणोदितिभावः। कामिनोरियंजातिः। अंचलेरितिवृ
त्वेन अनेनावरणक्रिया भेदात्। ४७ बुद्धिमानिति बुद्धिमान् कामशास्त्रोक्तकन्याविस्त्रंभणप्रकारचतुरो यं कृष्णः सर्वोत्तरीयाक्रमान्परिपाट्यातामपि किं
चिदपि नीत साध्वसां त्याजितां कस्मिकसंभोगभयां व्यथितां हृतवान् किंचेदंत्यधिकोत्मोनपरमेतावदेव किंतु तस्यामनसि वर्त्तमानाह्रीस्तत्रैवस्थि
ते शचित्तजन्मनाः स्वधनुषा समं सह मनागनाभिपिपिलिताकामेनधनुरपि किंचिदारोपमाणं लज्जापत्यल्पाजातेत्यर्थः। पूर्वकामोभयलज्जाभ्यां सा

प्रपियो रुयुगकंचुकांशुकेन्यस्यदृष्टिमथासिस्मियेत्रपः। आववारतदथांचलेरांचलैः सा निरावृतिरिवत्रपावृता ४७॥ बुद्धि
मान्व्यधित नीतक्रमाद्यं किंचिदित्यमपनीतसाध्वसा किं च तस्य मनसि चित्तजन्मना ह्रीस्वभिधनुषा समं मनाक् ४८ स्मि
स्मियेहसतितस्मितेनसाप्रीणि नापि परिहासभाषणैः स्वेदि दृश्यतिकाऽपरेणते नर्मादंतकुविंदमालिके ४९॥ ॥

जितः अदानेतु भेमीभयं नलेन निराकृतमेकास्त्रीव ह्रीरयशिष्टासा कामेन सुखेनाल्पितेति भयलज्जयोः किंचिदपासनेनपूर्वं मंदीभूतापि कामस्तोकंप
नरुल्लासेतिभावः। अनाभि ज्ञदेवेतेति वार्त्तिकान्नित्वस्य पाक्षिकत्वान्नित्वाभावे कस्वाभावेः। मित्वे पिवाचिणमुलोरिति पाक्षिको वीर्घः। ४८ स्मित
य इति तस्य परिहासभाषणैः परिहासप्रधानैः प्रेमवचनैः प्रीणितजनितप्रीतिरपि सा तस्मिन्हसत्यपि स्वकसत्कपोलनयनं अलक्षितदंतं सिस्मिये
स्मितेचकारदर्शितदंतं प्रसरद्धासं तु न चकार अन्यालु परिहासप्रीणिता हसति रूपेतु नेमिन्निचित्रमित्यपिशब्दार्थः। हि यस्मात् तेप्रसिद्धेऽनर्घानिर्मूल्या
मुलत्पादंतास्त एवतां सलरागत्वाकुरविंदानि माणिक्यानि तेषां मालिकेत्यपि स्वे वामालेस्त्रे आत्मीये सर्वस्वरूपेका कुलीना स्त्री परेणान्येन दासेनदैवे
चित्पुरुषेणचदर्शयति दर्शनवस्तोकरोति अपि ह्रासंपन्नीर्णादेशायेस्तुतमस्त्री चात्मक गितदर्शनं हासं नचकारेति युक्तं तस्या नर्घवस्तु अन्यस्मै प्रदर्यते
तेन सहन हसतिस्मेतिवा स्मितहसितविहसितोपहसितापहसितातिहसिताख्यरसोभरतेनपंचविधोनिरूपितइति स्मितहसितयोर्भेदः। आणेपः क्तेति कर्त्तसंज्ञा

का॰ वे॰ सामर्थ्यात्कारी इत्यर्थः इर्ष्यालुस्त्वा सवचवैः उवहृद्दीसेका मा जातेति भावः ॥ अन्योपि वक्रोरोषयति वचनान्तिः प्रसिद्धेरगिनप्रकारके मंत्रैः ॥ अनुद्दीप्य
१७ टी॰ ७८ नेतिनिज विषानमुद्दीपकरणं अत्र च्छायार्था मा वान्तस्य ५७॥ ॥ यदितिः सा द्यितेन मदनार्थ कुचयो रूपर्यपितं करं कराभ्यां विरचितनिराकृत्य स्व
२१ दोर्द्धयेन स्वस्तिकरूपेण हृद्य कुचौ पास्पिदधे ततस्तेन कुचपिधानकारेण पार्श्वगं प्रियमपास्य हृदि स्थितं तमेवालिलिंगे वेत्युत्प्रेक्षा स्त्रीणां याच
नेयन्निवारणं नदेवकोमस्य परमायुधं आलिंगनेनयथा कामः प्रदीप्तो भवति तथा कुचमर्दननिषेधपरेण कुचपिधानेनापि नलः प्रदीप्तकामो
जात इति भावः मुग्धाजातिरियं ५८ अन्यादिति इति एवं प्रकारं उपायमुग्धभीत्या प्रार्थनादेस्त्वशात्कार्कुध्य निर्विकाराः प्रमाकावाकुपस्य सः नलः
दोनप्रार्थेन वधात् किंतु चिदन्नमतो मत्यासुपमर्ददलदपाङ्गः कृपीकुमगा दालिंगनादौ योहठः तेन सदृतावृत्ति रधरपानादिद्वारो यस्य सोपमर्द
करथ कुना दिप्सवि प्राधरपान हठवृत्ति येस्य वा एवं भूतः एवसन् तमधरमसि स्वदन् अपातए व मालिंगनाद्यपि इति किं हे भैमि अहं भवतीं त्वामयद
21 यदि स्वयदयितार्पितं करं दोर्द्वयेन पिदधे कुचौ हृदं पार्श्वगं प्रियमपास्य सा द्रियातं हृत्स्थितमिवालिलिंगतत् ५८ अ
न्यादसि भवतीं तथा चितावारमेकमधरं धयामिते इत्यसि स्वदद्गुपांशुकांकुवाकुसोयमर्दहठवृत्तिरेवताम् ५९ पीत
तावकमुखासवोऽधुनाम्यत्य एषनिजकृत्यमर्हति तत्करोमि भवदूरुमित्यसौ नत्रसेन्यधित पाणिपल्लवम् ६०॥ ॥
परं किमपि कुचमर्दनादि न याचितास्मि याचिष्ये किं तर्हि अहं एकवारं ते अधरं धयामि पिवामीति आशायाही न वचनं पाने तु कला कारः एकवाराध
रपानानुमते रूपमर्दनभंगेन सहितालहठवृत्तिरनुमते द्वितीयाद्यधरपानव्यापारो यस्येति वा एकवाराधरपानमात्रानुमितेन लब्धायामालिंगनाद्यपि
द्वितीयाधरपानमपकरोद्दूरा यमोजनेनात्र नेतरं करिष्यामीति वक्ष्यतीति भावः एवं मोदपानमात्र मकरोदन्ते तरं न त्वदन्ताद्यपीति केचित् अपदेतिपा
ठे दर्शनादौ तु परं पानमपि न याचिष्य इत्यर्थः सोयमर्दइति पाठे सोयं अर्द्धः किंचि मात्रो हठो यत्रैवंविधो व्यापारो यस्य पूर्वपाठे स इति ज्ञेयं याचिता
ठचवारंकाले द्वितीया ५९ पीतेति असौ नलः उत्क्रियाजेन तत्रोरौ पाणिपल्लवं मृदुसुखस्पर्शतया पल्लवतुल्यं पाणिं न्यधित स्पृष्टवान् वशित्वा
न्नइति किं हे भैमि एषो भृत्यः मल्लदाणोदासः पीतस्तावकं मुखमेवासवो मद्यं येन अथ च पीतस्त्व दीयमुखस्य सुरागं इषोपिं नेभं तासत्मधुवानि
ज कृत्यं चरणसंवाहनादिरूपं भृत्यस्य वधिकार्यं कर्तुमर्हतीति उचितो भवति न तस्माद् हारामपुष्यामच्च यादितादिकं भव हृत्तंद्दीपनं करोमि ससाद राम २१

नेति अनयापतिः प्रियो नेत्रयोः लक्ष्यतां गोचरत्वमपि नानायि परोक्षतां अगोचरत्वमपि न प्रापि न्वेत्यस्य वस्तुनः परोक्षतानाम वेदपरोक्षतावाभेवेन्नतस्य तत्।
तिरोधादित्यार्थःकोपपादयति खलुयस्मादेनलःयस्पष्टादर्पणकुरत्नस्तंभादेर्वस्तुनोविलोकने सति सनलः वीक्ष्यते तेन तत्र तत्र हारादिवस्तुनि विषयेन यनेन दृशानया
यनेनलमुकुरादेर्विलोकनेतत्रतत्रप्रतिबिंबितोनलोऽनुपलक्षितदर्शनेनदृष्टो मामिमं पश्यतीति नेत्राज्ञातत्वात्उद्देश्यतया विंबरूपस्तुनदृष्ट इति विषयांल
लक्ष्यत्वात् एवव्याजेनप्रसंगात्संजातदर्शनस्य नलस्योभयरूपता कारेणवेन्दिकादेकस्यापि विरुद्धोभयरूपस्वरूपसंभवेसंस्कारे द्रियाभ्यां सहोत्पादनाद्
स्त्रीप्रत्यक्षावलोके चक्षुरस्तु गोभयोद्भूतत्वादेसरवचयले स्पर्थ लज्जावशात्साक्षाद्यद्यपि नापश्यत्तथापि कामनेरितत्वाद्दर्पणादिद्वारात्मपश्यदि
त्यर्थः भावः वीक्ष्यते स्मेति पाठः सुयोज्यः यद्यस्यां विलोकने नलविलोकनविमित्ततत्रतत्रवस्तुनिनेत्रे ददत्यास्वीक्ष्यते स्मेव लस्यात्लक्ष्यतांपरोक्षतांच
नानापीतिवा ५५ वासरइति सायस्मात्कारादिनेविरहदिनैः सद्यासंभोगविच्छेदंसोढुमशक्ता तस्मात्कांतसंभोगसमयं भोगसमयरूपां निशां समैहत्

नानयापतिरनायिनेत्रयोर्लक्ष्यतामपि परोक्षतामपि वीक्ष्यते स्म बत लुप्तविलोकने तत्र तत्र नयनेन दृश्यया ५५ वासरे विरह।
तोऽसहा निशां कांतयोगसमयं समैहत सा हिया निशि पुनर्दिनोदयं वांछति स्म पतिकेलिलज्जिता ५६ तत्करोमि परम।
भ्युपैमि यन्मां ह्रियं मज्जमि येपरित्यजं आलिवर्ग इव तेन मह्यमसौ शास्यतां घ्नस्मरविवान्नलः ५६ येनलं स्मरनवक्रिनाक्षि
नेहि महौषधिनिरुद्धशाल्मलि नासि स्मिमङ्गिरुदितेजिते गुणः सप्रियाधिपयवचोऽभिमंत्रणैः ५७॥

नरात्रिः कदाकासमेष्यतीति
तिनिशिमापाप्तापत्युःकेलिभिः नवनवक्रामक्रीडाभिः लज्जिताः तएव क्रियाहत्वापुनर्दिनोदयं वांछतीति प्रभातं कदाकासमेष्यतीति हेतुहेतु
मद्भावान्नपौनरुक्त्यं सहजयाह्रियासुक्ता तलोपि पतिकेलिभिर्विशेषेणलज्जितेति पौनरुक्त्यं ५५ तदिति नलः आत्मंभैमी प्राप्तलिरं तरंउतिआश्वा
सनंविश्वासहेतुंवचऊविवान् इति किं हे भैमि बहुविधेस्त्वालिंगनचुंबनादिषुमध्ये यत्त्वं अभ्युपैषि अनुमन्यसे तत्परं केवलं अस्य थैवाकरोमि ना
न्यत्तस्मात्ह्रियमात्रज्जप्रसंगसंगे किंवाभावीति चित्तेधृत्वा ह्रियं परित्यज्यपयलोद्भूतेआलिवर्ग इवसखीसमहतुल्यः तस्मान्नसिन्यप्याविश्व
सितिविलप्यामप्यापि विप्रसिद्धिभयं मायासीरिति उद्धतु इति पाठेउद्धृचुंवनादेविषये तवालिवर्ग एवसखीकर्ता केचैवावोपयाकाप्पनभीतिस्तया
नापीत्यर्थः ५६ येनेति येनतस्यामदनरूपएवक्रिनाक्षीरेव महौषधिर्दिव्यौषधिस्तया निरुद्धा प्रान्ति साम र्थ्यमस्ये तेनलज्जया विलीनेन स्थितं सकामा
ग्निःउत्रःसम्मिमङ्गिःप्राकृतायधैसाधनसमर्थैस्तेरुक्तैश्चयेः प्रियवचोभिस्तदपाएव अनुमंत्रणनिरहस्य मंत्रभ्यास्तेरुदते जित्ञ्रदीपि प्रकाशित

कान्ते० ए० टी० १२ वृषलीति तेन वीडिता सा भैमी इति पूर्वोक्तप्रकारेण समस्के लिसंकेतिता इति किंदे भैमि उत्सुकाः स्व स्वकार्य साधनोत्साद वतो जनाः यत्र रात्रि वृत्तांतकर्णेनाद्य
य मुत्सुकः सखी जनोयत्र एवं विधे वादिन भैमी संबोधनं वा दिवसेपि तत्संबंधिनो वा दृष्ट्वा वक्त्रे च जघन चस्तनौ च त्रय ग्रीवा तत्स्य वा कादिः कामशास्त्र प्रसि
द्धाय वंधा नागपाशादीनि व एणा विलेपगंधो लेपो विघोलेपत्र लाद यंर तं तेन संगता मिलिता श्वता अत्र तानि वरोत्रत्वादिति कोश
लाति शय निर्मितान वयव नम्रो भावान् संगता इति एध्य कुर्वान तो रिकु रभिलाषुको स्मी तितानि फलं वंधनतप्रत्यभिज्ञानंय याभवति तथा
वीक्षण मात्रेण गितरुच्चात्रगतिशयादिने पि स्वीयं तां दृष्टा अभिलाषं तां प्रति ज्ञापितवानिति भावः यदा वाकादेस्तथा प्रसिद्धात्क्रमेण एवं बंधश्च
गंध स्वरलं च संगतं चत्र आसनि श्वता वा कोनाग पाशादिकं वाकस्य गंधः पद्मिनीत्वात्सो स्मं जघनरतं स्तनयोः संगतं संश्लेष श्वरणयोः पत
नमाननि श्वेत्यर्थः त्वत्संबंधिनी स्ताः स्वस्वव्यापारकरण मात्र निरता उश्चिता जन्माय त्रे कस्म लेदिने पि उत्कुरस्मीति विवक्षिता सम्ने न स्वाशयं ज्ञापिता

वाहू वक्त्रे जघन स्तनौ ग्रीव क्षेपगंधरल संगतानतौः रुत्कुरुत्सुक सखीजने स्मिते वीडिते इति मम केति तेन सा ६५ युग्मं।
१२ प्रातरात्मशयनादिपिवेयतीं सन्निरुध्य परसाध्य मध्ययातन्मुखार्पणमुखं सुखेन्नभुजे भुजो विति पाचो मचोकरेत ६६
नाथ कस्य शयनादहं मुखेनिर्गतामुदमुदो दयसमुखी व्योत्मनामनि जनन यस्मात्सव स्मार एतावमर एक्षत स्वर्य ६७॥ ॥

यदा त्वो नयश्यामि तदेव ममैवं वांछेदेति त्वद्दर्शनमेव मम संभोग समय इति ज्ञापितेति भावः उत्सुक सखीजने स्मिते व्रीडितेति पाठे रात्रि वृत्त प्रश्न वांछो पचा
यं तस्मात् ज्ञानमात्र दिति अस्मिते स्मितरहिते एवं विधे शत्रुमेवोत्सुके सखीजने सखीजनसन्निधौ पूर्वोक्तप्रकारेण सा तेन संकेतिता तावदिता यदत्रावाचरितं
वाहुं वंधादितदिदमो मिकु रस्मीति रात्रि वृत्तांत ज्ञापना र्थं सखीसन्निधावेवमुवाचेत्यर्थः अत एव सा व्रीडिता उत्सुके सखीजने स्मिते मा स्युरा स्ये सति व्रीडिते
ति वा हे भैमि ते वाका दिवं धादी र्वदिने वीडिता दृष्टा एवं भूतो मिलाषुको स्मि रात्रो यद्यपि रुता स्तथापि न दृष्टा तस्मादिने तद्दर्शने छु रस्मीत्येवं सा त्मशादि
तान परमदृ मेव किं तु त्वत्सखीजनो पीत्सुकपदेन सूचितमिव व्याख्यानं न तरंग यगौरव भयान्नोक्तं न तीरि त्यत्र इत्युवीस्पते येता प्रायो योगेनोपेतिषष्ठीनि
षेधः ६५ प्रातरिति भुवो जे भजितमलः प्रातरात्मशयनाद्गुस्थाय विनिर्यंतीं शीघ्रं वहिर्निर्गंतुकामां सन्निरुध्य चेलांचलादो सम्यक् रुध्वा दितिशवींभमौ रस
द्राणीं सुंदरीं सौभाग्यवतीं अन्यस्मि काले रात्रौ प्रागेव ह्रीभयवशाद्यदसाध्यमप्राप्यं तत्तस्मात्मुखार्पणं मुखमादिर्यस्य तन्मुखं सुरतं अचीकरत् रात्रिप्रांत १२
समये त्वमद्य कं चेत्करिष्यसि तर्हि दुष्कर ममायं तुभ्यं वादास्यामि नान्यथेति तां संरुध्यालिंगनादि कृतवान् सा गंतुकामापि चेदेतदुक्तं न करिष्यामि तदर्थं

[illegible]

दुःखनेति अयमगदृशः तदाधीमतिरमं चचलदृशो भेमयाः आदिमंकदाचिदप्यनतप्रवृत्त्वात् प्रथमं रसनावलिनाद्यमेदलामलापमोचनं निर्मेयचने
उदस्यपरिदेहाम्येभयं चभजेत्याभैमाए वदित्सं भए एवकिं वसनमाचकर्णेतिभावः इति किं देभैमिनामेत्यनुभत दिविषयप्रश्नामिनये हे भैमि मुग्धाक्षालिंगनादि
भवदिं नामविरुद्धेव अत्र अपितु न किंचित तत्तस्मादिहाप्यस्मिन्क्रियमाणे सुरतारंभेपि ऊरूपीडने वा मेखलामोचने वा वृथाग्रकारणं भियं माकृथा ६९॥
नास्तीति सा एवंभरतरंभायनरकिंश्रतं आरंभसमये अस्तिवर्त्तमानोवाम्यभरोरतिमा तिरूलाचरणं बाहुल्पंचरत्रआरंभानंतरं चकास्ति कौतुकं अने
नुभतत्वरत्वात् अस्त्या श्रुयेयत्रततोपि सान्विकोत्पत्तेः भ्रांतेर्घास्ति घर्मजलं यत्रतत्पात्तत्रास्तिवेपथुः यत्रतत्र।संभोगेमारवोभयेनितेपि
किं मेतेभाव्यास्ति भीतिर्यत्र समरसमुरतावसानसंजातं मितियावत् ततोप्यस्ति पीडनं संभोगावसाने सर्वांगभाहालिंगनं यत्र एवंभूतं प्रथमसंभोगम
नवभद्रितिभावः अस्तीति विभक्तिप्रतिरूपमव्ययं अस्तिदीराद्यश्चेतिसमासः ६२ झीलिशतीतिद्युमं चतुरः कामकलाकुशलः सनलःसं

चेववनादिषुवमवनामकिंनकृथाभियमिदापिमाकृथाः इत्युदीर्यरसनावलिनायंनिर्ममेमृगदृशोप्यमादिमं ६१ अ
स्तिवाम्यभरमस्तिकौतुकं सास्ति कौतुकमप्यास्ति घर्मजलमस्तिवेपथुः अस्तिभीतिरतमस्तिवांछितं मायदस्तिसुखेम
स्तिपीडनं ६२ हीस्तवेपमुचितेवयन्नवस्तावकेमनसिमत्समागमः तन्तु निस्त्रपमजत्रसंगमाक्रीडमावदतिमामकं मनः ६३
इत्युपालभत सेभुजिक्रियारंभ[illegible]घनलज्जितेनर्जितां तांतथापचतुरोपसायपाात्रमुमेवतमत्रपामयात् ६४॥ ॥

भुजिक्रियायाः सुरतस्यारंभे विघ्नस्ते घैर्येर्नितिडेर्जितेः लज्जानिमित्ते संससंकोचनादि भिर्जितां अतिलज्जितां तां इति प्रवेक्ति प्रकारेणोपालभत सोन्ह।
इवम्व चेराभैमीयथायेन प्रकारेणोपालंभनानेतसं अनुलक्षीकृत्यनस्तुमेवलज्जितुमपित्रपामयालज्जांप्रापत्लज्जागुप्तिविषयेपिलज्जायथाजा यतेतथ
यमुपालब्धेत्यर्थः ममलज्जावशादन्यथात्यचेतसिमस्फुरितभीतिभियालज्जां विहायविस्रंभेणतत्तुसद्न्वित्क्रीडेतिभावः ६३ इतिकिं हेभैमितवेयंवर्तमाना
क्रीडेजायत्काउचितेवयत्प्रधस्मात्मत्समागमुःतावकेमनसि नवीनतनोजातः नवसंभोगेदित्रियोगज्ञापुल्केवेत्यर्थःतत्समसिसंविवाहात्एवंमपित्र
जस्तसंगमात्सदास्वप्नसंजातसंभोगवधान्निस्त्रपंनिर्लज्जमपिमामेवमनस्तुपुनः धीउंलज्जाभावदतिधारयतिमुत्संयमनोचितो साम पर्षालोपसर्पः
निर्लज्जस्यलज्जाविरोधादयुक्तावदुर्वारसंजातसंगमस्यानिपरिचयात्लज्जानयुकेत्यर्थः युवालज्जयाओचित्येकारणंतस्मात्तुत्यर्थःअजस्त्र
संगमान्निस्त्रपंमामकमपिमनोलज्जितांत्वांदृष्ट्वायस्माल्लज्जतेकिमुवक्तव्यंप्रथमसंभोगेतेमनोलज्जतइतिभाव्या ६४॥ ॥ ॥ ॥

को॰नै॰ नीलयोरिति स नलः तयापाणिपीडनमिथ्यास्तनपिधानतां कुचाच्छादनतां नीतयोः प्रापितयोस्तयोर्युग्मजयोः परं केवलं करं सानुपर्वं प्राप शक्तो भवदिस्म
१० टी॰ त्यर्थः ततो नतरवीलवाकुलिनअपनीतमेभीकरेरस्पृष्टेदयावरणवस्त्रकं दृष्ट्वा तमापच्छाप्यतत्रापि पश्चात्तेकेवलेनिरीक्ष्य केवलं कुचद्वयकरदातुमापमुग्धाजा
१३ निःलज्जा पुच्चयकामोपचयोकमेणेतः ७१ याचमानामिति समधिगतोत्तमेवं कुर्वतिप्रेमभरेणयाचनादपि नवलनं न ददतीं कयापि कपयान्यत्थिमूर्णो
ष्ठि रसएव चेतो यस्यास्तां विविक्तां विथायगोष्ठीसंघाद्भुवामिनयव्याजेनस्वमेवस्त्रसिनंसितुंस्थापयितुंआत्तः स्वहस्तेन गृहीतस्तस्याः करोयेनैवं
भूतः सन्नलस्याः स्वहस्तस्थललस्तनरेखेः स्वशरीरं विभिद्योत्लिख्य मुमुदे ७२ सइति सप्रभुः स्वामीसुभ्रुवोभैम्या वहिर्द्वयापवारकंकुलस्त्रीस्थ्यम्भ
पणीभूतमपवारकंप्रपन्नेतुप्रभुः सम्पर्यौप्राप्तः एवं विस्रंभणक्रमेण यद्यपिलज्जात्याजितातथापि हृद्यावच्छाद्विस्त्रावरणरूपं कुचस्पर्श
दिनापुनरपिलज्जितेवेतिभावः ७३ सेति वलिनाप्रभा दूवलाऽप्यचोह्ताने नापिस्मरेण ह्रीक्रमेलज्जाधैर्येत्रहापिताऽत्याजिताप्रावलास्त्रीत्वा
दुर्बलामृग मशोभतयुक्तोपमर्थः यतोजनः वसनं विनापिभातिचशोभतएवतु पुनःव्रीडधैर्ययोःपरिवर्जनेपरित्यागेनैव शोभतेतस्माद्युक्तम्

23 याचमानामददतीं नववीतां विधायकथयान्यथेत्रसं वस्त्रसिन्यसितुमात्तनलकरः स्वं विभिद्यमुमुदे सनखैः ७२ सप्रसह
स्त्रयापवारकं ह्रस्तु मत्तमतसुभ्रुवोवहिः क्षीमयंतु न तदीयमांतरं तद्धिनेतुमभवत्प्रभुः ७३ सास्मरेणवलिनाप्यहापिता ह्रीदलोभ
मशोभताबला भाति चापिवसनेविनाभवत्व्रीडधैर्यपरिवर्जने न तु ७४ प्रापनेतिरतयाचितेनयन्नामतोनुमतवत्स्वासि
स्फुटम् इत्ययं न दभिलापकोत्सुकं स्तनितेन शिरसा निरासऽसा ७५॥ र्यंतरत्यासउद्दीप्तेऽपिकामेलज्जाधैर्यपरित्यागात्रितरां नल।
स्यास्पृहणीयत्वालभुशुभ इतिभाव ७४ प्रापनेति साइत्येवं चभंग्यात्वनिषेधार्थमपितस्या अभिलापनेमंजुलवाणीश्रवणे उत्सुकं कौतुकिनम्
मुं स्तनितेन कंपितेन शिरसा कृत्वा निरासनिषिषेध इति किं हे भैमि त्वं मह्यं सुरतं देहि प्रसीदेति सुरतयाचितंमां यद्यस्मान्नेतिनञ्प्रायत्रतो हेतो
रप्रसिद्धमनुमतं भवतीतिन्यायेनस्फुटं सुरतं कुर्वितिमामन्वमलवेत्यापि अनुज्ञातवतीत्वमसीति इयं सुरतं नानुमन्यते परं मयासदनवदत्यपीति एवं
परिहासभावणेक्रियमाणे निषेधार्थमपि किंचिद्दद्विष्पतीत्याशयानलेनतथा चवार्थे मेवयन्नेहते पिकुशलालज्जाधैर्यवशाच्छिरोधूननेनैव तन्न
षेधतनुसाद्यादत्सरमप्युवाचेतिभावः ७५॥ ॥ येति हे भैमिति या शिरोधूननतिः शिरःकंपनं न नेति आदनिषेधार्थं न ते मयासेव्यं किं नसमाकलि राम
सम्यक्ज्ञाता अपितुसम्यक्ज्ञाते वकथमित्यादनयोः शिरोधूतिध्रुगत्रपयोर्निषेधयोर्यासमसंख्यतातुल्यसंख्यता सालेववांछितं सुरतत्रपविधिं १३

गंतुन्दरा सा तीति सखीभंञ्चायमत्रागमन सम्भ्रमः इति विचार्य तं कंचादित्वाशीघ्रं निर्गतेति भावः सुखमन्नामासेनावीक रदितिकेयाविशेषणं नामभातसज्ञेय प क्रि
नी कंसयेतिकामणास्वं चितिमाचीमितिहृकोरीतिकर्मत्वं ६६॥ ॥नायकस्येति अहं सुप्तेवमात्मनः यंकस्यशयनान्निर्गता इयं भैमी सुखुवं मो हनां स्वरोणं सखा
दीनां स्वस्वप्राणेपाणस्तुरलजमितां मुदमानन्दसुखीस्यआत्मनेवनिजःस्वीमनवःस्मरोत्सवःसंभोगस्तस्यस्मारणी समस्ताशीलासतीस्वयमेवास्मारयितुमिता
न तिमोहोनमस्त्रीजातिःशयनान्निर्गतास्त्रीनांभ्रोष्ट्यावककपोलपत्रवल्लीमार्जनादिदृष्ट्वा स्वसंभोगचिह्नेनस्वस्व रूपेण कृत्वा निजनवस्मरोत्सवं स्मारितास्म र
यत्येवं शीला। वासमनीस्वयंललज्जे निजथवेत्यपिपाठः दृष्टी इत्यादि ६७ तामिति मनलः तां भैमीं हसन्नुदस्मितांगतः स्वेच्छयैवपुनर्नयनयोश्चरत्वेश्च
यः किं भूतां प्रियस्य तस्य आत्मनः स्वस्य च स्वसखीं प्रतिमिथो रहसि निशाविचेष्टितं संभोगादिता निह्नुतां तं अभिदधतीं कथयंतीं किंभूतः सुराणां नल
विपांस्त्र हस्यत्वं यस्य स तएवपार्श्वगो निकटस्थः अन एवपुत्राभैम्या मिथीयमानाराजिवृत्तां लकथा येन अहं यथेन मया अत्रैव स्थित्वा सर्वं श्रुतमिति कृत्य
नायकस्य श्रयनादुद्गुप्तेव निर्गता मुद्रमुदीष्यसुता आत्मना निजनवस्मरोत्सवस्मारणीयतत्त्वयं ६७ तां मिथो भिदधतीं सखीप्रि
यस्यात्मनश्च स्वनिशाविचेष्टितं पार्श्वगतः सुखुवानिथाय्युतवपोहसनगतः ६८ चक्रेति रविरहद्दोषणल्लेपितोभवद्दसाधस्या
भवत् कापिवस्तुनिदधत्पनागस्यचित्तमुपादनिमित्तवेक्षते ६९॥ कुं वितेन रवेमावककर्ष्यतत्पत्पुरंतरम तेववर्ष ततस्मानुनोदन भु
जेस्तनार्पितेतेन किमभ्रत्वनार्पिते ७०॥ दोभ्यवाहस्तन्वाकयमत इत्यर्थः हसकृत इति पाठेप्युलकयोर्दृष्यतां कातत्त्ता मदसदित्यर्थः पिथेश्चात्तोपस
गेत्यन्तु ६८ चक्रेति सा भैमी चक्राणां च चक्रवाकाणां रथांगानां चक्रवाकीभिः सह विरहजलस्यदृशां दर्शनकाले संध्यायां मम प्रियेण सह तत्कवियोगोमाभूदिति हेतुना
मात्र ... मपि वियोगाद्बिभ्यती ध्रुवस्य नलस्य हसाय हास्यार्थं भवत्से भ्यावेदन मात्र अन्येनैव वियोगेन चक्रे वियोगदर्शनमात्रेणचलिमितिविभेमीत्येव
सा प्रियेण हासितेत्यर्थः तावतैव वियोगेनतद्वियोगदर्शनमात्रेण किमितिभीतेत्यपां क्वाद्रूकापिकस्मिंश्चिद्वस्तुनिविषये उद्यद्वत्पद्यमानमनिमित्तमकारणवेल
तं रूर्षशोकभयादि यस्मिन्नेवंभूतं चित्तंकर्त्तृ अनागतं भाविनमर्थं प्रथमं प्रथुभेद्यावदतितस्माद्भाविवियोगस्त्वचिका साधारणेति स्याभीतिरुक्ते त्यर्थः भावी वि
रहः स्मृचितः इयं जातास्वारंवितरोमण्डणुरस्कावेतिसंतोषवपात्सातेनरसितेतिमा कविभ्यतीसपरिरम्भनामुचदितितिपाठे भयमात्रनार्थेगतालिंगेवतथा विस
र्गः विलेतिरेववेहृतं प्रसज्यादित्वाद्रण ६९ चुंबितमिति सा कर्मेलागतभीजितिलज्जाचसती चुंतु प्रिये एखेवितुमारब्धं मुखं यस्या चक्रमे वक्रीचके तस्मै व्यमानस्
त्वानाकर्षणं कर्त्तृ पत्युरंतः श्वेतसिस्कमलेववर्षितरोमांसमनासुधाद्युष्णेवपरिहर्षं चक्रे रत्यर्थः तथा त्मनस्तनादावर्पितं भुजं यत्नत्नुनोदनिराचकार तेन भ्रसी

का.नै. वनवानवा नलनान्नास्तीनित्यं तमागात्संबुभुजे इत्यर्थः । अन्वहमर्यैवेयमिति तस्य चेतसि स्फुरितेत्यर्थः । वा इवार्थे । अनित्यं न तेव नागात्प्रिय
१८ टी. तुनवीनेव जगामेति कोकुर्वीत्यर्थः । अन्वहं नूतनत्वादनुरागातिशयात्तस्याकरोधांगनासंभोगविमुखो नलो जात इति भावः । नमेति पाठे भैमी विशेषणं ७७ ॥
२५ इंगितेति साधिका सर्वगुणैरुत्कृष्टा चतुरा च तं अधिकमतितरां रागं आत्मन्यनुरागिणं व्यधुन चकार । किंचित्प्रौढादित्यर्थः । किं कृत्वा इंगितेन
सत्त्वादिष्टभर्त्तृगुणवर्णनपर्वभाषणेन दोषापलापः पश्चादभिमुखं येन धावनं पूर्वमुत्थानमागमे च तुष्टिः प्रवासे चेमन्यः स हास्यं समदुःखसुखा दिवेत्याद्य
नुरागद्योतकेन चेष्टितेन निजे आत्मगाधत्वा स्वानुरागमवनीरोधिं नलं संविभाव्य सम्यक् ज्ञापयित्वा तथा चतुर्भिः भावादृशोः तिस्रुद्दरो ऽतिसेजस्वीवदान्य
सर्वकलाकुशलः ॥ अपि तु नकोपीत्यादि भाषणैर्गुणज्ञतां स्वीयगुणज्ञत्वादित्वैवद्रष्टृं च ज्ञापयित्वा तथा अप्रियं सर्वदापरिचर्यया चरणसंवा
हनलालनं स्नानालनादिरूपया सेवया निजां भक्ततां भक्तियुक्ततां च ज्ञापयित्वा अस्मानिशं निशामपि त्याप्यमयोदीकृत्वाहोरात्रमित्यर्थः । इति वा ८०

24 इंगितेन निजरागगोचरं संविभाव्य च दृशिगुणज्ञतां भक्ततां च परिचर्यया निजां साधिकाधिकरसेयमन्वतनुत ८०
स्वांगमर्पयितुमेत्य वामतां रोषितं प्रियमथानुनीय सा अन्नदीयहृदसंबुभुक्षतां नान्वमन्यत पुनस्तदर्थिनं ८१

स्वांगमिति सा संभोगार्थिने नलाय स्वांगं स्तनादिकं निजमंगमर्पयितुं किंचिद्वामतां प्रातिकूल्यमेत्य किंचिद्गमदत्त्वाख्यानंतरं तेनैव व्यापा
रेण रोषितं अस्मादितरोषं औदासीन्यं प्राप्तं प्रियं नलं चुंबनालिंगनचरणपतनादिना ऽनुनीय प्रसाद्य अनंतरं इयं मां प्रसादयति चेत्तर्हि म
दीप्सितं करिष्यतीति बुध्या पुनः अर्थिनं तदंगयाचमानं तत्तदीयं नलीयं हठात् बलात्कारेण संबुभुक्षतां संभोगेच्छुतां अमर्यादीकृत्य
न त्वमन्यत तावन्नानुमेने पूर्वं याञ्चायां संभोगे प्रवृत्तोऽनंतरं तदीयवामत्वाद्रोषवशादौदासीन्यंगतः स्वयं तर्हि प्रतिगमिष्यतीति बु
ध्या तयानंतरमनुनीतः । सन्नपुनरर्थ्यमानोपि यावद्बलात्संभोगं करोति तावत्तानुमतो नंतरं त्वनुमत इत्यर्थः । यां चानंतरमेवानु
गमने तादृशोऽनुरागो न वर्धेत तदीयमनुरागमात्मविषयं कोटिं प्रापयितुं सह संभोगमैच्छदिति भावः । अनुनयानंतरं संभोगेपि अनु
रागातिशयाय पुनः सुरताभिलाषिणं नाऽनुमेने इति वा । शब्दार्थौ वारोषितं एवं तानि दृष्टान्यात्तदीयेति मर्यादायामव्ययीभावो नपुंस राम
कत्वाद्ध्रस्वत्वम् ८१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ । २५

व्यक्तमेव वक्ति वदति सुरतं तवेष्टमित्याद्युत्यर्थः द्वयोरेव निषेधयोः संदेहोपसंदस्याये नान्योन्यघातात् द्वौ नञौ प्रकृतमर्थं गमयतः इति न्यायेन न सुरतं कर्त्तव्यमावि
धेयमेति मां प्रति विधावेव तात्पर्यमिति त्वदाशयो ज्ञात इति भावः इति प्रकरणप्रभैमीवादनार्थं वक्रोक्तिः विधिरिति पाठे तु स्यमत्रा प्राचीन तत्र विरोधः न कृषक्तो
निषेधौ स्तयोः सम संख्यातैव विधिः सततवाभिलाषस्य ष्टमेव वक्तीति व्याख्येयं ७६ नेति सन्तत्तां इति सर्वोक्ते निगद्यो का सा हृदयंगतं मा संतु तेन हेतुना
तवाभैमी सविधं गत्वा तं नलं तद्य विश्रम्य तृण इत्यादिय थाश्राद्दृस्मन्न ते स्मतदेवम्रे तुमिरति मंजुलाभिस्तस्या भैम्या उक्तिभिः प्रज्ञाव णान्नुकारिणीभिर्जगा
दत्ता दृगे वान्न्दि तवानित्यर्थः इति किं हे भैमि त्वद्दूतवचनं च न श्रुणवाणिते न मदश्रवणेन हेतुना मयाना कर्णनीयमिति बुध्यात्वं नाम्यनं कथे किं त्व
मीकानि मया सर्वमेवाकर्णितानि इदानीं तव भाषणं मया न श्रोतव्यमिति दृष्टैवेयं मुत्सृज्य णेति त्वया वक्तव्यमित्यवदद् इति भावः त्वं नास्येति
स्वरभंग्या मामवादीरित्यर्थः किमित्याह नेपेव ७७ छगमन्नीवीति सा ज्ञाप्रथमसंभोगारंभे नीविसीम्नि वर्त्तमानं तत्स्फारं स्वपाणिमानि विड

घाणिरोधि निपुतिरा हन्नेति सामया न किमियं समाकलितन्निषेधसम संख्यात विधिं व्यक्तमेव वक्तिवांछितं ७६ नास्य नास्य श्रु
णवाणि तेन किं तेन वाचमिति तां निगद्य सः सास्म हृतगतमाहतं मृणालजन्मादमतु भिस्तदुक्तिभिः ७७ नीविसीम्नि निवि
ड पराक्रमणत् पाणिनाप्य पिविलेन ततः परं मा [illegible] ७८ तो स्वप्नेवमससंगतं सा स
नाम्रचणा दिदृष्यागे रम्यसां सामा दिशा मुवतिभ्रमत्तमां नित्यमेत्य तमगान्नवानवा ७९॥ मतिगा हंयया त्रुरुणल्कसेध स्पा

नतरं क्रमेण भयभंगानन्तरं दिगो लरेति तं वज्रघनस्पर्शकारिणं नलकरक्षिप्रिये तेन पाणिना करे धृतवतो पि तत्त्वाविजयात्तं प्रतिषेधमानार्थेनेतिवा
द्वितीसली त्रमुष्यन तत्करस्य नतस्यैव वाकेवलं विपमाचरतनते स्वप्ने यदिन निवर्तितं चेत्तमानित्त्ववत् वदामितावदेव मीति वचोमात्रेण विभ्रमा
चरन्तत्कर्मणेति भावः मुग्धाजातिः भयलज्जात्यागः सूचितः ७८ स्वप्नेति सा स्वप्नेषु देवदरदानात्काया थारण निर्मितेषु सौदर्यविशेषबोधे
मसाराष्ट्रलाटगुर्जरादि स्त्रीत्तवस्त्रालंकारादिशृंगारभंगीषु स्वसवेत्तीनीतयपीतेषु कल्लादिषु वसनेषु अंग वासनासु चंदनकर्पूरकस्तूरी कर्पूराद्यंगरा
गेषु गरुच वंदनादिधूपेषु कृतेषु देहामोदकुभ घर्षणेषु सौवर्णेषु मुक्तामाणिक्यहीरकादि खचितेषु अलंकारेषु तदादिकृत्य नासानतरे विषयेष्व
कृतत्वे कं प्रति दिनं मन्यसा दिव्या पुवते रंभादि स्वर्गस्त्रीभ्रमत्तमां समग्रीरंभादिरियमेवेति भ्रांतिकारिणीं विदग्धतां चातुरीमेत्य प्राप्य तत्र

का. नै. नम्रयति प्रिये मुखविकर्षिणि सति लज्जावशात् कुमारसंभवावलोकनार्थं नम्रया एव वक्त्रबालेन दत्तो निर्वापितेऽपि दीप्तः प्रकाशमानो दीपो यया तया भर्त्रे
१८ टी. मौलिमणयो मुकुटरत्नानि तैः दीपिताः प्रकाशिताः ककुभो दिशो। विस्मयेन निर्वापितेऽपि दीपे कथमयं प्रकाश इत्याश्चर्येण निभालिता विलोकि
१५ ताः रत्नप्रकाशाज्ञानाद्विस्मयो रत्नप्रभातिशयाद्वा ८५ कांतस्येति तस्य पत्युर्वक्त्रपद्मन्दुदीप्रस्य मुकुटमणेः पिधित्सया आच्छादितुमिच्छया श्रवण
पूरं कर्णाभरणीकृतं नीलोत्पलं कांतमुक्षिप्ति धत्तोऽस्या पश्चात् सा स्ववक्त्रमेव तनुः शरीरं यस्य तल्लदेहव्याजं धारयतः मनोभुवः
रं श्मरोऽदेस्मेऽरतारंभेऽपि च स्मरसमुचिताद्देवतार्चनात्... प्रकाशाभा
वार्थं... स्वलत्नमुकुटमणिपिधानार्थमिति भावः ८६ तामिति सा तन्वंगी दमयंती मुकुटमणिं पिधाय करेण नलेनाच्छाद्य प्रकाशाभावात् मुदिता स
ती अथ पश्चात्तयोर्निजयोः उभयोर्दक्षिणवामयोः पार्श्वयोः दीपवीक्षणार्थं दीपो दृष्टा स्वचित्तमघटमानघटनात् कुतुकं त

25 नम्रयां मुखविकर्षिणि प्रिये वक्त्रबालनहृतदीप्तदीपया। भर्तृमौलिमणिदीपिताः स्मये न ककुभो निभालिताः ८५
कांतमौलिदयितो पिधित्सया तन्मणेः श्रवणपूरमुत्पलं। तु मनोभुवः ८६।
तं विधाय मुदिता पार्श्वयोर्वीक्ष्य प्रदीपयुगं स्मयमानया। चित्रमापकुतुकाद्भुततनया तस्य तटनिवेशितस्मरं ८७ एक
कस्य शमने परं पुनः जाग्रदंशमितमप्यवेक्ष्य तं जातवक्रिवरसंस्मितेः शिरः सा विधूय निमीलकेवलम् ८८॥

दर्शनेन जातास्मात् किमेतदिति चमत्कारेणमङ्गलेऽप्याश्चर्यं लज्जा त्रपा आकस्मिकदीपदर्शनात् शंको भयं गोप्यं नृपमदीयांगानि प्रियेण दृष्टा
नीति शोकातिशयेन वा तेषां संकटे संमर्दे मध्ये निवेशितः स्मारोऽप्यत्र तदेवं भ्रमस्मापविशेषणविधोतात्पर्यं दीपौ दृष्ट्वा कौतुकपदे सहिताव दे
क तिभावः ८७ एकस्येति द्वयोः दीपयोर्मध्ये एकैकस्य दीपस्य भर्तृवचेला चला द्वितीयो शमनेन निर्वाणे क्रियमाणे सति पूर्वशमितमपि स्थितोयं दीपं न
लेच्छामात्रेण पुनरपि जाग्रतं प्रदीप्तम् वेदय जातावक्रिवरसंस्मितिर्यस्याः सा स्मरणाभिनयवशात् शिरो विधूय केवलं निमीलनिमीलितवती लज्जा
भिनयः कौतुकवशात्तद्दीपयोः पावयवविलोकनार्थं तस्याभिप्रायत्वार्थं पुनः पुनः शमितानपि दीपान् इच्छामात्रेण उज्ज्वलदिति भावः एक राम
स्यशमने कृते परं दीपं जाग्रतं दृष्ट्वा शमितमपि पुनर्जाग्रतं दृष्ट्वेति वा व्याख्यातम् एककः पूर्ववत् ८८॥ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ॥ १५

अथेति साक्षांगकानि दृश्यानि सो कुमार्येति एव्याख्युक्तं प्याति निज्ञाच्या निर्भ्याघसंभोगेन प्रथमसंभोगेनं समस्तुल्यादरः प्राप्नुपायामालिंगेषु प्रथमसंभो
गे भयलज्जात्यागपूर्वं विश्वासार्थं मावश्यकतारणाद्युपायः कृतस्तावानेवपाश्चात्येपि संभोगे प्रयत्न प्रयत्नेनलेनोपायः कृतस्तादृशीनीतिं मावलंब्याल्प्यद्धास्य
तः वल्लभायालिंग्यसेनल्लाय कथं च नम्रस्य साप्यायासेन तान्यवद्ददतीस्म त्रापिहेतुः यतः घनेद्वंद्वे मानवामतानीडे मध्ये प्रीतिकलहे वासीनलब्धामता
स्वांगसमर्पणमाप्तीति कल्पंत्रीडागल ज्ञालेः घनेन मामेनया वामता सा तया लज्जयाचलेभिनामापितादृशापताद्दुर्लभत्वायेषां तानि स्वादो विवाहात्परं
यः समागमस्तत्कालीनेनादरेण तुल्याद्दरालीतिवामादिनालंबनाभंगः प्रायत्वादिच्छाक्लिष्टेनलीयानुरागः प्रत्यहं परां कोटिमध्यारोहदिति
भावः अंगकानि दृश्यत्वेनुकंपायामितिवाकन्वामतायुक्तो व्रीड इति समासः ८४ पत्युरिति यापतिव्रताधर्मेलक्ष्येकारणेण चरतपसा तपःफलं
द्वादिवाशेववापत्पुनस्तस्य वपुः अर्धं गिरिशं हरमारभ्य आत्मकृशदपर्यंतं तत्कुमारसंभ्यं गिरिणापर्यवालीन तथास्वस्यचात्मनः शरीरं गिरिजा पार्वती अभा

अथाङ्गसंगमपरादरात्प्रथा दृढमभावददलीकथं वनं अंगकानि घनमानवामता व्रीडदुस्त्यजमितद्दुराश्वितानि सा ८४ पत्युरागि
रिशामालकन्कमात्मस्य वा गिरिजमालतवपुः तस्यचार्धमखिलं पतिव्रता क्रीडति स्म तपसा विधाय सा ८५ नस्थलीनज
लधिनेकाननं नाद्रिभूर्नविय योनविष्टपं क्रीडितानसह येनतेन साक्षाविपेव बयप्पा यथाम्बा ८६॥ स्थलेत्यापिस्थपार्व

तीपर्यंतं वा आरोहक्रमेण यंपापं प्रियस्य पश्चादात्मन स्तोकं रूपेण गिरिक्रोडलतामयमित्येवं वाक्रमक्रमेण विधायतत्तद्रूपं विस्वय्यत्तस्यावलंवितशरीरं
तरस्य सर्वं अधिकं अविलंय ज्ञाणावेवायक्रित्ये क्रीडादिचार्द्धं येप्यंतदपि विधायक्रीडतिस्म यतः पति तुल्ता न हि पति व्रतानां किंचिद्साध्यमस्ति चोवधार
णं अविलंभाघविशाद्विलिष्येवार्धं यथात पारेम उद्दिशा ८५ नेति सातेन सह यत्र न क्रीडता संभोभा नाभे तमस्य स्थलीगुरुत्रि मम्रेवनास्तितथा
जलधिः रूपमारभ्य समुद्रपर्यंत सजलापायो नास्ति तथा को नने तदुर्गमेवनं नास्ति स नि व्यः कराष्टाद्दिवृपो देणविशेषवस्तुवहेतुः स्वर्णकंदना
दिर्वा नास्ति तन्धिष्ठपंभूर्भुवः स्वराद्येव नास्ति य स्यां यस्मिंचाले नससद्भनविक्रीडितिमत्स्यकंपाज्येवा सम्मुच्चयेनम्पासविधेवपक्षापितादिते पंका
प्रशास्त्रो लम्बप्रकारएवक्रोस्तियथाययायेनप्रकारेण सानुक्रीडितामलातः संभोगविषेयपूर्वश्लोकेनानारपधारिणो कुः मत्स्यादिरूपत्वान्नि बंधोन
मनुष्यापिकारित्वाच्छास्त्रस्थानिज्ञेयम् क्रीडितागस्त्योकर्मकेन्ति कर्तीतिनिष्ठा ८६॥ ११ ११ ११ ११ ११ ११

का०टी०
९६

तस्मिन्सौधे॰ प चलमत्तुल्ये प्रथमे मेघेतमो न्ये मेघस्ये व्यपि तेन स्वेच्छा मात्रेण ऊमिल मात्रा मकापि ना कासौ तव प्रेमेवल्लभा प्रमितावत त्यादेव घनमेव चप
लया विद्युता दृष्ट्वा स्या निर्दिष्टां कपटं तत्स्याज न्मयेषां तानिच तस्याप्रमुत्ता कृतानि वदनैरिता नि तेषां दर्शनात्मितं जन्यानि सुखानि स्मृत्वा च
भूतन्मे धकास्वप्राङ्गमी स्वेच्छा वि रचित प्रमुत्वाकृतदर्शन सुखानुभवार्थंश्चिन्दिव रदान वशात्तु दत्तमेभिवर्दीपिकाप्रकाशितवान् तदानीमिक्षणा
वती स्यादिति मिथाअनत्तं पामि तवानिति भावः विद्युदप्येवं भ्रता भवति त्तु भ्रव्य तमोविहत एव योज्येयं ९२॥ ॥ यद्गिति तया रतेभ्रुवौ कुटिले
लेवक्रिते इति यत्तन्मयश्चेन कामुकमेवानामियन्तु पुनः मा नेदा प्रसरत समये सुरत संमर्दिभिः सहमावारणाज्जे वर्ड्डऊमिति रतिः तत्ज्ञातवा
दं यथातत्स्मरस्य प्रारम्भुक्ति हुंकृतवारणे मा चन कालीन हुंकारमेवाङ्कृत हुंकारमेव यन्मन्तत्स्याः हुंकारणं कामस्याचापन मित्यर्थः काम
स्य वामत्वोङ्गवक्रादिना कामः स्मरसज्जं भिमस्यैव ओवाभ्यदितिभावः ९३ ईक्षितेति त्तुंव नरभेसा त्कोलदंतैः परिपीडितानाधरादष्टाय शत्रणवक्षात्ति

26 तेक्षितेऽऊमितमानत्तु मयाद्दोपिवा चपलया तमोघनेनिर्दिष्टं करतजन्म तन्मु खाक्कृतदष्टौ नमुत्ता न्यभुक्तमः ९२
यद्भुवौ कुटिलिते नयारिते मन्मथेन तदनामिकार्मुकं मतु हुंमिति सा तया नुधा तत्स्मरस्य शरमुक्ति हुंकृतिः ९३
ईक्षितो विदिशतो वनविते तन्दशोदितमुदं मनोभुवं कांतदंतपरिपीडिताधरा पाणिना च नमितं पवित नती नं ९४
सा प्रणामकपरिरंभदायिनी गाढ हि तु हृदुरः प्रियस्य नच स्तुमे च सन भंगुरभ्रुवे स्तुंगपीनकुचदूरतां ९५

स्मवं वितनवती स्थिरं दं तत्त्वणे सुरतसमउदितमदं संजातहर्षं मनोभुवं नर्त्तितुं उपदिशतीव न तं शिक्षयंती वप्रियेण
दिता या पिन संशिलयति सा पिहस्तकाभिनय वशात्तक्कंपनं करोति उपदिशतीत्यादि भिः नर्तयोरिति पादी कल्वा
नुमभावः ९४ सेति परिरंभदायिनी सा प्रियस्य हृद्दुरः गाढं हितु साम स्येन स्प्रष्टुं न प्रणामकः यतो वृत्तत्
ति विपालं सा वक्रांगी त्यर्थः तत्र न तो पि भंगुरेत्र्भ्रुवौ यस्यास्तस्या नदः सर्वमपि स्प्रष्टुं न च न मे यतस्तु गाम्भा
पीनाभ्यां कुचाभ्यां दूरतोऽप्यवहितं तानतं सा प्रिंकुच मानग मेवालिगितेन तु सर्वं वदः उभाव पि सद्यो लिंगनाम्ना
देशनिं तां समस्पृष्टत्वात्तेऽजं भितकामो जात इति भावः ९५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

राम
९६

दृश्येति अनेनेति परिहासः सोपहासमुक्त्वा लवीयलज्जापकरणार्थे दीपाभावे क्षामात्रेण तमःसंविधायान्धकारं निर्माय सा समभोजि संभुक्ता ततो लज्जिता उ इति किं हे भीरु लज्जाभयकाम रेयं यस्मात्त्वं दृशौ नेत्रे किं निमीलितवती निमीलितवत्या जितस्मात्त्वं मयापि न दृश्यसे पश्यसे नेत्रनिमीलनात्त्वं दृश्यथा स्त्रीयं मंगनं निरीक्ष्यते तथा मयापि त्वं दृगमित्यर्थः अयच त्वया नेत्रनिमीलिते मया तु त्वं न दृश्यसे चित्रमेतत् यस्मात् अयानन्दृष्टव्य मिलिते नेत्रे त्वया नेत्रे त्रे निमीलिते तावते त्वं त्वया न दृश्यसे अपितु दृश्यसे एव अन्योन्य हि गोप्यमंगं वस्त्रादिना संछादयति त्वया तु नेत्रे एव निमीलिते तथा च मया त्वदीयं गोप्य मपि अंगं कामं दृष्टमेवेति किं नेत्रनिमीलनेन प्रयोजनमिति अस्मात् सा लज्जिता सा तमः संपादिताया नन्तरं चैवं परिहासं एवमुक्त्वा भीरु उ इं लत्वा नन्दी त्वा च स्वः तत्सामर्थ्यान्निगुणः ८७ चुंबस इति श्लोकोऽयं युग्मं हे प्रिया तया यत्त्वं चुंबसे अयं त्वं न वेदं कपोलेचि तं दोलायते त्वं स्लिष्यसे आलिंगयसे त्र यं च हृदि अर्थसे उद्योपरि धार्यसे लीलया पुनरहं गिरं नो करवाणीति अन्यापि तु करो मेव वयन इत्यर्थः कुमिति सुरतसंमर्दासहत्वेन पर्यन्तामिस्यंस्फ

पश्य पश्य भीरु नम यापि दृश्यसे यन्निमेषितवती दृशावसि इत्यनेन परिहस्य सा तमः संविधाय समभोजि लज्जिता ८७ चुंबसे यमयमेकपीडनेवः श्लिष्यसे ममयमर्प्यसे हृदि नो पुनर्न करवाणि ते गिरं कुरु त्यज त्यज तवास्मि किंकरा ८८ इत्यलीकभयकातरा प्रियं विप्रलभ्य सुरते हियं च सा चुंबनादि वितता रमापि नो किं चिरं च्यमनसामगोचरः ८९ स्वेदिता न मितमानल भयाद्दीपिका चपलयालमो घने निर्विघ्नकरतजन्मतन्मुखं कृतदर्पणं मुखान्ययकसः ९२॥ त्यजेति पीडनं स्तनेमुंचमुंचमामि

त्यर्थः ...हेतवकिंकरास्मीति देश्यनटनेइत्येवं प्रकारेण लीकरले मिथ्येव सुरते कालरा भीरुः सुरते विषये वलात्कारे भीता आत्मानं यथा कथंचि त्... प्रियं विप्रलभ्य प्रतार्य मामियमप्रा मोचयितुमेवेयं वदति न तु हेलयेति तथा च यथापीयमभीरेति प्रियं विप्रलभ्य प्रतार्यैना रंपो कृपावंकितस्पोत्पादयन्न्या हियमपि प्रतार्य मामियमप्रा पिन मुंचति बलात्कारमयालं चुंबनादि करोति नत्तु स्वेच्छयेति लज्जा त्यागम प्यप्रकटी कृत्य चुंबनादेः प्रवर्त्तित्वं सकलमपि सुरतसंभारं सा रतयेव वि तता रप्रियाय दर्शयता मानिनी मायावती उत्तप्रकारेण कपटेना छादितनिजकामा आदर्पो विरतियावत् यस्मादिदं यथवद्धा स्वचतुरं मनो येषां तेषां मानवानामपि वस्तु अगोचरं विषयो न भवति अपितु समयपि साध्यमेव चतुरा हि असाध्यमपि साधयंतीति अथो कालरकालरेति पाठे अलीक लरं कालरेति समासः त्यजेदीपिकायांच्चिरं किं वरेति देवाविभितिषा मामावपि किं यत्र दुष्कुलोपिधानाच्च लनष्टाय ९० स्वेदेति तमसा घने

का॰नै॰ पीतेति नलः प्रामत्पीवरौ निष्ठुरौ कठिनौ च तौ अति प्रसिद्धगुणौ तस्याः कुचौ कर्मभूतौ कांतस्य पाणिनलिनेन कमलेन कर्मभूतेन हारस्य मुक्ताः प्रका
१८ टी॰ शास्तेन विहृते माताद्दिने विनेन तु ष्यमन्तुः स्पृष्टं तावपि नलकरौ हारद्वेष्याविहितावित्यर्थः अथ वा हार एव हासः तेन परामृष्टे तेनापहासे
२७ वकन्तुः यतो विगाढ्यतां वाभितः स्पृष्टापीडुनाय मर्द्दनाय स्पृहावती पाणिना पेशले छे यतः मृदु नीमर्द्दयितुं समर्थः स्वयं मृदुर्हि मृदुना क
ठिनस्य च पीडनाय मर्द्दनाय न प्रभवतीति मृदुभ्यां पुष्वाभ्यां विशालौ कठिनौ चावां मर्दयितुं मया कथा विलीयं वां कठिन या पार्यते स्वपरतास्त
मयन ज्ञायते भवद्भ्यामिति तत्कुचाभ्यां नलकरौ हारहासेन विहितौ विलोकितौ देत्यर्थः सर्वेत स्पृष्टावेव न तु पीडिताविति भावः अकर्मकठिनो हस्तौ
रतिलग्नत्वात्कठिनयामेव राजकरस्य गुणस्तथापि नलिनत्वलात्कठिनत्वेनपि कुचापेक्षया मार्दवात् मृदुलीत्युक्तं पीडनाय स्पृहावतीतेन मृदु
नीतिपरावेणगात्वाहासविहितेच कतुरितिया अन्योपि निष्ठुरो मृदुमुपहसति १००॥ पाविति यो वपुः कुचौ कुरंगमदेन कस्तूर्या कुंकुमेन

पीतो ऽयमिन्दुर्नि विगाढ्यतो कांतपाणिनलिनेन स्पृहावती तत्कुचौ कलशपीननिपीडितौ हारहासविहृते विलेपतुः १००
27 मो ऽकुरंगमदकुंकुमाचितौ नीलनीलोहितरुचौ वपुःकुचौ स्वप्रियोरसि तयोः स्वयंभुवोरञ्चयमनवलिप्तकाञ्चनं १०१।
मि अंबुधेः किमयदनुत्थितं विधुं स्यान्नु बिंबलितं विद्वाऽन्वयत् भुवदंबुजमुखोमुखे तदाने च घस्य दर्पणेन्दुमंडले १०२॥ ॥

वां चितौ प्रज्ञितौ कृतविलेपनौ अलएव क्रमेण नीलालोहिताच रुक्कांतिर्ययोः अथ च नीललोहिताहरस्तत्कांतीरवंमतौ
तनलतयोर्योमनारेषप्रियोरसि भैमीवक्षसि स्वयमेव भवतोः प्रादुर्भवतोः स्कवक्षतोः लागयत्वान्न खे खे किं मुकेः पलाशप्रष्ठेर
चेनं प्रज्ञां स्मा च चारः कृतांगरागयोर्न लपद्मानिरचितवानित्यर्थः अत्यन्नत्वोह्लेखस्पर्शाव्याप्तारादिस्वेन घोभामात्र हेतुत्वाद्वन
मित्ये वैत्युत्येलाकन्त्रयो अभ्यर्हितत्वात्स्वर्णोनिपातः १०१ अंबुधेरिति तदासुरतावसरे बुजमुखो भैम्यामुखं चुंबत् नैषधस्य
वदनेन्दुमण्डले कर्त्तृ प्रतिदिन छदयसमये अंबुधेः समुद्रात् अनुचकार भैमीमुखं कर्त्तृ नलमुखो भीम तं चुंबदिति वा अनेनवि राम
परीतरतं सूचितं बिंबप्रतिबिंबभावनिरूपणेन अन्यतलं तन्मुखयोः सादृश्यं सूचितं कामसुहृत्त्वं द्योदयनिरूपणाच्च कामो। २७
ज्जृंभणं व्यज्यते १०२॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ।

काञ्चिति लयोर्वा द्रव एव वैदग्ध्यं कार्यात्भ्यां वल्लभयः ललनातुल्यास्तरसां परिरम्भे आलिंगनविषये मंडलीयाकृत्वा कारांकपालीपरस्परं अपीडयतत्रगा
ढमालिंगनस्य हृदयेशयस्य कामस्य देमनलिनीमृणाला आज्ञातस्तेन निभिन्नः पाश एवास्तव भवन्नति गौरत्वान्मार्दवत्वात् क्वचा हुनां तो वर्णमृणाल
तुल्यात्वं पाशवत्ढोयप्याव श्यो भवति तथांकपालीपापे न दृढं बद्धौ तौ कामस्य पौ जातावितिभावः ७६ वल्लभेनेति प्रेयसी हृदि वल्लभेन परिरंभपीडितौ
गाढालिंगनेन वामनेत्राः कृतौ कुचौ केलतीमदनयो रतिकामयो रूपाश्रये विश्रान्तिस्थाने तत्र वक्षसि हृन्नमिलितौ पधानभूतौ वर्तुलसंगतौ कौर्ष
कभांवंत्र्वा पतः पभो हिद्वि श्रान्तिस्थाने पाश्यादेगंडोपधानं कृत्वा मुत्कीर्णकंभवनि रतिकामौ च प्रसक्तत्वतत्रवर्तेते अलसत्वेनैव वर्तमानौ हस्तौ वाम
नीभूतौ कुचौ कृयोरुत्कीर्णकेरवम भवतुरित्युत्सेद्वामकेवलीरतिपर्यायः ७७ भीमजोतीति भीमजोरुयुगलं नलार्थिनोगरुडभिः पालितं जस्य मल्लस्य पदे
स्तोके तव आश्रोहि विभिन्नेवरसलैः कृत्वा रतिकामयोः शातकुंभजं सौवर्णं तिर्यायेराः प्रशस्तिलिपिरूपा पत्रसेवनत्वपक्ष्येयेयशाः शस्ति पत्रैव

वाकुवलिपरिरभमंडलीया परस्परमपीडयतस्तयोः आस्तहृदमनलिनी मृणालजः पाश एव हृदयेशायस्यसः ७६ वल्लभेन परिरं
भपीडितौ प्रेयसी हृदि कुचौ ववापतुः केलतौ मदनयोः रूपाश्रयेलनतकृत्तमिलितौपधानतां ७७ भीमजोरुयुगलं नलार्थिनेः
पालितं जस्य मरुद्भिः पदेदंभौ तनप्रशस्तिरतिकामयोर्जयस्तंभयुगमाभिवशातकुंभजं ७८ चक्रमाणि विपिनान्यपि तावकं
नाभिमरुयुगमंतरांगकं सप्रपादाधिकवर्णकेरिदं कांचनेयमिति नोभरांहसः ७९ ॥ अतं वा निजजयप्रकाशकं स्तंभयुग्ममभि

वव भौ रतिकामयोरियमेव विजयप्रशस्तिर्मलस्तनादिकरणं नाम सुवर्णत्वात् द्वौ सुवर्णस्तंभत्वं अन्यस्याविप्रभोर्यैशः प्रशस्तिर्जयस्तंभे
लिख्यते ७८ चक्रमीति सः नो गुरुरितिन्याद अयोवृत् इति किं हे भैमि नाभिमरुद्द्यमं तरानाभ्यरुद्वय मध्येऽङ्गकं कोमलतातिशयान्मर्दनास
हतया चंद्रस्त्वं वा मदनस्य दनाद्युतांवरूपेण नकेवलं मया किंतु वीतरागेणापि विधिना प्रयत्नेनापि चक्रुति नराममहानिन्मारत्वपश्यत्स्मात्कारणात्
मतस्मधिकौवर्णेयधातेरतिगौरत्वतामेः कांचने रिदं कामस्य दं वायाहकृतनिरंतरादृतत्वादुप्रसीतवालादिसंचेधाभावादलौतत्वात्कांगत
रापेक्षयाऽधिकवर्णविरागीरदृष्टाप्रदीप्तकामः सन्नेव दुवाचेत्यर्थः अस्मौलप्रयोजनमेभुनादन्यतनिबंधनात्व रांगदर्शनं युक्तमिति शेषं नाभि
त्यादौ अंतरांतरेणेति द्वितीया अंगकं अल्पेकृत्वा इतिवा कन् प्रवाहे निम्नत्वेऽपरिलुडासइतिलट् ७९ ॥ ॥ ॥ ॥

का॰टी॰
१८
१८

नैरन्तर्येण परिरम्भचतुरः पर्यंतस्थितस्वस्तिमिति तथा स्मादरकारं वारं छिन्नेति नापितु नरवं विचलनापि कर्पं च नापि केन। विमका
रेणानेन तत्प्रकारमसन्नोऽपि न प्रिनोऽपि नमाम्ना १०६ छिन्नमिति सुरुपाणि रोहार्णो निरतरं च बुधा अभिमुग्ध्यासुंदर्यौः अथ चचालया मेमा
सुरतलास्यकेलिभिः सुरतसंबंधिभिः नृत्तविलासैः करधुननाट्युपविक्षेपविलासाभिवेशैः कृत्वा छिन्नं त्रुटितं तु न मध्ये नतनुत्या नामिभिः
विलंबित्वा विधानं हृदि स्थितं हारमंडलं मुक्ताहारं हारम विराद्‌ पि भूयसा कालेन न ज्ञातं किं यतः अनल्पाः स्वेदबिंदवः स्वेदबिंदुकास्ते संजाता
अस्येति स्वेदबिंदुकितेनी हृदयेऽस्याः संजातस्वेदबिंदुवत्तोयस्याः तथा सुरतायासेन संजातस्वेदबिंदुमंडलस्य हारमंडलस्य सदृशत्वात्
ग्रथ्या ज्ञातं त्रुटितोऽपि हारो नाभाणि स्पर्शः स्वार्थे कप्रत्ययं तात्स्वेदबिंदुकृतस्यास्य हारकादित्वात् १०७ छिन्नमिति हारमौक्तिके स्तनीये हृदि वद्धा
य चचिते यस्याः स्थितं लग्नं तदमुकोऽहारकस्तारत्वादिरेव कारणं हेतुः अन्यथा न चेदेवं तर्हि सदा सुरतसमयेगुणच्युते स्तनमध्ये स्थै

छिन्नमप्यतनुहारमंडलं मुग्धया सुरतलास्यकेलिभिः न ज्ञातं किं सुरयाचिरादपि स्वेदबिंदुकितवक्षसा हृदि १०७ ॥
यन्त्रदीयहृदि हारमौक्तिके राशिसन्नगुण एव कारणं अन्यथा कथममुत्रवर्तितुं नेरणाक्षितत्वागुणच्युतैः १०८ ए
कत्रनिरधिमौक्तिकावलिः छिन्नहारविततौ तदा तयोः छायया स्म हृदयेऽविभूषणं ख्यातिवारिभरभावितेऽभवत् १०९ ॥

मौक्तिके स्मृत्वा तदीये हृदि वर्तितुं स्थातुं कथं कस्मान्नाशक्ति समर्थेनैव ज्ञातं अथ च तारत्वादिगुणहीने मौक्तिके त्वदीये हृदये
न स्थीयते किं तत्त्वमेरेव तस्मादुभयत्रापि भेदोऽस्त्वदयेऽस्यास्तु मौक्तिकानामन्वयव्यतिरेकाभ्यां द्विविधोऽपि गुण एव हेतुरित्यनु
माने सुरतसंमर्दान्मुक्ताहारस्त्रुटित इति भंग्यंतरेणोक्तं अन्यस्यापि विदग्धहृदयगामित्वे गुण एव हेतुः गुणहीनेन तु चि
ते स्थातुं न शक्यत इति भंग्यापास्त चित्तं गुणच्युतैः पंचमीति योगविभागात्समासः १०८ एकेति तदा संभोगसमये तत्
योर्द्वयोर्मध्ये एकस्मिन्नेव एवदेलियस्या एवं भग्ना मौक्तिकावलिस्तस्याभेद्या हृदये छायया विभूषणमभूत् किं भूते
न्यहृदये छिन्नाद्धारस्य विततिर्विस्तारो यस्य यत्र ख्यातिवारीणि स्वेदबिंदवस्तेषां भरः पूरस्तेन भाविते व्याप्ते वेधोः समीपे
स्त्रु स्वस्थितयोर्मध्ये मेद्याहारे त्रुटितेऽपि स्वेदजलपूरिते हृदये प्रतिबिंबितो न तस्य हारएवाभरणं बभूव सद्यः अन्यहृदयसर्वे

राम
१८

रसेति रसफलफालिकानां भागो भारस्तस्य बहुतया कषायितैः तुवरसस्वादितैः कषायः सुरभावि त्यभिधानात्सुरभितैर्वा तथा मद्येनोद्वमनात्स्वकरात्ये
न तांबूलमध्ये गृहीतेन कर्पूरेण वासितैः सुरभितैः रन्योन्याधरामृतै रसैरेवामृतैः कृत्वा तौ दम्पती निधुवने सुरते मधुपानस्य विभ्रमं मद्यपानतुल्यं विलासं च
क्रतुः मद्यपानस्याभेदस्त्वन्योन्याधरपानमेव चक्रतुस्तेनैव च नितरां सोन्मादौ जातावितिभावः अन्योपिकषायरसं कर्पूरवासितं शीतलं मधु पि
बति सात्त्विनि विधिमध्ये नियासुरतेन मधुपानविभ्रममधरामृतैः साधुपयातम्या च चक्रतुः उपदेशस्यायं अधरामृतानि जातानीत्यर्थः भोग इति
पाठे अनुभवः रण इति पाठे बहुलताम्बूलचर्वणक्रमविदग्धमानरक्तिमयाकुल्येन स्पर्धैः कषायितैः लब्धरोषोन्नीतिरपेक्षा न्तिरा १०३ आहेति
तदा सुरतचुंबनावसरे सीत्कृतानि वितन्वती कुर्वती सा मृदङ्गीनया कामावस्था विकारविशेषेण सत्वे न दत्तः प्रभूतवपत्कोपिय स्या
स्तादृशी सती चुंबतो नायकवदनस्थानसारं बले बिनानर्कार्यकारित्वेन शीतलकरसो चंद्रतामास्यमनेदस्य शशी... मुखं भवति तन्यानलमुख

रसभागबहुलाकषायितैः वासितैर्मदयमास्वकेशन्तु चक्रतुर्निधुवने धरामृतैः ... मधुपानविभ्रमं १०३ आहन्य
वदनस्य चुंबतः सास्यशीतकरतामनस्तरं सीत्कृतानि मृदती वितन्वती सत्वरं नखरक्षतेपक्षसत्वरा १०४ चुंबनायकलित
प्रियाकुचं वीरसेन सुखवक्त्रमंडलं सापमर्नुमम्रलेः सुधांशुना समहृतं कपटेन मित्रताम् १०५ वीक्ष्य वीक्ष्य पुनरेव हिंसा
मुना पर्यरंभि परिरभ्य सादरं चुंबिता पुनरचुंबि चादरात् ... राणि न कम्पं च नापि च १०६ स्पर्शितस्याश्च भृदितिभावः पीतोपि

सीत्कारः कंप अधरवशिमुखा दस्तरं च विगलति पीतेनकर्तुं पीतलमस्य शीतकरः हरणो हेतुना ...तिङः १०४ चुंबनायेति चुंबनायकलितः स्पृ
ष्टः प्रियाकुचो येन वीरसेन सुखस्य वक्त्रमंडलं सुधांशुना चन्द्रेण मित्रतां सामांपायकिं भलेन चंद्रेण वैरं वामृतैः आलानं भ... प्रत्ययितुं सत्कः संगतः
हारक्रुपरस्परं कलघोषेण मुखं चन्द्रसमं अमृतमयरत्नार्थी चन्द्रसंबन्धस्य पूर्णपरस्मर्भे मोकुचः मुखे कुनासीयममलं कुचकलशेनि क्षिप्तं नव
नवत्वं गृहीतं इति अन्योन्यितिमाघोसौ मुखचुंबनादमृतां प्रपोगादिवमे मोकुचः प्रातरतापो आतसुखप्रश्नादिनि भावः मुखे नेत्रमनवाकुमल
कपोलोर्ध्वपरं गानावेशो चुंबनस्थानानि रागतः सर्वाण्यपि चेतिवात्स्यायनः नयनगलकपोलदंतवासो मुखोन्तस्तनयुगललाटे चुंबनो
स्थानस्थानसूतने चुंबनं परिहृत्येति विशेषः मित्रशब्दस्यानुरूपार्थत्वात्सुधांशुनेति तुल्यार्थमितिरितितृतीया १०५ वीक्षेति अमुना सा वीक्ष्य

का॰ नै॰
१८ टी॰
७९

वा निरोधतः स्वकृजान्तां तस्या मिथो वीक्षणे प्रारब्धान्योन्यविलोकने ऽन्यत्स्यं न्तिभेपमत्तिपदस्मितं कोऽस्मयमयमधिवृत्तरेणावर्त्तितान्यव
धिं अवधानं च हृदयं दर्शनं च विच्छेद् कालं स्वप्नगतं ज्ञापितं अन्योन्यापि देशकालव्यवधानेन प्रेमभरास्वोन्यविच्छेदलक्षणमा
नोत्यर्थः बोधतः पृथगवगमनेऽपि वादिकः समयोगे लक्षणं ११३॥ ॥ मीलनेति एवं नलः मद्वालत्वात्सुरतभरामदालघुर्दर्वांपश्चिमे
मतः एव स्वस्मात्पूर्वमेव बिंदुपतनायान्नं भावमधिगंतुम्प्रो मुनेन निमीलनगाढालिंगनादिचिह्नेनोत्सुकां सत्वरो वीक्षतान्वात(
धिं उत्तंभनार्थेऽप्रमत्ता पूर्वं पुरुषस्थेति प्रश्नेन पूर्वमसंज्ञातमयामपि मलनपधारिणाः स्येनाहं मुक्तेतिवृथ्यापस्रतसमयसमा
लजगोलरदर्शनाद्वाउदितस्वप्नमीलतां उत्पादितनभयां विमनस्कतया मतिवृद्धभावोदयां अनंतरं कः कुत्रतिष्ठतीति कृतप्रश्नां तामे(
मोऽस्य ब्रह्मणिकुद्विसे निर्मलमणिवद्भित्तिभागे स्वानुबिंबत्वप्रतिबिंबमदद्दर्शत् दर्शयामास नायमपूर्वः कश्चित् किंतु मदीयमेवेदं प

वो स्वभावमधिगंतुमुत्सुकां पूर्वमद्ध मणिकुड्डिमे मृडं । कोऽयमित्युदितसंभ्रमोत्कतां स्वानुबिंबमदर्शयद्धवता ११४ तल्लक्षणा
वहितभावभावितवादश्य मलितदीधिति स्थितिः स्वाप्रियाम भिमतलक्षणोदयाभावलाभलग्नां ज्ञोदसः ११५॥

29

ति बिंबं तत्र मयान्यद्वतिभ्रांतिजनेनेति स्वमनि बिंबं तामदर्शयदित्यर्थः अभ्यतरस्य रर्वबिंदुपतने विषमस्तलत्वादेरस्य स्यादिति बिंदुस्तंभार्थं
अन्यचिन्तनया स्वे भ्रमजनने नचभावबंधं कुर्यादिति कामप्रयुक्तान्तस्या बिंदुपातप्रतिबंधमकरोदिति भावः अदर्शयत् एव चिह्नितत्व
अरहणोत्रिगुणः तां बुध्यर्थत्वात्कर्मत्वं ११४ एवं भेव्याभावलाभवेगभंगोपायमुक्त्वा नलस्वभावलाभवेगभंगभंगी माह तल्लक्षणेतिसेः
प्रियायाः अभिमतलक्षणेसमयेभेमीभावलाभोत्सुकाः सपूर्वमेवोदयउत्पत्तिसमयोयस्याः स्तोभावलाभेस्वांनिजां बिंदुच्युतो लघुतांपी
प्रतीतुनोऽस्मन्य चित्तीकरणेन व्यलेवयदित्यर्थः तदेवाह किंभूतां तं स्मिन्नेव क्षणे निजभावोत्सुकां समये अवहितभावेन एतस्या
उवम माधिभावलाभश्चेत् स्यात्तर्हि विषमस्तलत्वादेरस्यमेव स्यात् तत्तुल्यकालमेवोभयोर्भावलाभं करवाणीति सावधानतयोक्तप्रकारे राम
णैव सावधानेवाभावे चित्ते भाविताध्यानवासनाभिश्चित्ता दर्शनामनः स्वर्यस्यास्तलदीधितेः श्चंद्रस्य च स्थितिर्मर्यादागगनगा १९
मनाद्विसकारोऽयेनसः लघाजेन निजवीजस्तंभनार्थस्वस्येव संपादितवैचित्र्यः सन्निति यावत् अपि च सावधानतया हृता स्वयं

वामेति वामपादतलेन लग्नः मन्मथश्रीमदः कामसौंदर्यगर्वो येन तादृशेन तेन मुखवीक्षणानिबद्धं भी माधीन अमु
ना नलेन भुज्यमानं नवयौवनं यस्याः सा भैमी मुदां हर्षाणां पारसीमनि परतीरमर्यादायां परमोत्कर्षे च चार अवसान
समयं प्राप्येत्यर्थः वामपादतलमुद्दिश्य पदद्वयं लौकिकोक्तिः एवंभूतेन च भुज्यमानत्वान्मुदां परमोत्कर्षं प्रापेति मुखवीक्षणं
दिने रात्रावपि वरदामप्रकाशितदीपवशात् ज्ञेयं ॥ ११० ॥ आलतानीति नलः स्वीयानां तदङ्गसंगमे भैम्यङ्गसंगमे
वान् तदङ्गसंगमेः सुकुमारतरभैमीवपुस्पर्शेरतिवेपथुकतया ... विताः मुकुलितान् मन्यत इत्याह लोकनेन च सा यन्नेत्रयोः
रेण श्रेष्ठभागेन पारणं तद्रूपं तत्प्रीकरणं ... पुनः पुनर्भैमीगात्रालिंगनदर्शनाद्येरतर्व ... त्यर्थः ।
२ अलतशब्दात् अलतः शब्दाज्ञा वार्थे ... लयितोऽ ... ॥ १११ ॥ अथैरीति एष नलः प्रियामाश्रितैः स्वशरीरमंडयद्भिः

वामपादतललग्नमन्मथश्रीमदेन मुखवीक्षणानिबद्धं भुज्यमाननवयौवनामुना पारसीमनि चचार सा मुदां ॥ ११० ॥ आ
लतानपि तदङ्गसंगमेस्तविताननयनान मन्यत नेत्रयोरमृतसारपारणं तद्विलोकनमचिंतयन्नलः ॥ १११ ॥ अथ रोरतु
षदाश्रितैः प्रियापागम्य स्वपदद्वयभावयत् तैरभाविकियदंगदर्शनेयथाविथानमयविमुक्तानिभिः ॥ ११२ ॥ योजनानि परि
रंभणांतरं रोमहर्षजमपि स्ववोथतः तौ निमेषमपि ... मिथ्यावत्सरव्यवधिमध्यगच्छतां ॥ ११३ ॥ नाईकादि भिर्भूषणैर्दृष्टेः

प्रागतुषत् एवंसितोवमस्मात् अथ संतोषानंतरंभावयन् विचारयन् ... सोऽभूत् यस्मात् भैमीरसाः कियतीलं कृतस्यान्य
स्यांगस्य दर्शने विधानमथानां ... विप्रागोदर्शनांतरं ... तुष्टे रभाविजातं ... मनलं कृतं चेत्तर्हि सर्वदर्शन
गोचरो भविष्यन्निति वंतरता ... तिस्पर्शे नलानुरागानिषाय ... तिसमये ... मोचनस्येव ... कृत्वा ...
सज्ञावदर्लनं ... चिंतन ... निमोचयति ताव ... पाठसुरतसत्त्वेना ... ने ... चितोऽनदेया
येति ... भिप्रायेणेवेति ज्ञेयं ... चेत साभूषणानि स विदर्भसुभ्रुवइति वापाठः सुगमः अतुषत्
उषाविलत्वादङ् ॥ ११२ ॥ योजनानीति तौ रोमहर्षजं सात्त्विको ... मपि ... ररंभपरिरंभणे आलिंगने विषयेव ... निया जन

का॰नैष॰ टी॰ २०

कद्रुः पौत्राजनिकाविनतत्त्सन्नार्पेणासुखकारित्वेवाभ्युदितथ्यर्थेः संभ्रमेणनानाप्रकारेणसुरतेषुभावं प्राप्तवतोस्त्रयोस्तस्मिन्नेवसमये कामशास्त्र
प्रसिद्धाकद्रुः पौत्राजनिकापिनलत्सन्नार्पणाद्धावदोषभूतत्वस्फुटत्वाद्द्रष्टव्यार्थः केशेषुकेशाकर्षणेनखेषुकरजुरसापरिचावचूर्णेनवसुरतं नेत्र
ताविप्रनः सुरतेच्छामेवोद्दीपयदितिभावः इतिवाभावमध्येगच्छतोस्तयोः कद्रुरपिसुरतेषुस्तनावरणायमत्तार्पणासास्फुटेनस्त्रियोनेषु
फाणिनेषुमरिचावचर्णेनाभूत्तत्रूपवमद्भेपेवाभ्युदित्यर्थः इतिवामत्संटीकाणिनेवंतुविकारः पार्श्वगासिनेत्यमरः चूर्णेनासमापर
पाशोतिलिंगतायुच ११८ अर्धेति नैषधवनक्लमेनस्वरलश्रमेणालसा सुरतायासेनः सहेत्यर्थः सादृशोमुहूर्तं क्षणमात्रं अर्धमीलि
तेईषत्संकुचितेविलोलेतारकेययोस्ताहशेयद्दवद्दधारलत्ताहक्चक्षुर्मोनेत्रावस्थानेपश्यलोदयितस्य भैमनस्तन्निर्नोस्तनाभ्यसुरतः
पश्यलइतिवायोनः पुण्यदर्शनाभिलाषस्याविहतत्वात्पश्यन्नेवस्थितइत्यर्थः ताहशीसातस्यसुरतांसुखायाभूदितिभावः ११९

अर्धमीलितविलोलतारकेसाहशोनिधुवनक्लमालसा यन्मुहूर्तमवहन्ननतन्नुनस्तन्निवासहृदयितस्यपश्यतः ११९ तत्क्लम
20 क्लमदिदीक्षततलांत्ता लवृंतच्चलनायनायुगं तद्धिथाहिभवदैवतंप्रियावेधसापिविदधातिचापलं १२० स्वेदबिंदुकितना
सिकाशिखं तन्मुखं सुखयतिस्मनैषधम् प्रोषितायरथ्यायालुपावकसाभिलुप्ततिलकंकपोलयोः १२१ ॥ तदिति तत्क्लमेति तल

तस्यालमः सुरतजश्रमः नायकं सैन्यस्वाभिनं तजानमपितंक्षणमात्रंतालवृंतचलनायादिदीक्षतोपरिदिदेशः सुरतश्रांतोनाहं
प्राव्यजनवीजनेनश्रमापनयनेचकारेत्यर्थः हियतः भवस्यसंसारस्यकामसुखसर्वस्वस्यदैवतमिष्टदेवतातद्विधाभैमीसदृशो
स्मृतिसुंदरीसौभाग्यवतीप्रियावेधसोपिब्रह्मणोपित्वविषयेचापलमनुरागतरलतांविदधातिकरोतिकिंपुनर्नलस्यमनुष्यस्येत्व
र्थः पुनरपिसाश्रमोजातइतिभावः व्यजनेतालवृंतकमित्यमरः अदिदीक्षतनियमार्थात्दीक्षेर्लुङि णिचिचङ् १२० स्वेदेति त
स्याः मुखंनैषधं सुखयतिस्म किंभूतं स्वेदबिंदुकाः संजातायस्याः सा हशी नासिकाशिखानासाग्रंयस्य तथा प्रोषिते गतः अपरश राम २०
यालुरोचिस्थितोयावकोलक्तकोयस्यलत्यापरिशुंबनवशात्कपोलयोः साभिनाअर्धलुप्ताः तिलकाः तेमाचायस्येवंभूतंमुखंदृष्ट्वासन
सुखीजातः संजातकामश्चजातइत्यर्थः अन्यस्त्रीणांरागईदृशस्तेपठनीयेअन्ययास्माभिःपुनरागस्तादोपापन्नः सुखयतिमनुवंतान्करोती

चंद्राप्रपर्याये तु पिंगलाख्या दक्षिणवामनाड्यो स्थयोर्मेरुतः स्थितिः स्थैर्यं येनैकसमयो भयमभ्यप्राप्ति पर्यंतं स्वीयं भावं स्थिरीका
रेति भावः यत्नेन भंगपानलस्य योगाभ्यासो चित्तेप्ये नलस्याकर्तुमशक्यत्वात् दक्षिणनासापुटेन वामनासिकापुटेन
लो विंदुस्तंभो भवति कामशास्त्रात्स्वीयं तद्वीर्यं स्वभावे स्थिरीचकारेति वितानेनालम् ११५॥ ॥ इदानीं समरतमाह स्वेनेति सानुकूलः
प्रियः स्वेन स्वयमेव भावभजने उभयोर्मनःप्राप्तिसमये स्वेन स्वहस्तेनात्मनैव कर्त्री यज्ञाय भजनं तस्मिन्सति स्वस्वभावभजनसमु
पस्थितिया वत्तत्र वा कुन्तलं कत्वा कुचौ नाभिश्च यतेषां चुंबनैः कृत्वा प्रियारतस्वरहस्य समापनात् जनितपरमकोटिप्राप्तशर्मसुखं
समापन्नाः स्त्रो वा घामं सा रेतस्य समस्मृत्योः संविभागो शास्त्रकृतौ समरतपापणो न सुक्ति नो निमेषे चेकारस्वेनेत्यस्य पद्यमंगलमप्र
याख्ययोः कृत्वा द्विचुंबनजातिः तृतीयायां तु कृत्वात् निरंतरं कामाधिष्ठानत्वात्तच्चुंबनैस्याये स्वस्वभावप्राप्तिसमये नामपि भाव

स्वेन भावभजने सतु प्रियया वा कुन्तलकुचनाभिचुंबनैः निमेषे रतरहस्यसमापना परमसारसमं संविभागिनो ११६ विश्लिष्टे स्वयं वै
निमीलया लोभभिर्द्रुतमिति विनिद्रताम् सचित्रश्वसित सीत्कृतैश्च नो भावमकं प्रकममध्यगच्छताम् ११७ आस्तामावप्यधिगच्छ
तोस्तयोः समदेषु करजक्षतार्पणा फालितेषु भरिचाव चरणाभ्यामस्फुटं कटुरवि स्फुहावहा ११८॥ मत्तं भयादिति भावः भावभ

जनेन त्विति पाठे स्वीयेभ भावभजने न निमित्तेन वा काद्विचुंबनेनिति व्याख्या ११६ उनरपि भंगयंतरेणतदेवाह विश्लिष्टेति तोभावलाभ
भ्रमवशात्स्वोद्धहनेपि विश्लिष्टे रंगे स्तया निद्राभावे पि निमीलयाभ्रमजाने तनयनसंकोचितयातयातस्मिन्
नाल कुलतयो ... विनिद्रतामुल्लासं रतेंगितेर्लोमभिः रोमांचैस्तथा श्वसितैः श्रमज मुखनासिकाश्वासैः सीत्कृतैश्चनेः सर्वैः सचित्रश्च
क्रमके युगपत्संजात विंदुच्युतिजयसुखं ... भावमध्यगच्छतो समरतेष्याप्तावित्यर्थः योगिनाः स्वात्ममेव वच्चत्वाद्विजातिः ११७
आस्तेति एवं भावमधिगच्छतोः सुरतांत सुखमनुभवतोः स्तयोः करजक्षतानां नखक्षतानामर्पणादमेसे मदेषु परमानंदेषु मध्यपा
स्ताभ्रत्न्यानंदद्वापिके ... स्वयं न वेदनात्स्य सुखक्षणादिच्चिक ... अस्फुटं यस्मात्कालितेषु ... विकारेषु ... 
पानके ... सा स्वप्ता ... मरिचावचरणाभ्यां कटुरसापिस्पृहा वह मधुररसजन्या ... रिहरेणद्वा ... भावह ... तया

का॰ ने॰ तमस्त्रीत्वात्सलज्जात्वात्माशेषणास्यमविधेस्मितं कर्तुमयुक्तं मध्यापि तथा स्वीयसमोगमो भाग्यवशात् उत्पन्नस्य स्मितस्य संवरीतुमशक्य।
१८ टी॰ त्वात्सपत्नीदर्शनेन च सलज्जात्वेपि भागस्याग्रागमनलोकया। सिस्मियइतिभावः १२४॥ ॥ तामिति वधभैमी विमुखं तिर्यङ्मुखं यथा तथा।
२१ पराङ्मुखोभ्यपश्चिमं स्मितो हसनेन कार्यो विमुखो चासो श्लिष्टस्मिता चात्वारपंचो नानां विलोक्य हसितरेतुर्वेष्ठन इर्षालुर्नीलस्यपालिरेवपंकरु
हकमलंतस्मिन्कारकमलेदर्पणस्यार्पणमेवोत्तरं यत रत्तदृष्टो। स्मितहेतुमात्रवष्ट यतो ह्रीमती स्वनेत्रं तु वनवधात्तवोष्ठेन च कजलं लग्नमि
तिलज्जावशात्सा ताउत्तरं यत रत्तदानुपपत्त्या कजलंलाकिं तत्वार्थं यथेष्ट निभावेनदर्पणमेवोत्तरं दत्तवती यर्थः १२६ लाक्ष्येति कुपितामे
मीपसादार्थं चरणोपलग्नं गाढं स्यात् पश्चिमी त्वात्तंकजासनवं पेनसुरतारंभवशात्कामात्म्यचरणस्यलाक्षयाङ्कुलन्नोत्सेवधाङ्कितो स्वाक्षस्मा
लं ललाटं यस्यएवंभूतस्यनलस्य मुखमवलोक्य निजसुरतपार्श्वस्मरणजातयाह्रियालज्जायाहेतुनाभतनतं ननतं स्वकारमाननं यस्याः से
तो विलोक्य विस्मयस्थितस्मितोपहसितहेतुभीषितुः ह्रीमतीमनरडुत्तरं वधूः पाणिपंकरुहदर्पणार्पणं १२६ लाक्षयात्मच
21 रणस्य भुवनाच्चाखभालमवलोक्य तन्मुखं सा तियानतमताननास्मरव्रीडयाप्रमुदितेपतिनिपः १२७ स्वेदभाजिहृदयेनुविवितंवो
ल्समर्तमिवढक्ततंप्रियं नर्मभेधुलरतश्रमं निजे हीनता तिमडुना सिकानिलैः १२८॥

वंभूता सती उदितं प्रासोदय उदयानंतरं वोदयमनंतरं च कालक्रमापचीयमाना क्रियद्वपिष्टः रागोलोहित्यं यस्यास्तं निपः प
त्याः पतिं चंद्रस्मरत तनुवेलाहुगमहित सर्थः इवद्वपिष्टरक्लिमचंद्रदर्शनेयथाम्भोनिर्भवतितथा तारक्तमुखदर्शनेपि तस्याः
मीतिर्जातेति भावः नतनेतेतिप्रकारेह्रिकृत्सिःपतिं कर्मत्वविवक्षयाप्रष्ठभावः १२७ स्वेदेति ललाटस्थाद्धाद्धीनसंजातनिज
सुरतपार्श्वस्मरणवशात्क्रियानता सास्वेदभाजिश्रमजलयुतेस्वहृदयेनुविवितं प्रियं न तमर्तिसाक्षात्कारं हृक्ततं चित्तस्थमिव।
वोल्पनिजेरतिरतिमडुभिविश्रान्तिक्रमणंशे भलैर्नासिकानिलैः कृत्वाधुतोऽपनीतः रतश्रमोयस्यैता दृश्यां निर्ममेचकार लज्जावत
मत्वान्नासास्वासानांहृदयप्रतिविवितप्रियसंवेपात्श्रमपनोदवं युक्तं निर्ममइवोत्प्रेक्षावाला वरष्ठ्योता दृष्ट्वा सगतश्रमः समह
र्षः संजातः साप्रितंनाहृष्ट्वा हर्षवशात् मंदतरान्नासास्वासान्मुमोचेति भावः १२८ ॥ ॥ ॥ ॥ रा २१

हीणमिति तदृत्ति सुदंरं तरीयमानं नन्दासुतत्तां नसमये कोलचेलसि विषये कांदराति शाकालन्तं लनसंव्येहृयं कालमन्तमत्यादि तेमनुस्व देव
स्तु निएतत्स्नतं लभतइतिलो कोन्यापरमोनकर्वस्यामि वांजनात्परमयुत्क वंभामेस्य र्थः किंभतं सुतं सुखानुभववेगसंजोनस्वैयस्य स्वापन
स्मारणा यद्रुष्णुवकुत्तरं हीणंलजितमेवलत्याप्रुनस्सुवतामिलावयारणा त्किंयदोषतस्मस्मरं उहो मकामेनया सोकुमार्यातिपामा मवा
हुल्लान्व रुगुलरां कांतं म्लानमेवतयाभलयालयाकाभावस्थापाताय्यसाधनभेदागमरादिस्यादेकोभावाय्यपुलानंदस्नेनुभवादिवमर्ग
सुखानुभवविषयसुखापलापात्मनाकृ विहेतंमल्यंसुखिनंविस्मृतानुभतसुखमिति यावत् कांतसमयेयो विन्मुखमस्मादरकारिभव
नीतिकामणास्युंतदातारदृकृतदानंनंद स्ताप्तनः समदनोमतिभावः अथवलेहं विषयनामलमतेत्यर्थः २२२ स्येदेति नेपथस्यादकस्वेदा
विणासुरतश्रमजलेन परिपूर्णी प्रियारोमकृपनिवहं यथायोग्यथायावत् अपात् सारस्यवलोकयेत्सानलेकृतपा तावत् अपते स्तो
हीणमेवपश्यसस्मरंकियाक्रांतमेवबहुनिर्हेतंमनाक् कांतचेतसि नदीयमानं नन्तदालभमतद्दामारतान् २२२ स्येदवारिप
रिपूरितप्रियारोमकूपनिवहं यथाययां मेघयस्यहूगपानयातप्याचिक्रमापुदयत जातावसा १२३ बांतमाल्यकचयाशसंयमव्यग्र
हस्तयुगयास्फुटीकृत बाहुमूलमनयातदुज्वलं वीक्ष्य सोऽप्य जलधौमजातां १२४ नीत्यपतनुरथरेणुपोदरीवं धुजीवमिवभृंगसं
गतं मंजुलेनयनकंजलेनिजैः संवरीतुमधरोकस्मितेनसा १२५॥ तथ्येनाप दितिचिन्तेयुनः जन्रखलोकनेहित्यप्रिभवत्यत्रतुनजायते।
रत्या श्वर्यमित्यर्थः अथवा पिपासो रंजलिजलेन्मा पियासा पाप्याति मुख्या त्याकंठवारिवरितरूपमेघस्यपुनः पानेपिपासमन्यांतेतिचित्र।
मित्यर्थः एवंमकलभैमीरोमकूपदर्शनमात्रेणापुनः पुनः कामेभ्रत्हितिभावः १२३ वांतेति सः पुरनके भेदं वातमाल्यात् अमुक्तकुसमाकचहस्तासे
षां संयमाय ग्रथितबंधनाय व्यस्तमग्रंधंयापारितं हस्तयुगं ययातया भैम्या स्फुटीकृतं नदक्षिमणीयंकामवसतिस्थानमुज्वलमतिगौरंबाहु
मूलं वीक्ष्य सोप्युज्वलघोममज्जनिरवधिसुखमग्नोभूदित्यर्थः वांतेति पाठः कचहस्तइतिहस्तपाद्यमर्धांसावाचो सुखमेवसोप्युचाल
त्योभ्यासः १२४ नीत्येति सा तपोदरीनेत्रपुंगवनुवणस्तैल योनिजैर्नयनकज्जलेर्मिन्नवर्णतयामंजुलं शोभमानं पत्युरधरं भृंगेणभ्रमरेणसं
गतं मिलितं पीयमानमकरंदं बंधुजीवपुष्पमिवबीक्षयस्मयमाना स्मितं इवहासं संवरीतुं उन्ययमानमेव समीरेणकृतस्तमपिनाभूतउत्त

३

का. नै. त्वेमृगरवरंजनायुक्तसमयोमेवंभवतु किंतुयुक्तसमयेएवकार्यमिति अयुक्तसमयत्वमेवनिषिध्यते अथचचेदुमधिकंतवमुखंइदानींरोचयति
टी. तंसततमेवनं भविष्यतीति अयुक्तसमयारंजनमकार्यमिति नकालेपि त्वद्वीर्यतयावदमप्रसाधनं कुंकुमविलेपनं कुरु यातीवदन
२२ जेनभ्रमतो नोपमलम्भीयौ हे भैमि वीवनप्रसाधनायालमलंकुरु मरंजनेत्यर्थः १३२॥ ॥दिनमिति हेभैमि कंठचुंबिमकंठस्थितं
तथाकामदमित्याशंकितएवैतदर्थंत्वदीयकरजरदनक्षतपीडयाकरणार्थः भैमीकरजादिक्षतपीडयाकोदनंकुर्वितिमयाचितं
मार्थितं सदिदं चिंतामणिरत्नदाममालाअमलसीकरमुक्ताबिंदु किरत्स्वच्छसन्तावकीत्वदीयानखादिजातक्षताद्विजास्तु
पीडाहि प्रमसपलु पायत्वित्यर्थः तस्मात्कोपमाकार्षीरितिभावः अर्पितमिति पाठे पीडाशांत्यर्थंमयात्वदीयकंठेहि तंमसत्वदी
यकंठेवेति व्याख्येयं अजामिदादित्वाट्टक् १३३ स्वापराधमिति हेभैमि मत्करस्तवपयोधरेस्तनेसुरधनुःकरः इंद्रचापाख्यनखे

क्षिप्रमस्या तु रुजोनखादिजातस्तावकीनमलशीकरं किरत् एतदर्थमिदमर्पितं मया कंठचुंबि मणिदाममालिकामदम् १३३ स्वा
पराधमल्पुपत्ययोधरेमत्करः सुरधनुःकुसत्तवसेवयाअजनेवात् काधुवाभूयएवचरशोकरोतुवा १३४ आननस्यममचे
२२ दनोचितोनिर्दयंदशनदंशदायिनः शोध्यतेसुदतिवैरमस्यनकिंत्वयावदविदश्यमाधरम् १३५॥ स्तनविशेषकीरीसन्न

स्तनपीडाकरणजंस्वापराधंमजनस्यचालनातस्यासकाशान्नवलोति मत्तयाअजनवीजनसमुद्भवयासेवयाअल्पुपत्वा
अथवाएतावत्यापिसेवयापियदिनसेतुष्यसि तर्हि मद्यएवभूयोपि अर्यंकरस्त्वच्चरणौकरोतुसेवाहयलुचरणसेवाहमेस्वप
राधमार्जनेभवतिस्मात्तद्यंकरोत्वित्यर्थः अथचचरणोस्मेगार्ध्यऊर्ध्वीकरोत्वित्यर्थो विशेषः अथचनावर्णरत्नमुद्रिका
(मुक्तत्वात्कुचेसुरधनुःकरस्त्वपाचापरागोनास्त्वेव अथचमेयेसुरधनुर्युक्तमेवेतिपयोधरेलत्काशिलानकोप्यपराधःपयपापिम
वेतत्याजनवीजनसेवयाक्लेशितमात्तसंवाहनमधिकमेवित्यर्थः भूयएवइतिपाठेपमत्कारः अल्पुपत्स्यदित्वाट्टक् धनुकर
द्वियाकिमेतिटः इसुमोःसामर्थ्येइतिषत्वविसर्जनीयस्यसःकरोतीतिकरःपचाद्यच् सुरधनुषःकरइतिषष्ठीसमासः चालनोलपताद्य
२२ इमित्वस्यपरत्वात्तत्वृद्धिः १३४ आननस्येति हेसुदति ममाननस्यचेयदि अनोचितोयतोनिर्दयंतथादशनदंशदायिनो

सन्नेति सन्नसायकस्य कामस्य निदेशात् आज्ञातः स्वविभ्रमैर्विलासैर्हेतुभिः भ्रमन्तीनां चरः सर्वे संभोगकेलायां भ्रान्तत्वे वेदनोदयः पीडोत्प-
वोऽस्मात् तेदं तदं शे अथ रेखिता मुक्ता अधुना पीडाकारित्वं भ्रान्त्वती सा स्वदुःख निधुरांगुलीत्सर्गं यथा नपादेनदृ शाय रभेनास्यानं अनंतरं
च स्पर्शो जपी उनुभवाज्ञ मत्वा रसशीला संभोगकं पप पिबका रआकांस्मि अतथैव विनेनतदा जानाति ति शब्दश्चान्नाभनं तदंतदंतान्लोकेतिब
छीनिषेधः १२९ बीयेति प्रथमं समभ्रमनेन उरोजयोरुपरि वृत्तिः पूर्वं मर्जिते कृतं करजस्य नखस्य विभ्रमं कोपसंभ्रमवशान्कीत्स्यरवारं रक्लिष्टमा
नंतरमेव क्रियतिविवोको पेनकं चित्रे उसौस्य मुकुलितो पयौ येषा गुणा विकासवशाद्विधेया विलोकनं चलाने नत्र पल्लवैः यथा एवं भूता सती स
येरु तत्यान् संभोगसमयेतयाज्ञातत्वाज्ञ दृष्टपूर्वश्चित्रं कृत्रिमत्वकं तेयैव तत्कोपेन वक्रमपश्यदित्यर्थः कोपस्यापन्दे नेत्र समत्वं धीरत्वे च भैम्या
व्यज्यते बीत्स्यरसंभ्रमे निरुक्तिः दृस्यपृष्ट शास्त्रो नुदकृअतिङ्किन १३० रोषेति सरोषं रूक्षितं कोपयुक्तं मुखं यस्या सा तानि वदं तदपामदैः

सन्नसायकनिदेशविभ्रमैर्भ्रमती नचर वेदनोदयं दंतदंशमधरे विधाय का सास्रदृशा च मधुकार च १२९ बीसखीसकर
जस्य विभ्रमं प्रेयसार्पितमुरोजयोरियं कांतमैक्षत नवक्लेशपत्कोपकुंचित विलोचनांचला १३० रोषरूक्षितमुखी निवद
यो बोस्यभीति दरकंपितानतं तो जगाद नहि वेद्मि तन्वितेन क्र दिव्याक्षिनवकोपरोपणं १३१ रोषकुंकुम विलेपनान्मनाक्तन्व
वादि क्षणान्विलाविते मद्भुजस्य मयेव रंजनामानन्ने विघ्नितं भयमानने प १३२॥ मुखकारित्वेन तत्वतः कोपराद् तत्वेषि वृत्तिमतो

येन भुकुटि तमुखीत्रियां बोस्यभीता दरकंपितं पितानि सगद्गदा मन्दतात्तियस्यांकित्यायोन छष्यामिति जगादइति किं देतन्वेनाहं तेन
वेद्मि कस्तव कोपरोपणं चकार भद्रितान्नेन व कोपरोपितमिति चपाठः कोपस्यरोपितम माथायकेनवेन्मी स्मान्मनः कोपरोपितं त्वं गोमयति
१३१ रोषेति कुमरपि रतिकिं ननु कृशतन्वि अयाति कोपवपान् अयाच भावएते तथा आह्वाति नमीभूते तथा नश्वतावेन मीभूतेन पाविधुना
नविधे यास्मुखा पिश्रम वशाद्विधेया कार्या मानना पञ्जाय स्येवं भूते नेत्र सापि केनेतत्वा मनेरोपन वेलकुंकुमेन विलेपनान्मनाक्तोः मनाग त्यापसौ परंज
ना रक्ति मसेपा स्त्राभा भवन्नकार्या यस्मादयं मसमये वा प्रसादन मभुक्ते वकिं मर्यापि मृग्यानापराद मिति निदेनु केय मनु चिता कोपरंजना स्य
ज्यताभित्यर्थः अथवा संभोगसमयाराग्निरियं ननु कोपरंजनामयः तस्मात्वया कोपः कार्या न पुना नुत्यज्यतामित्यर्थः अथवा चेदत्त

का॰नै॰ १८ लो॰ २२ स्थानां समीपे उपदंशाः सैन्धवाद्या येति समासः बहु... तो नस्तोयं ... उपदंशानस्तीयो यस्येति समासः १३८ आख्याते नेति
एषतां इति आख्यातए वाचान इति किं हमे मित्वं कोपलोपनं कुरुष्व धार्वसनस्य क्षमाहिनावेद्य घोरस्वभावनव बाल्यपरिमाणो आयव ग्र
न्ति हाणमपश्चीयमानानि एनरपती निपण्यु को पाचरित्यागे एवंप्रकारेण अनुदितिश्चायाः क्रियो मिथ्या तितसात्वो पमं चेसुवनः।
स्वं एतमेवरोमपोषं निधानं रेआगामिनि अन्नरेकिनापे तथा थिकपरिमाणायां पिपिकास्तु रागो नाणमात्रमनुरोत्स्य सिकामपिया
सेवरमेतन्मा तिष्ठ सिष्ठं कोपेन रम्यौ स भोगार्थे प्रसक्तोभावः सर्वं कोपं मिदानीं चेत करिष्यासि नहि तदानीं कं रिष्यामि तमास्त्व
कोपं निशां नराये स्यापयेति लौकिके रीत्या घुना तावत् कोपं त्यजेति तात्पर्ये मूर्ख प्रार्थ्ये यति सम्वर्थः आख्याने चन्द्रिङ्ख्या... अस्यति
वक्रो ... त्वात्तङ् १३९ सेति अयमप्रमाणभावगणेनेतरं प्रमारंभ्यकाधीरित्यादिकेच नपर्वं पालि ... योगो चितेति जां प्रियेष्वेनेय।

23 आख्याते षं कुकोपलोपनं पंशयन यत्ति कृपाम यो निशा एकमेव तु निशांतरे व र हो ... १३९ साथ
नाथ मन यत्सकान्त्र तो याणिनो पिन निजां घुपं कुजा ... १४० तौ मिथो रति
रसायनात्पुनः संवृधु त्समनसौ ... लुलयोर्मिमोरथं उजेनौ रजनिरल्पजोवना १४१॥ यासात प्यालस्य घाम
नधुनो निरस्तोमानः कोपजमौ दासीध्य यस्येवम्भूतं आमनं प्रसादा स्मरंस स्मिन्नेव वितन्वतीं कुर्वाणा सती सा सुदती मा थलता
पंता लुलत्यतां अनयस्याप्याथा सतावमाचेण मस्कमाम् दितिभावः १४०॥ साविति तौ मिथो न्योन्यं रतिर्मुरस्या नुरागः स स्याय
नात्मा मः परस्परानुराग विस्पेदेतौ रथ च प्रीतिरेव रसायनं प्रधानं स सुरते छोयाः पुनरत्सजीव मोप धंतः स्या देतौ पुनः संवृधु सम
नसौ सुरताभिलाषि चित्तौ बभूवतुः द्वितीय सुरतेच्छुजातावितिम्यर्थः तुष्टनः रजनिस्तयोर्मनोरथं द्वितीय सुरत वांछां अनवलम्
विलेखे यत उत्तजनिरल्पमयस्यास्तथा अल्पजीवितं संकं स्यास्ता दशी संजाता प्रभातसमया अपश्चात्तायुषो जनमृत्युष्टमेवेति
यथा भाग्न्य स्यासन्नत्वाद्दिदृक्षे भावनावशात् स्तुष्ट्या वांछा कृता वा ज्ञायोन वा हाथ स्यां सा ऽ र्भो संभोगेच्छा तु तयार्नि स्तलापरं प्रभा राम २२
तसमयस्य संजातत्वात् संभोगान वकुं रिति इति भावः अन्य याति मुरत विमो ग्रहसायनं बीये वृष्यं पो मोथं धंसव सेवमानः पुनः पुनः सु

देनस्य तद्दानशीलस्य तस्यान्तस्य पथ्यदायिनां तर्हि अपराधकारित्वो वस्य सम्मुखस्य अग्रं विश्वसालिन संवेदुषित्वात्त्वधादि
गामित नहरादशानरपंचैरंन ये। प्रश्नेत्वं वरद कमपस्य अपितु मम पदाधिनो स्यावयव मो वंदनैः स्वेदुषित्वाद्वैरनिर्यातनं नेकृतं तथा च मम
समाधिरित्यर्थः १३४ अरोलेति हे भैमि येप्मिच्छिता मणिस्त्वं यदा हृत्तिष्ठ त्वदीयस्य सनाकं पं लेभ परीक्षितं जावणान्मुखवाद्यादि
नत्वया कृतं रेपलोपे स्वकिरणैरेवल्लेमि सनेशणादफलेष्वर्थवाय न तस्य मतेरागस्य पराधे परं केवलं करादिवत्समर्थनापरिहारेण
स्मितस्मादुपायोलराभावात्सोयं मौलिमणिस्तव पादयोः पातुको वंदारुः खलु उपायो न कश्चिदेव नमस्कारेण पिन्न अपराध मार्जने
कि यतेन तस्माद्यमपि नमस्कारं करोत्वित्यर्थः १३६ इत्यमिति मद्दस्यामुत्कृष्टकारेण कोमलं सामग्र्यं मुक्ति वा च मुखदस्योप
हारीकृत्य प्रणाम प्रकरणव्यथा तत्पचं विनः पाय्यास्यर्पिनष्टिकुराः केशाय स्यसः आत्ममौलिकांति निजशिखामणिष्ठ

रोपलोपमफलं वापन्न यत्त्वत्सदा हृति भ मच्छिरवामणिः नो वदगासि परं सम पनासोयम स्तुपदपातुकस्तव १३६ इत्य
मुक्तिमुपहृत्य कोमलां तत्पचं विविकुरप्रकारस्सः आत्ममौलिमणिकांतिभं जिनो तव दासस्य सरोजसंगिनी १३७ मम
वखिलनखानुचुं वने स्थैः समेत्य सम तामियायसः कृष्णमवि जिगीषया रतिस्वामिनो पदशामन्तितां भूता १३८॥ ॥

तिस्तद्रूपाभमिनीन रोद्धां तस्य दृ भैमीचरणेन तद्रूपे स्य कृष्ण सरोजे तत्तं भिनीं सव स्पीच्चकार प्रणामे स्पर्धः नयाभ्र रक्तो स्पृलसंबंधो
युक्त एवं तत्पचुंबी स्तनेन शय्या यामेव प्रणामः सचित्तः भंगास्तरंगाः सेत्यर्थासेति विग्रहः १३७ तदिति कृतप्रणामः समस्तः स्वैर्निजैस्त
स्याः पादयोरखिलेषु दशस्वपि नरवेषु जातेषु प्रतिबिंबनैः प्रतिबिंबैः समेत्य मिलित्वा कृष्णस्य प्रभावत्वमेकादशत्वं तस्यापि स्पर्धावर्णाधि
जिगीषया जेतुमिच्छया उपदशामूर्तिताम् एकादशमूर्तितां धारयन्नास्ति स्वामिना कामेन समेतां साम्यमियाय महेशः शत्रुर्येष्वेकादशत्वं
धारयति तर्हि मयापि तावत्संख्याकेन भवितुं युक्तमिति एकादशत्वं यदि कामो धारयेत्तर्हि भैमीवधानवसंजातस्य मूर्तिविंबसंबंधपादे
कादशमूर्तिधारी नलस्तेनोपमीयते त्यडूलोपमा कृष्णभीतिरिति पाठ एकादशमूर्तिभीतेः विजिगीषया नदपाकरणे कृतेषु येषु एकादशमू
र्तिताम् स्नोधारयेत्तर्हि स्वप्रतिबिंबयोगादेकादशमूर्तिनलस्तेनोपमीयतेत्यर्थः प्रणामवणात्तं केवलमनिर्दिवितं इति भावः २

का० नै० १४ टी० २५ शर्मणि हरेः प्रीतिमोः इत्यपि प्रियार्पणं तत्समास्थापनं किं नामर्णसुखं तत्कान्तमिति वाचि तावत्पार्श्वे त्वामर्द्धेन घटनं किं शर्मन व ।
प्यल्पीयः नहि किं नाम परमे सुखमित्याशङ्क्याह न नु न न्विभे मिमदेहेषु सुरतो त्सवेषु नवनवमति प्रसिद्धं सरिद्वन्वतौ दीसमुद्रयोरि
वान्वयं संवेधमभिलजलोपलंभेन तादात्म्यालक्षणमर्थं कामं कंस्यं पुरामवदन्ति विधिप्रणं मे वंधं कामये वां दृष्टामि इष्टदेवतां च इतिरो
घः मदेह त्रत्सवेषु मध्ये नवसरिदुदन्वदन्वयमेकं कामये न त्वामिति मिनाहं हरे हरे प्रियार्पणे कोटिमतस्याणिवार्द्धघटनेनाप्यलिमनादीनां षु
थक् स्थितेभिन्नदेहसाधत्वात्सुरलिंगनादिजन्यं सुखं तावन्नास्त्येव किं त्वेकदेशमात्रस्पर्शमात्रजन्यमेवास्ति तस्मादुभयोर्यदि रूपत्वं
नहि तदा सुरतसमये स्त्रीरवदेकीभावोस्तु पयःपथ्यत्वं किंतु नहि नहीसमुद्रजलवत्तादात्म्यमेवमस्तु तत्तत्तु हरिलक्ष्म्यादिवद्देहै
स्त्वइति भावः नन्वहमित्यपि पाठः नवसमेहेति पाठे अयमर्थः मिहले नवतारूपांसरिदुदन्वदन्वयं कामय इत्यर्थः १५४ धीयतामि

शर्मणि किं हरिहरेः प्रियार्पणं किं शिवार्द्धघटनं शिवस्य कामये न वमदेहभुतान्वितं न त्वयं सरिदुदन्वदन्वयं १५५ धीयतां
ममिरुत्तमेति धीरलक्ष्मेव मम वक्रावाणएवकः यदि रूपलक्षणवद्विवस्याकिंकौतव त्वसिद्धचायशोनमां १५६ स्तत्वेनोनिम
तमालिर्भवमाखिलासमसत्तमयाकिल सोमरायवविलज्जा जानकी आशिषामिमयचलासिद्धोहिता १५७ ॥

ति इति मित्त्वयामपितं ममेति धीर्निश्चितां बुद्धिर्धीयतां ममस्त्वतां मयि स्वत्वबुद्धिरस्तु सार्त्वयाक्रियतामितिवल्गमेवक्ष्यमिथा ।
तुमप्यवक्राशब्दश्चवसरएवकोपिनुत्वा त्विके अर्थे एवं वक्रमवकाशलेशोपि नास्ति यद्यस्मात्कृतो दिवस्पतिः इदं तएव वसरएनत्वं ।
वर्त्ततेत एवाहं वयथातथात्रणामिव विषयपरित्यज्य यात्रावेणएनमनत्वे नमांशीत्वत्सिद्धिदासोनहिमम बुद्धिः कार्यं स्यारो ।
पः प्रार्थ्यते विक्रीममत्वेन गृहीतेवस्तुनि स्वत्वं त्यागस्य मस्यैवेति तदाशेषोनशाप्यते इत्यर्थः यदि मयि स्वत्वं नाभविष्यत्तर्हि इदं ।
परित्यज्य मांवाव रिष्यः वैतवमम लितं वसस्माद्वयपि मयाया स्वितु मयल्क्ष्मे वेतितव विलक्षेणमित्र इति भावः दिवस्पतिदयायणेनेताम्या राम २५
पि न्यायेदयान्वस्ये तया वाहमनिलं रागुणवानितिस्तन इति नहि तुम वस्तोनव रूपेव हेतुः सायावर्ज्जीवं कार्येत्यर्थः ४१५६ सत्व
तेति किलवक्राचित्समये आलिभिः सखीभिः सहस्मसहितमेवसाधाखिलासंकथासंवादं निमत्तयथाशगसा तान्तय पातया

रतेषु मे वस्ति अत्वाद्दितान्यपि दुःखवक्षः सपत्न्यादि स्त्रीपुंसयोः संभोगेन दमनेऽजनं जनिः जनि घसि न्यायश्चि जनिर्धवो रिति नहीं क्वि-
इति दीर्घः पूर्वे समासांतविधेरनित्यत्वोक्त वभावः ॥१५१॥ देवेति देवर स्व मानिनि स्वसुमा मुग्धायनीयं यस्याः भ्यानयोः प्रिये प्रियः स्त्र
या प्रति स्वैरं रहस्सि स्थितत्वात्स्वच्छंदं यथा स्यात् यथा वचः आख्यातुं वा चल किं भूतं वचः परस्परं मूर्धसा वाग्नं देवनं पानं च ताभ्यां जातेन सवेः
नरमानंदका रेणानि मिथो रत रंतरा मध्ये सांतरा याणि सविघ्नानि किं भूतं का लं अनुच्चार तानि सुप्त्तिंगंतानि पदानि यत्र १५२ देवे
ति गुवा चेत्याह देवेति देवर स्वभुवनम्यां गीतत्वनिर्दिश्य यथा तथाय मो शीला चित्तस्य स्थारं त्याक रणो अतिष्ठला पदि पालना मोल
ष्यत इति लुप्यमानाद्दर्भा ज्ञीत्याय मे सुदवाभी तिलो कल्ह रूणात्स्मारूतेना द्रश मनि वाचो भवतो दु नन्रूपमुक्तं मकारमा गो परा
णो येन तस्या दाराधिनेन नलस्य मम मज्जो विनाव वर्षिय्याव जीवं या व श्यातां म वदयोन नासियम परायस्य मां जेनाशोय यिनी अस्त्वस्य

स्व सुमा मम प्रायनो नयोस्तयोः स्वैरमाख्यान वचः प्रियो प्रियः उत्सवे स्थरदानुपानजैः शांत राय पद्ममेनसांत रा ॥१५२ देवरस्य
सुप गम्यनिर्दिश्य यश्च भीति कृत तादृगागस अस्तु सेयम रायपाजे नोजो विना मयि नलस्य वषयता १५३ सदाणः सुमुखे
यत्त्वदी दूगंतच्छरा ज्य मुरूपनरश्याँ से तन्नलस्य सुधयाभिषेचनं यत्त्वदंग परिरंभ विभ्रमः १५४ ॥

मम्रूति या वदहं नो वाभितावत्सवचरूपः किंक रएव प्रतिज्ञांत थ्यां मत्वात थ्यां मनाद मयराथंस्म मस्वभो वदित्ति भावः पार्जेया
संयतात्र्येयुच १५३ मखीति संसु मुखि यत्त्वदीयं दृगंतकारा मसु येन नलस्य मम मज्जणो महानुत्सवः शोभनवदनत्वादेवेत्यर्थः अ
पचयान्न महा सोपि कोलम्यदो दृगंत मदानि पिकाल्लः सुवत्रूपत्वाल्लणाणुल्यः मुखेनो लिया हिंतु धन्य इत्यर्थः तथायेनत्व
त्कि पयेमदीयेन मक्षिप यत्त्वदीयेन या यारेणानं दृश्यसे पीतो भवति त त्स नदेवम मोह मद्दर्ज त्वदक्षराग देह सोपारण्व सा
म्राज्यं न लु सकल भू मंडलं तु लाधिपत्य मिति न र्थः तथा यस्त्वदंगस्य परिरंभ विभ्रमः श्लो लिंग न विलासः त्वदूरेण
मदंगे लतो वा परिरंभ विभ्रमः तदेव नलस्य मम सुधयाभि मतेना भिषेचन मम भितः स्त्रानं सुधाभिषेकाद पि भवदंग संगः
सुखकर इत्यर्थः सर्वथा त्वमेव मम सकल लक्षणमाश्रयवस्वभू ताभीत्यर्थः १५५ ॥

का० श०टी० २५

रुष्टया कुपितप्रवनिद्रयाधास्यां रात्रौ आवयोर्नोपसदृशौतेऽस्मात्सन्नयानमन्येऽलीकमिति तिर्वर्क इति निर्दिष्टे मिनलाधेवादं निद्राविरहे दिवाल्पत्वविये
गसमयेवाऽथवा स्वप्नदर्शनादिव्यावृत्तोगमप्यसंयोगे प्राप्यप्युवयोः जीविकास्मि प्राणधारणहेतुरभवमित्यर्थः तत्क्षणं तस्यामसंबंधेन क्षणं
समयमवसरं वाधविवादानंतरं स्वकार्यधैर्यरलायमुवादस्य: रात्रिलक्षणेमदीयसमयएव सुखलस्य नीयमाणत्वादहं तत्कष्टमनुचिंततत्तमुप
कारंनु स्मरस्य इत्यर्थः अमापदिक्षलोपकारायामम रात्रिस्तपोऽवसरः सुरतायदत्तो युवाभ्यामस्यां तु मदीयावसरस्य लेशोपिनदत्तः प्रभातपर्यंतमु
रतस्यैवं करणात् इतिकोपवशाद्दिवावयोर्निद्रामायालीति नलसामवोचदित्यर्थः आसमाप्तेस्ताभ्यां कामकेलयः कृता इति भावः न क्षणं मिति पा
ठेप्येवं जीविकाल्पस्यामममलायप्रीतमप्य क्षणमल्पमपि न मर्यादस्य: इति रुष्टयेति आत्मीयसंगमपालनयपिलघुपूर्वादि निशाया देश: जीविकावर्त
तिपवुलवांषष्टीद्वितीयाद्विवचनेवामादेश: १५०॥ ॥ ईदृशानीति इयं प्रिये ईदृशामेवंप्रकारमन्यदपि निगदति सत्येव समदाक्षी सुरता

ईदृशानि गदितानि प्रिये दृशं सम्प्रदाङ्क्रिय दियेन्यमीलयत् प्रातरालयतिकोकिलेकलंजगराद्दिवनिशा: कुमुद्वती १५१ जिह्मि
तो मिलितावरेणिया: स्वप्नवीक्षितपरस्परवक्त्रयो मौनतोनुपरिरंभसंघट्टे पीडनांविदधतोनिदद्रतु: १५२॥ ॥ ॥

25

नंदजश्रमादिलिया वल्लतस्मात्तेलोईदृशेनेत्रेकियत् न्यमीलयत् निमीलितवती श्रमसंजातया निद्रया प्रयोजिकयेतिशेष: निदद्राविति पर्यं: आनंदा
तिशयस्वमनुभवं न्द्विनिमीलितरहभवती निमतीयमानो मेजाता कियदित्यनेन दृशोऽर्धनिमीलनस्य सूचितत्वाद्व्यक्तं तस्या: सूचितं के
वप्रातः कोकिलेकलं मधुरास्फुटध्वनिं श्रोत्रसुखं आलपति सति कुमुद्वतीव यथा निमीलितोत्पलाभवति तथेयमपि कस्मादिवानिशा:
एतन्निसंबंधिनी जागरादिवरात्रावनिद्राहि मात्त ईदृशंधूर्णमेव निमीलयति कुमुद्व्यपिरात्रावनिद्रा तस्माद्दिवप्रातर्निमीलयतीयमपि
प्रतीयमानोप्येद्वाय मीलत् इति पाठे णेश्च डित्याजभासेति वालिकउपधा ह्रस्व: जागरात्भावेघञ् आग्रोच्चित लडित्यिति हेत्वप
वादेगुण: १५१ जिह्मितेति तलोलुलाहकृप्रियप्राधरणमप्यस्व भेमीविद्यामाप्यजेतरं परिरंभरूपे संपुटे संश्लेषपेटिकायामिति यावत् तदत्र
भुनरपि पीडनां गाढालिंगनं विदधतो कुर्वाणौ तौ जिह्मिते पराश्यां तत्रालयहिते ऊरुसंयां क्रियायांतयथाभवति तथामित्य: पाश्वयणादृश्यो:
न्यमीलितावधयोयथातथा स्वप्ने वीक्षितापरस्परवक्त्रयो: मौनतो वा दिग्याया रोयथा तथा निदद्रतु: चौरचोरालिंगमंकृत्वानिद्रितावित्यर्थ: पी
डनां एयंता त्वाच्च १५२॥ ॥ ॥

राम २५

वरदानादृश्यत्वेनावगुण्ठ्य यथा न पश्यत्येवं तथाऽभिमन्तरहसि स्थितत्वान्न स्वद्वर्णने कामभावात्स्य हे स्वच्छन्दं मत्तो भिः सह भवन्तं मदं
विलपाम्येः पश्चात्तदागत्य नादृष्टोऽस्मि रणादिना कपटेन स्थलएव तास्मसलाचामयात्वं वीक्षितोऽसौवमस्तादृष्टाक्षि विंभलमोघं वनं कोपरीत्य
कारणं राक्षीराघवेण दिव्यज्योत्स्नकांस्त्र स्मिन्नेवानुरक्ता मपिजानकीं स्पृशतो तीति न चेल्लासीनेवमयं नवमार्गणं कामभीमात्र्यत्वा कु
लालस्यात्किं करम्भलेम्यमयाभोगेकार्यमिति भावः यथा यस्मात्त्रीनादृष्टा मिनलादवघ्नं मापि तवानुरागो मतो नितिनिभ्रिमयधीयतांमधी
लिविवेस्तु समयुक्त मिति भावः राघवः गौनावपत्ये विज्ञादिना हुति गणत्वादन्ने वडुत्वेतुपरतो घ्वेति न्मनोलुकूले न रघुणाम न्चयं वस्य इ
तिसाधुः १४७ क्षुभ्नेति त्वमिति सुग्गे न्वयं तनः सौमतिदलिवरमभोरे व्याहरत् उवाच न्त्रमयवान्नेमालत् दत्ति स्के हेमेभिके ता(
चिन्तसखीसमूहेन सह गोष्ठ्यां सकृत्स सन्तामांस संगा त्वां केस्यादि मेति काक स्यादित न बंसमसंकप्ता नामिसम्नो त्वंभयदे तु पम्ने

क्षुभ्नयत्र विनिमीलितान्तःक्षुणानंकजपस्य बत्न्चापलात्यलान्त्वत्सतो भसखान्तः रोषुतः स्वं भियो भिदमनो वैभ
वं १४८ त्वं मदीयविरहात् नियं निजांभीतिमोरितवतीरह स्मृतो नो नाजितास्मिमवतीं तदि मार्यं वृत्वा हरमसत्य कान्त रः १४९
संगमप्यविरहीसिञ्जोतिकार्ये वनामपर स्वायत त्वाणं रे तद्वय इति रूप्यायवयोर्निश्याय किमुनो पसपते १५०॥

क्षुनेसति क्षुभ्नानि स्पष्टानि पत्राणि यस्य वेभ्र्लां गुल्यादिना स्पष्टगात्रं सन् विलेपेणानि मीलितः सं कुञ्चितस्तस्मात् त्वया लज्जानुसरं को हेय विशेषात्सनाश
रहसुलसांविभेमी मिकया चिउक्तं चलं चापलं येन स्वभाववनएव चलतः क छुपस्य पलानां पाल् स्मृतिमिति नन्य थाकाविरणानिशं शिरोधवनो मूर्धानेकं
पयतः प्रतिक्षणमन्यवर्गान्तस्त्वार्‌ह कलाप्रादन् मितिश्रपरवेत्रोवेत्वसखी भसखेनिर्जभियो भयस्थैवेम वंदेतुंन्मभिदपलोभमावमापन्न सुसखीभिकया
चिदस्मापिनिजभयदे तुसन्त त्वयापिकथ्यतामितिन्वांप्रत्युक्तेसतिनलवियोगानेतोवदं विभेमीतित्तणमानमपिक्षेमन भावमितित्तस्मादेव विभेमि
नत्वमस्मादितिमदीयविरहान्निजांभीतिंरहसिरीरितवतीत्वं मयाश्रुतासिय स्मात्तस्मान्मामैषी अहं भवतीं कदाचिदपि नोज्झितास्मीतियतः(
न्त्रसत्येनारीमलोभनविषयेकातरो भीरुः भाविभिस्तास्त्वदेवाधीनत्वान्नासत्यवादित्वमितिभावः यद्वा न्त्रसतीषु कातरः सतीषु विषये भी
रुदेवतद्वयनिराकरणार्थमेवावददित्यर्थः क्षुभ्नेति तुपसर्ग इति [illegible] नेषामितिरेधनः इति क्विं वन्तं १५१॥ संगेति हेमेमिङल्पनादे

का.नै.
१८ टी.
२६

तादिति मतदृढं स्त्रीपुंसमिथुनं आनंदेन संभोगसुखमेवेत्यानिद्राभयात् प्रावर्तिष्टेति इदाचेष्टि विश्वासानां मातायात्योर्निर्गमप्रवेशयोः संबंधि
नो रंहसा वेगस्य पटलेन आजेन कलितान्यूगीकृतायारतिः आ इति निश्वासधाराः सुरतश्रमसंजातनिश्वासपरंपरास्तासामन्योन्यमजस्रमनव
रतं सुखसंयोग्या मिश्रभावः निश्वासपाशे मोन्यासा निर्गतश्वासपरंपरा सुनिश्वासपानमलनासा निर्गतनिश्वासपरंपराः प्रविष्टाः एवं वैपरीत्येना
पिनानलभैमीनिश्वासधारा निर्गत्य नलविश्वासधारया सह मिलित्वा नलनासिकां प्रविशति न्मनात्वितेय रीत्याज्ञातव्यं इति मिश्रीभावार्थः अथ
यातायातेन यावत्नस्तेजलपवेणवत् अन्योन्यनिश्वासपरंपराणां यो तितरापन्मेदोपलंभ इत्यथ येन तेन कर्त्तृभ तेन सुखं स्यादं कथितः अन्योन्योन्यस्य
प्राणानां भेदमुद्रासोभेदरसास्तः प्राणेकं पस्थलधाबालामावलोजौ स्तनौ तत्र पञ्चांकुराः पत्रवल्लीमेलाः तत्र कल्लोष्ठवर्त्तमानाः कुरिमकर्यः क

यातायातैरंहःकलितरतश्रान्तिनिश्वासधाराजस्रान्योन्यमिश्रीभावस्फुटकथितमिथःप्राणभेदव्युदासम् वा
ल्लावद्धोजपत्राङ्कुरकरिमकरीमुद्रितौ वीक्ष्य वक्षःस्थौ काव्यालोकमानौ भयहृदयमयाद्भूमानन्दनिद्राम् १५३
एवा ईतदेव यातोऽस्मिन् शिवभक्तिसिद्धिमपि श्रीसोभाग्य भव्योमहाकाव्ये तस्य कृतौ नलीयचरिते सर्गो
यमष्टादशः ॥१८॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

स्मर्याद्विशेषविलासहसितकर्यस्तामिथुनं दृष्टिं विच्छिन्नं निद्रासमयप्रयत्नत्यागालिंगनवशात्संलग्नप्रतिरूपकं कृतं उर्वी दि
वत्स रूपविकं तेन आलोकितं निलरांस्यर्हकथितएकभावएकत्वमभेदस्य सोवंभ लसुमयोर्भैमीनलयोर्हृदयं वचः स्थलं अथ चर्वितं यन्मयाते स्यादिवा
लेत्यादिवत् हृदयं क्रियाविशेषणं तेन वायोर्जं आत्मैकंपरीरेकं च कमेणवर्तिनक्रि[illegible]तियं उभयोरपि मिश्रितश्वासत्वादेकप्राणाशङ्कयैवानुत्वादितं
१५३॥ श्रीहर्षमिति शिवप्रकाशके श्वसिद्धिं येन शिवशक्तिसाधनं यत्र कृतं शि[illegible]ाय तस्मा साध्यः शिवभक्तोति पाठे शिवस्य भक्तेः सिद्धिर्येन
शिवभक्तिफलितपादकोधं थविशेषः तस्य भागी नोएकं कर्त्तृकोनानातस्यां विषये सोऽभ[illegible]ोऽभ तस्मात् आवेशमनो प्रशस्तेन तुल्यकासशस्त्रार्थे यस्मिंल्लीय
चरिते अष्टादशानां पूरणः सर्गः समाप्तः शिवभक्तिसिद्धिरपि भयात् तेनिरूचिरं [illegible]भिनिभावे भुवादित्यादय अष्टादशश्लोकाः १५४॥ ॥
इति श्रीवेदरकरोपनामक श्रीनारायणपण्डितकृते नैषधीयप्रकाशे अष्टादश[illegible]समाप्तः ॥१८॥ श्री ॥ ॥ ॥ ॥

राम
२६

26